

Žákovský, Petr; Hošek, Jiří; Sedláčková, Lenka

Meče 11.–13. století z území Moravy

Archaeologia historica. 2013, vol. 38, iss. 1, pp. 219-270

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128317>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Meče 11.–13. století z území Moravy

PETR ŽÁKOVSKÝ – JIŘÍ HOŠEK – LENKA SEDLÁČKOVÁ

Abstrakt: V předkládané studii jsou předběžně zhodnoceny prozatím podchycené meče z průběhu 11.–13. století, jež byly nalezeny na území Moravy. Je zde kladen především důraz na klasifikaci jednotlivých exemplářů a jejich srovnání s dosud publikovanými exempláři z prostoru celé Evropy, na jejichž základě jsou jednotlivé studované zbraně datovány. U vybraných mečů byla tato klasifikace doplněna také o metalografickou analýzu, která nám podává odpověď na konstrukční řešení jejich čepelí, což nám opět umožňuje činit určitá srovnání. Prozatím bylo z území Moravy podchyceno celkem 11 kusů mečů či jejich částí, které lze datovat do vyčteného časového úseku. Jsou mezi nimi zastoupeny i raritní a zcela unikátní exempláře, které umožňují rozšíření stávajících typologických systémů. Také prostorové rozmístění těchto nálezů nám ledačos vypovídá. Většina dosud získaných zbraní byla totiž nalezena v blízkosti tehdejších mocenských center či u těch nejvýznamnějších komunikačních tras, a lze je tudíž, byť stále pouze hypoteticky, spojovat s výzbrojí svrchních pater středověké společnosti.

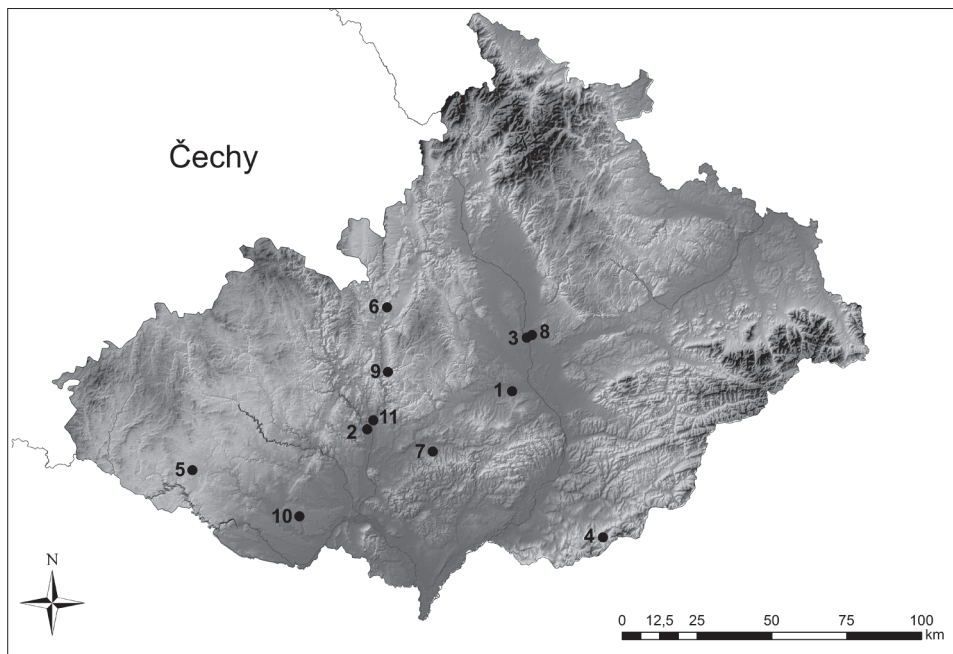
Klíčová slova: meč – středověk – Morava – metalografie.

Swords from the 11th–13th Centuries on Moravian Territory

Abstract: This study presents a preliminary assessment of swords from the 11th–13th centuries unearthed on Moravian territory. Emphasis is placed on the classification of the specimens and their comparison with finds from Europe published so far, on the basis of which the individual items are dated. With selected swords, this classification has been supplemented with metallographic analysis elucidating the construction of their blades, which enables further comparisons. The total of 11 swords and their parts from the mentioned period have been uncovered in Moravia. They include some rare and unique examples expanding the current typological systems. Further clues can be derived from the spatial distribution of the finds. The majority of the weapons have been found in the vicinity of the period centres of power and by major communications, and can be thus, though hypothetically, identified as the weaponry of the highest strata of the medieval society.

Key words: Sword – Middle Ages – Moravia – metallography.

V rámci soupisu středověkých a raně novověkých militarií z českých a moravských sbírek byla podchycena i celá řada mečů, které lze na základě rozboru datovat do průběhu 11.–13. století. Z území Moravy a Slezska bylo prozatím zdokumentováno 11, respektive 12 exemplářů mečů či jejich částí, které lze datovat do daného časového úseku (obr. 1). U většiny z nich ovšem postrádáme bližší náleзовé okolnosti, takže jejich vypovídací schopnost je velice snížena. To však v rámci studia středověkých a raně novověkých militarií není nic nového. Každý badatel na tomto poli se totiž v drtivé většině případů setkává s materiálem majícím tento výrazný hendikep. Tento stav věcí je dán především okolnostmi a dobou vlastního nálezu jednotlivých militarií. Většinou totiž pracujeme s materiálem, který byl náhodně získán při polních, lesních či stavebních pracích v období první republiky či ještě daleko před ní, kdy poctiví nálezci s neochvějným smyslem pro vlastenectví a s patřičnou hrdostí na místo svého narození nebo bydliště odevzdávali většinou tyto své nálezy bez nároku na jakoukoliv odměnu do místních muzejních sbírek. Tito lidé, kterým tak vděčíme za mnohé, však z pochopitelných důvodů nesledovali nějaké bližší náleзовé okolnosti, a tak jsme dnes vděční i za strohou zmínku s názvem obce, kde byl ten který nález učiněn. Lépe na tom nejsme mnohdy ani při posuzování materiálu, který byl získán v poměrně nedáv-
né době různými nelegálními hledači kovů. Pomineme-li zde skutečnost, že díky tomuto nepřilíš pozitivnímu fenoménu nám mizí obrovské množství materiálu a s tím spojené kvantum informací, podařilo se díky těm slušnějším z nich podchytit již celou řadu zcela unikátních součástí zbraní a výzbroje obecně, včetně mnohdy jedinečných archeologických situací. K oběma těmto jevům, tedy rozvoji detektorové prospekce prováděné amatéry a zpracovávání starých muzejních akvizic, panuje pak mezi odbornou veřejností několik, mnohdy zcela protichůdných přístupů od naprostého zatracování a podceňování, přes

Obr. 1. Rozložení nálezů mečů z průběhu 11.–13. století na Moravě. 1 – Vrchoslavice; 2 – Brno – Vídeňská ulice; 3 – Olomouc – Pekařská ulice; 4 – Květná; 5 – Blížkovice; 6 – Moravská Třebová; 7 – Kobeřice – Mezilesice; 8 – Olomouc-Černovír; 9 – Boskovice; 10 – Rohoteř, zaniklá ves u Mackovic; 11 – Brno – Velký špalíček. Mapový podklad M. Hlavica.

Abb. 1. Verteilung der Funde von Schwertern aus dem 11.–13. Jhdt. in Mähren. 1 – Vrchoslavice; 2 – Brno – Wiener Straße; 3 – Olomouc – Pekařská-Str.; 4 – Květná; 5 – Blížkovice; 6 – Moravská Třebová; 7 – Kobeřice – Mezilesice; 8 – Olomouc – Černovír; 9 – Boskovice; 10 – Rohoteř, Dorfwüstung bei Mackovice; 11 – Brno – Velký Špalíček. Kartenunterlage M. Hlavica.

ignorování až po téměř nekritické, byť nadšené zpracování takto získaného materiálu. Podle našeho mínění je potřeba podchytit a kriticky zpracovat veškerý dostupný materiál, ať už je jeho původ jakýkoliv, a tím teď nemáme na mysli vlastní provenienci předmětu, byť by se nám způsob jeho získání třeba i výrazně protivil. Pokud bychom jej totiž zcela ignorovali, ochudili bychom se tím nejen o řadu zcela ojedinělých artefaktů, ale především o informace, které tyto předměty, třebaže jen v omezené míře, poskytují. To zcela jasně vysvítá i z předmětu předkládané studie. Kdybychom totiž pominuli materiál ze starších muzejních sbírek či materiál získaný hledači kovů, nebylo by dohromady o čem psát. Z 11, respektive 12 doposud podchycených mečů či jejich částí z daného časového úseku z území Moravy, pochází totiž pět kusů ze starých muzejních sbírek (Blížkovice, Boskovice, Moravská Třebová, Olomouc-Černovír, Vrchoslavice), tři kusy z amatérských detektorových prospekci (Kobeřice-Mezilesice, Květná, Rohoteř) a pouze čtyři z archeologických výzkumů (Brno – Velký špalíček, Brno – Vídeňská ulice, Olomouc – Pekařská ulice), z nichž u jednoho to pouze předpokládáme (nelokalizováno, uloženo v depozitářích Archeologického ústavu AV ČR Brno). Je navíc příznačné, že z regulérních archeologických výzkumů máme k dispozici většinou jen torza zbraní či jejich jednotlivých částí.

Na druhou stranu však nelze informace získané při analýze těchto artefaktů ani přeceňovat. Jsme totiž ochuzeni o tolik důležité informace například o způsobu a příčině jejich archeologizace. Ani datování takto získaných předmětů není jednoduché a až na pár výjimek se musíme opřít pouze o jejich typologickou klasifikaci a srovnání s dobře datovatelnými exempláři. To je také hlavní částí předkládaného příspěvku, kde jsme se pokusili jednotlivé meče klasifikovat a zařadit v rámci stávajících typologických systémů, což nám v konečném důsledku může napomoci k jejich alespoň přibližnému datování. U řady z nich jsme se mohli také opřít o četné ikonografické prameny a u vybraných exemplářů také o provedené me-

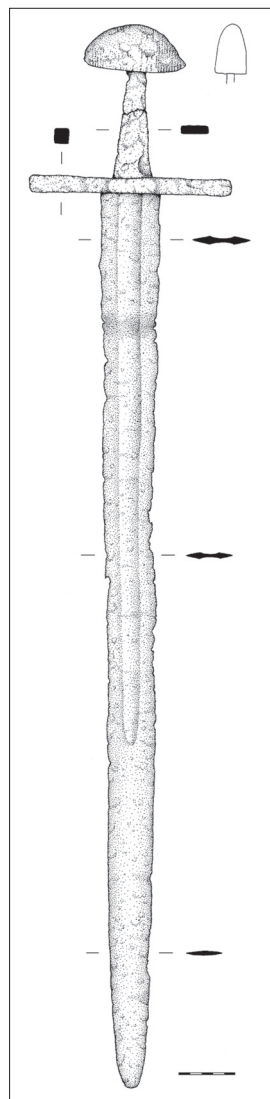
talografické analýzy, které tyto zbraně dovolují porovnat v širším měřítku s analyzovanými meči z území celé Evropy.

Vrchoslavice

Nejstarší meč v dosud podchyceném a zde publikovaném souboru představuje zbraň, jež podle strohých údajů měla být nalezena někde na katastru obce Vrchoslavice na Prostějovsku. U tohoto exempláře musíme v rámci studovaného souboru asi nejvíce litovat, že nemáme k dispozici informace o bližších náleзовých okolnostech, neboť jeho klasifikace, a tím pádem i datace, je značně problematická. Meč byl již sice několikrát publikován a datován do průběhu druhé poloviny 12. století (Bararová–Frait–Sovková–Šlancarová 2006, 244; Měchurová 2012, 52), ale jak se zdá, na základě zevrubného makroskopického průzkumu lze jeho výrobu s největší pravděpodobností sledovat podstatně dříve. K upřesnění jeho datace nám nemohou napomoci ani písemné zprávy o obci, která se poprvé uvádí až v polovině 14. století (např. Peřinka 1930, 299, 301; Hosák 1938, 392; Hosák–Šrámek 1980, 751).

Jedná se o kompletně dochovaný meč,¹ který je poškozen pouze v části své rukojeti, kde je řap přelomen (obr. 2, 3). Zbraň o celkové délce 914 mm je vybavena 767 mm dlouhou čepelí, jejíž šířka se směrem k nevýraznému hrotu plynule oboustranně parabolicky snižuje ze 48 mm u záštity. Obdobně je na tom i její tloušťka, jež se směrem k hrotu plynule snižuje z původních 7 na 2 mm u hrotu. Čepel je vybavena poměrně širokým a hlubokým, nevýrazně ohraničeným oboustranným žlábkem, který počíná až na samotné čepeli a je ukončen zhruba ve dvou třetinách celkové délky čepel. Čepel je mírně deformována. Při podrobném makroskopickém průzkumu zbraně nebyly objeveny žádné zbytky značek či nápisu. Tu by snad mohl objevit plánovaný rentgenografický průzkum zbraně. Na čepel navazuje oboustranně odsazený řap o délce pouhých 147 mm, jehož šířka se směrem k hlavici plynule parabolicky snižuje z 27 na 17 mm pod hlavici, přičemž jeho tloušťka je po celou délku téměř konstantní a kolísá mezi 7 a 6 mm. Na řap je navlečena záštita o rozpětí ramen 174 mm, jež je vyrobena z železné tyčinky přibližně čtvercového průřezu o rozměrech 15–12 × 15–12 mm (obr. 3). Na řap je nanýtována i polokruhovitá hlavice o maximální délce 40 mm a maximální šířce 85 mm, jejíž tloušťka se směrem vzhůru plynule parabolicky snižuje z původních 27 mm. Na jedné z jejích ploch jsou částečně znatelné svislé úzké a mělké žlábky, které lze s největší pravděpodobností považovat za zbytky vertikální tautzie (obr. 4). Těžiště zbraně nemohlo být kvůli přelomu řapu měřeno ani orientačně. Celková hmotnost meče pak dosahuje pouhých 621 g.

Meč je vybaven čepelí, která se zdá být blízká typu 2c, od kterého se však poněkud odlišuje délkou svého žlábku (Geibig 1991, 85). Tvarově i délkou žlábku by pak odpovídala čepelím typu 3, od nichž se však výrazně odlišuje svoji menší

Obr. 2. Meč z Vrchoslavic. Moravské zemské muzeum Brno, inv. č. Pa 56336.

Abb. 2. Schwert aus Vrchoslavice. Mährisches Landesmuseum Brno, Inv.-Nr. Pa 56336.

¹ Moravské zemské muzeum Brno, inv. č. Pa 56336. Za umožnění studia srdečně děkujeme PhDr. Zdeňce Měchurové, CSc.

Obr. 3. Detail garnitury rukojeti meče z Vrchoslavic. Moravské zemské muzeum Brno, inv. č. Pa 56336.

Abb. 3. Gefäßdetail des Schwer-tes aus Vrchoslavice. Mährisches Landesmuseum Brno, Inv.-Nr. Pa 56336.

Obr. 4. Details hlavice meče z Vrchoslavic s patrným zbytkem výzdoby. Moravské zemské muzeum Brno, inv. č. Pa 56336.

Abb. 4. Knaufdetails des Schwer-tes aus Vrchoslavice mit er-kennebaren Verzierungsresten. Mährisches Landesmuseum Brno, Inv.-Nr. Pa 56336.

délkou (Geibig 1991, 86). Obecně bychom pak studovaný meč mohli klasifikovat i jako kombinační typ 12, varianty II (Geibig 1991, 57–58) či jako meč typu VII podle A. Ruttkaye (Ruttkay 1976, 249–251). Meč svým charakterem také docela odpovídá mečům Petersenova typu X (Petersen 1919, 158–167), od kterých se však přeci jen poněkud odlišuje profilem své hlavice. Pokud bychom chtěli použít typologie z pera E. Oakeshotta, nejspíše bychom meč z Vrchoslavic, respektive jeho čepel, přiřadili k čepelím typu X. Pro různé variety těchto typů je příznačná poměrná šířka čepel u zástity a její střední délka, dosahující v několika případech až 800 mm. Hrot u daných typů čepelí je většinou mírně zaoblen. Relativně široký žlábek, v některých případech však nepřesahující jednu třetinu šířky čepel, ve většině případů počíná již na řapu zbraně a probíhá po celé délce čepel. Od daného typu se studovaná čepel však poněkud odlišuje tvarem svého žlábků, který je ukončen již zhruba ve dvou třetinách její celkové délky. Obecně se pak čepel typu X objevují na mečích z průběhu 10.–12. století (Oakeshott 1960, 204–205; 1964, 28–30; 1991, VIII).

Při konstrukci meče byla využita i prostá záštita s přímými rameny přibližně čtvercového průřezu, jejichž maximální rozpětí činí 174 mm. Se záštitami této charakteristiky se celkem pravidelně setkáváme na mečích typu X, které však nedosahují takových délek, přestože zpravidla překračují 110 mm (např. Košta–Hošek 2009, 109). V rámci Oakeshottovy typologie ji můžeme celkem spolehlivě přiřadit k záštitám typu I, které jsou obecně nejpoužívanějším typem záštit v průběhu středověku vůbec (např. Oakeshott 1964, 113; 1991, IX; Głosek 1984, obr. 4; Norman 1980, 63–64).

Nejzajímavějším elementem na studované zbrani je však bezpochyby jeho hlavice. Jak již bylo výše řečeno, má polokruhovitý tvar, přičemž obrys spodní báze hlavice je výrazně čokkovitý (obr. 4). Hlavice podobných typů se objevují na mečích již od průběhu druhé poloviny 9. století (např. Arbman 1937, 217; Klanica 1985, 131–134; Geibig 1991, 151; Vignatióvá 1993, 97–99; Košta 2005, 166; Košta–Hošek 2009, 110; Kucypera–Kurasiński–Pudło 2011, 74), aby se při konstrukci mečů uplatnily ještě v průběhu 11. století (např. Nadolski 1954, 26–29; Кирпичников 1966, 33; Geibig 1991, 65–73; Kazakevičius 1996, 67–70). E. Oakeshott pro hlavice daného tvaru zavedl svůj typ B₁, jehož výskyt spatřuje zejména v období 10.–11. století (Oakeshott 1964, 94–95). Vývoj jednotlivých polokruhovitých hlavíc byl v poslední době již několikrát důsledně zhodnocen, a tudíž odkazujeme zájemce o tuto problematiku na citované práce. Omezíme se zde jen na konstatování, že právě hlavice tohoto typu stály na počátku vývoje pozdějších velice oblíbených a rozšířených hlavíc čokkovitého tvaru (Košta–Hošek 2009, 109–111, obr. 1; Kucypera–Kurasiński–Pudło 2011). Právě díky poměrně dlouhému období, ve kterém byly hlavice polokruhovitého tvaru používány, lze meč z Vrchoslavic jen těžko datovat. Něco by snad mohla napovídat jistá disproporce jeho hlavice například oproti spolehlivě datovaným mečům z areálu mikulčického hradiska (viz tabulka 1). Hlavice meče z Vrchoslavic se vzhledem k nim jeví jako poněkud masivnější a má i ostřejší hrany jak na spodní bázi, tak při bočním pohledu. Oproti těmto mečům má i náš exemplář výrazně delší záštitu. Je ovšem otázka, zda tyto rozdíly mohou hrát při stanovení chronologie jednotlivých mečů nějakou roli, nebo představují pouze individuální odchylku. V každém případě lze hlavici meče z Vrchoslavic přiřadit k mladší variantě typu X, které jsou obecně datovány do průběhu 10. a 11. století (např. Petersen 1919, 165; Oakeshott 1964, 28, 94; Geibig 1991, 151; Pinter 2007, 130), v ojedinělých případech pak dokonce až do počátku 13. století (Aleksić 2007, 38; Kucypera–Kurasiński–Pudło 2011, 78, obr. 1). Svým charakterem se hlavice blíží například hlavicím mečů z Radymna (Głosek 1984, 162, kat. č. 302; Nowakowski 1998, 11–12, tab. 1:2; Kotowicz 2004, 36–37, kat. č. 126, obr. 28), Zalacsány (Kovács 1995, 179, obr. 6:2), Vetiş (Pinter 2007, 78–79, obr. 34:a), Skalice – Vysokého Pole (např. Ruttkay 1976, 250; Kovács 1995, 174, obr. 4:3) či nelokalizovaného meče ze sbírek Hermanna Baumanna v Rothenburgu (Baumann 2010, 373). Obdobného tvaru je také hlavice meče z jezera Neuenburg u Marinu ve Švýcarsku (Hoffmeyer 1954, 7, tab. IV:c; Schneider 1980, 17, kat. č. 8).

Oproti dřívě většině jednotlivých hlavíc typu X, a to ať už starší či mladší varianty, se hlavice meče z Vrchoslavic liší i původní přítomností výzdoby. Ta sestávala ze svislých drobných žlábků, pokrývajících původně přinejmenším alespoň jednu celou plochu hlavice (obr. 4). Tyto žlábků byly patrně vyplněny barevným kovem a máme zde tak co dočinění nepochybně s výzdobou v podobě vertikální tauzie, která je typická převážně pro dvou- i jednotlivé hlavice středohradištních mečů různých typů (srov. Гошек–Кошта–Оттенвельтер 2013). Nabízí se zde tedy řešení, že studovaný meč by měl být spíše datován do průběhu druhé poloviny 9. a 10. století. Proti této eventualitě však hovoří fakt, že z katastrofu Vrchoslavic nebyl prozatím získán žádný materiál datovatelný do tohoto časového úseku. Nelze však vyloučit možnost, že máme co do činění s náhodnou ztrátou v místech tehdy neosídlených či s jistým dokladem dlouhodobého využívání zbraně. Charakter hlavice i záštity by však spíše odpovídal datování vzniku zbraně až do průběhu 11. století. Pokud by tomu tak skutečně bylo, měli bychom před sebou jeden z nejpozdějších dokladů výzdoby hlavice, při kterém bylo využito opticky velice působivé horizontální tauzie. Nelze ani vyloučit možnost, že by

se mohlo jednat o montáž několika rozdílně starých elementů, kdy mohla být při konstrukci mladší zbraně využita starší hlavice. To je však hypotéza, která bude i v budoucnu jen těžko prokazatelná. Musíme se proto prozatím spokojit pouze s rámcovým datováním tohoto meče někam do průběhu 10.–11., případně 12. století. Snad budoucí plánování podrobný průzkum této zbraně přinese další detaily, které nám poskytnou lepší oporu k zpřesnění jeho chronologie.

Lokalita	Celková délka	Hmotnost	Těžiště	Čepel			Řap			Hlavice			Záštit		
				délka	šířka	tl.	délka	šířka	tl.	délka	šířka	tl.	délka	šířka	tl.
Vrchoslavice	914	621	–	767	48–1	7–2	147	27–17	7–6	40	85	27	174	15	12
Mikulčice (hrob 805)	971	865	235	843	47	–	113	26–18	–	28	57	19	98	15	10
Mikulčice (hrob 438)	950	775	170	805	55	–	132	31–18	–	30	69	9	121	14	13

Tab. 1. Orientační srovnání rozměrů mečů typu X z Vrchoslavic a Mikulčic.

Tab. 1. Schwertmaße der Typ-X-Exemplare aus Vrchoslavice und Mikulčice zum Vergleich.

Brno – Vídeňská ulice

Jak již bylo výše řečeno, zvláštní místo mezi nálezy zbraní představují militaria získaná během standardních archeologických výzkumů, jejichž uložení do země může být datováno stratigraficky, nálezy mincí, pomocí dendrochronologie či v ideálním případě kombinací těchto a dalších metod. Takové nálezy středověkých a raně novověkých zbraní však patří v celosvětovém měřítku k relativním vzácnostem, a proto je jim nutné, stejně jako jejich vlastním náleзовým okolnostem, věnovat zvýšenou pozornost. Tato nepřilíš příznivá situace se velice názorně odráží i v dosud podchyceném souboru mečů z průběhu 11.–13. století z území Moravy, kde z doposud 11 zdokumentovaných exemplářů² či jejich částí pouze dva byly nalezeny při archeologickém výzkumu. V obou případech se však jedná pouze o zlomky mečů, což opět přiléhavě vystihuje obecný stav nálezového fondu středověkých zbraní nejen z Moravy, ale z území celé Evropy.

Zlomek čepele meče byl získán při záchranném archeologickém výzkumu v Brně na ulici Vídeňské v roce 2012 (obr. 5). Lokalita se nachází při západní straně ulice mezi domy č. 16 a č. 26, na východním svahu Červeného kopce. Tento prostor náležel v raném středověku k ekonomicko-hospodářskému zázemí starobrněnské sídlištní aglomerace, jejíž centrum se dle dosavadních názorů nacházelo ve svratecké levobřežní části Starého Brna (srov. Procházková–Wihoda–Zapletalová 2011, 515–525). Archeologický výzkum, probíhající zde průběžně od roku 2009, zachytil polykulturní lokalitu s výrazným raně středověkým osídlením, které sestává ze sídlištního a sakrálního okrsku, jež se navzájem respektovaly a pravděpodobně byly odděleny drobným palisádovým ohrazením. Torzo čepele bylo vyzvednuto z nevýrazného sídlištního objektu s. j. 3 502 (výplň s. j. 3102³) oválného půdorysu o rozměrech 1,32 × 0,92 m při maximální hloubce 0,16 m (obr. 6:a). Společně s čepele meče byla z výplně objektu vyzvednuta i celá, kompletně dochovaná veslovitá či šípovitá radlice, deset keramických střepů a dvě zvířecí kosti (obr. 6:b).

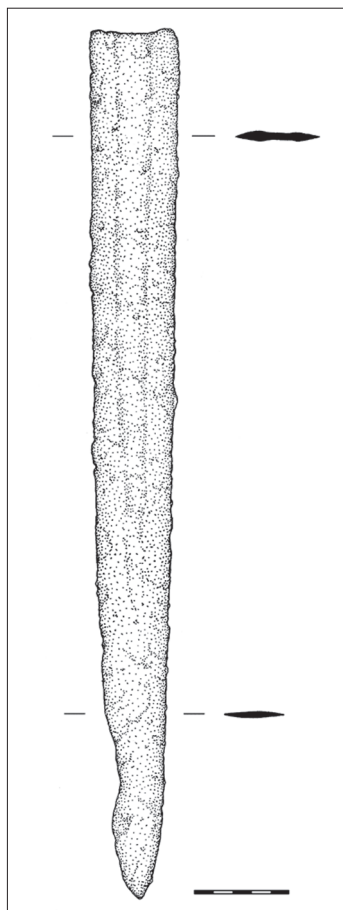
K dataci získané čepele meče nám výrazně nepřispívá žádný z vyzvednutých nálezů. Analogické nálezy veslovitých radlic jsou totiž datovány do relativně dlouhého časového úseku od 8. do poloviny 13. století (Šach 1961, 52–54; Beranová–Kubačák 2010, 58), ze kterých především blíže nelokalizovaný nález z okolí Přerova představuje nejbližší analogii k radlici získané při výzkumu na Vídeňské ulici v Brně (např. Šach 1961, 52–53, obr. 25, tab. I:25). Dvě zvířecí kosti byly Mgr. A. Slavíkovou určeny jako pravá zápěstní kůstka

² Záměrně zde pomíjíme nález meče z Brna – Velkého špalíčku a meč, který pochází z pozůstatosti B. Novotného (dnes uloženo v depozitářích AÚ AVČR Brno).

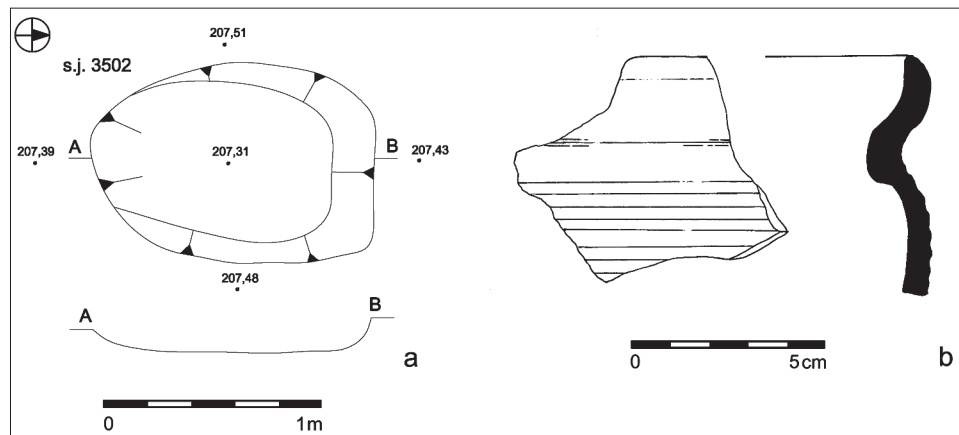
³ S. j. 3102 představuje šedohnědá, tuhá, plastická hlína s četnými malými až středními zlomky žluté plastické hlíny, nahodile se vyskytovaly velmi malé a malé uhlíky, kamínky a malé zlomky mazaníc.

skotu, pravděpodobně krávy, zlomek další je z levé tibie středně velkého savce, pravděpodobně prasete. Tento zlomek nese na dolním konci stopy po opálení. Nerepresentativní soubor keramiky náleží kromě jednoho zlomku z těla zásobnice k netuhové hrnčinně převážně oxidačně pálené. Jediný zlomek okraje můžeme charakterizovat jako okraj s kalichovitě utvářeným ústím, který je na vnější straně kuželovitě seříznut (obr. 6:b). Plece jsou zdobeny nevýraznými žlábkami. Na malém zlomku dna je možné pozorovat zbytek značky, střep zásobnice nese výzdobu v podobě hřebenové vlnice. Získaná keramika náleží do běžné brněnské keramické produkce 11. a 12. století, jak ji známe z nejbližšího okolí (např. Zapletalová 2009, 192–210). I přes skutečnost, že výzkum z minulého roku je teprve ve fázi zpracování, můžeme snad na základě výsledků výzkumu z roku 2009 předkládanou dataci poněkud zpřesnit. První etapou výzkumu bylo kromě velkého množství nejen keramického materiálu získáno ze sídlištních situací i pět moravských denárů z druhé poloviny 11. století (Smíšek 2010). Dle prvotních zjištění byla keramika z jedné jámy přiřčena ještě první polovině 11. století, drtivá většina však náleží až mladšímu mladohradištnímu horizontu s vytaženými okraji. Absence radélkové keramiky by naznačovala, že lokalita se nedožila první poloviny 13. století (Holub-Kolařík–Merta–Peška–Sedláčková–Zapletalová–Zůbek 2010, 426–427).

Do průběhu druhé poloviny 11. až 12. století tak můžeme s největší pravděpodobností datovat i vlastní nález torza meče, jež sestává z 465 mm dlouhého zlomku čepele, respektive části jejího tenčí. Před konzervací dosahovala maximální šířka čepele u lomu 46 mm a směrem k nepřilíživému hrotu se plynule oboustranně parabolicky zužovala. Obdobně klesá i její tloušťka, jež činí 6 až 3 mm. Čepel byla také původně vybavena

Obr. 5. Zlomek čepele získaný při výzkumu v Brně – Vídeňské ulici. Archaia Brno, o. p. s.
Abb. 5. Bei einer Grabung in der Brünnner Wiener Straße entdecktes Klingenfragment. Archaia Brno.

Obr. 6. a – Kresební dokumentace objektu s. j. 3502 z Brna – Vídeňské ulice; b – zlomek okraje z objektu s. j. 3502.
Abb. 6. a – Zeichendokumentation des Objektes s. E. 3502 aus Brünn – Wiener Straße; b – Randfragment aus Objekt s. E. 3502.

poměrně širokým, ale velice mělkým oboustranným žlábkem, jehož ukončení a mnohdy ani průběh není dnes na zlomku čepel patrný. Tato situace se jistě výrazně změnila po její konzervaci. Hmotnost torza čepel před konzervací dosahovala 306 g (obr. 5).

Vzhledem k torzovitosti předmětu musíme zcela rezignovat na jakýkoliv pokus její klasifikace, ale na druhou stranu nám to umožnilo odebrat vzorek pro metalografickou analýzu, která prokázala,⁴ že studovaný fragment pochází z velmi kvalitní zbraně (obr. 7, 8). Konstrukce čepel vychází z osvědčeného schématu „železného až železocelového jádra obklopeného navařenými ocelovými pruty“ tak jako u řady starších zbraní (např. Košta–Hošek 2008; 2009; Hošek–Košta–Bárta 2012), avšak sestavení a zpracování polotovaru čepel bylo oproti běžné praxi předchozího období jiné. Šlo buď o konstrukci využívající jádro a dvě samostatné ocelové bočnice (obr. 7:a) nebo konstrukci, ve které je jádro založeno do ocelového pláště (obr. 7:b). Špatný stav dochování jednoho z břitů nedovoluje spolehlivě rozhodnout, která varianta je pravděpodobnější. Přesto lze za blízkou analogii k našemu fragmentu považovat čepel meče Ea92 uloženého ve sbírkách Wapenmuzea v nizozemském Leidenu. Zbraň datovaná do druhé poloviny 12. století byla opatřena nápisem BENEDT DNS DSM a její čepel sestávala ze železného jádra, ke kterému byly přivařeny ocelové bočnice (Williams 1977, 85–86; obr. 7:a). S jistou opatrností lze o stejném anebo obdobném způsobu sestavy čepel uvažovat i u dalšího meče z 12. století. Jedná se o zbraň nalezenou na břehu řeky Adiže poblíž Legnaga (Mapelli–Nicodemi–Riva 2007, 1 052–1 053). Čepel s nízkouhlíkovým jádrem, které bylo obaleno ocelí, byl vybaven i analyzovaný meč P.2 ze soukromé sbírky bez bližšího datování, jež je na čepeli opatřen nápisem náležícím do skupiny „Ulfberht“ (Edge–Williams 2003, 194). Všechny tyto meče naznačují, že konstrukce fragmentu naší čepel zapadá do nějakého obecnějšího schématu, ale s ohledem na skutečnost, že mečů datovaných do počátku druhého tisíciletí bylo dosud metalograficky prozkoumáno relativně málo, nelze náš případ hlouběji diskutovat ani ho smysluplněji vymezovat v rámci utvářejících se představ o vývoji konstrukcí mečových čepelí té doby (srov. Williams 2012, 230–285).

Olomouc – Pekařská ulice

Druhý meč, respektive jeho část, jež byl získán při standardním archeologickém výzkumu na ulici Pekařská v centru Olomouce, představuje soliterní nález zástity s přímými rameny přibližně čtvercového průřezu. Tuto zástitu, která nám nebyla v době přípravy předkládané studie k dispozici, lze celkem spolehlivě klasifikovat jako zástitu typu *L*, jež je nejběžnějším typem ochrany ruky na středověkých mečích vůbec a jejíž soliterní nálezy jsou jen těžko datovatelné. Pouze na základě náleзовé situace lze tento artefakt datovat do námi sledovaného časového úseku, neboť při výzkumu dané lokality byly nalezeny pozůstatky osídlení právě z průběhu 11.–13. století (Baarová–Frait–Sovková–Šlancarová 2006, 244).⁵

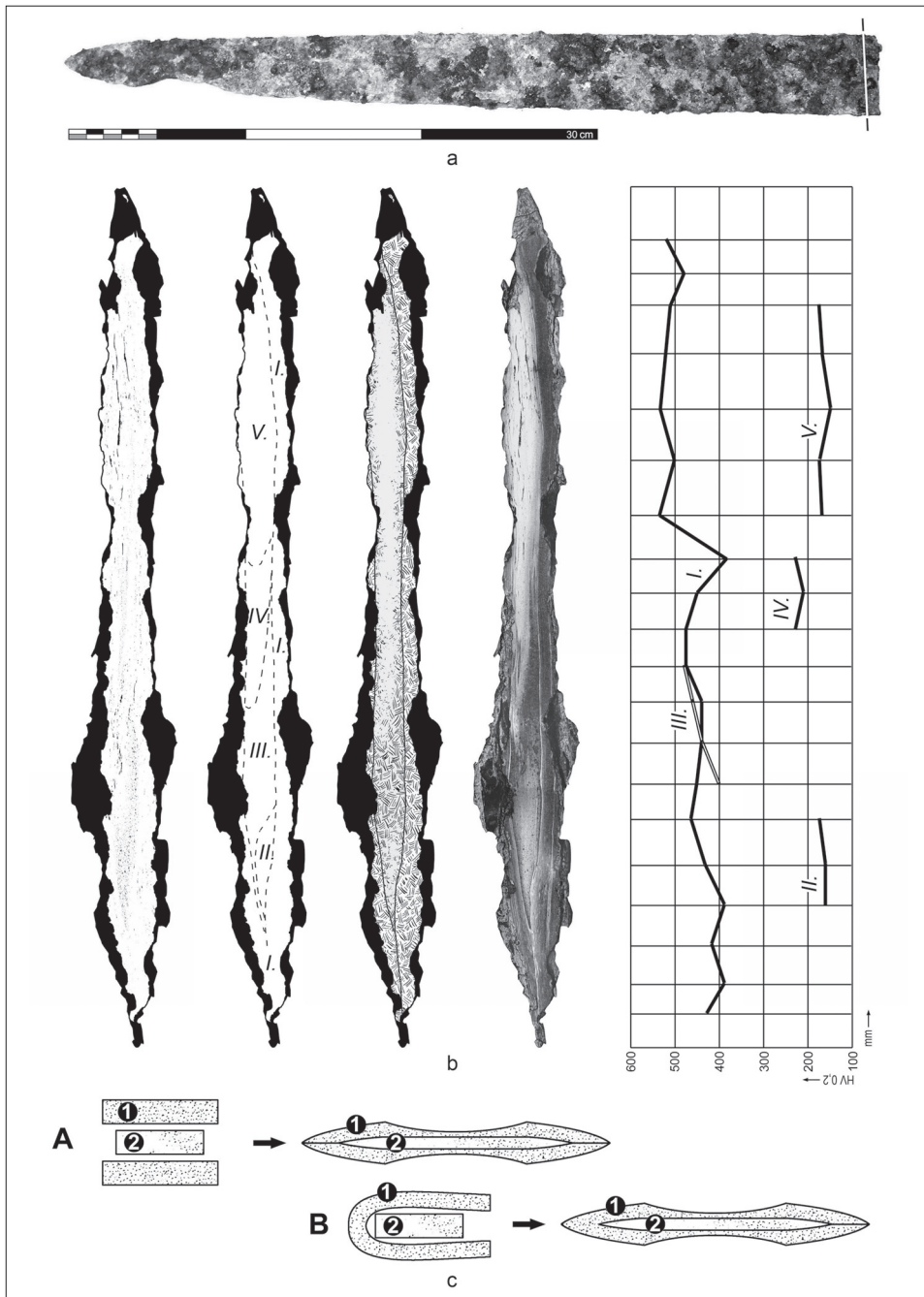
Květná-Strání

V roce 2009 byl v katastru obce Květná nalezen pomocí detektoru kovů poměrně dobře zachovalý románský meč, který nám byl nálezcem zapůjčen ke zdokumentování (obr. 9–11).⁶

⁴ *Metalografický popis:* V neleptaném stavu pozorujeme čistotu kovu kolísající mezi 1. (velmi čistý) až 5. (velmi nečistý) stupněm škály Jernkontoret. Převažují vměstky drobné až středně velké, hrubých vměstků není mnoho. V leptaném stavu lze vymezit pět základních strukturních oblastí. V oblasti I je popuštěný martenzit o tvrdosti 462±47 HV0,2. Oblast II sestává ze směsi zrn feritu a martenzitu (56 % feritu). Hrubozrnnost koresponduje s ASTM 7, tvrdost dosahuje 164±9 HV0,2. V oblasti III je popuštěný martenzit o tvrdosti 447±35 HV0,2. V oblasti IV je jemnozrnná směs dvorcovitého feritu a martenzitu (71 % feritu). Hrubozrnnost koresponduje s ASTM 10, tvrdost dosahuje 224±9 HV0,2. Oblast V je feritická, hranice zrn jsou nezřetelné, tvrdost dosahuje 168±10 HV0,2. Oblast I je od ostatních oddělena výraznou svarovou linií, mezi oblastmi II až V svary nejsou. *Hodnocení:* Čepel má silně heterogenní železné až ocelové jádro, které překrývají ocelové bočnice anebo plášť formující i samotné břity. Čepel byla kalena a popuštěna, a z pohledu konstrukce i tepelného zpracování tak představuje kvalitní výrobek.

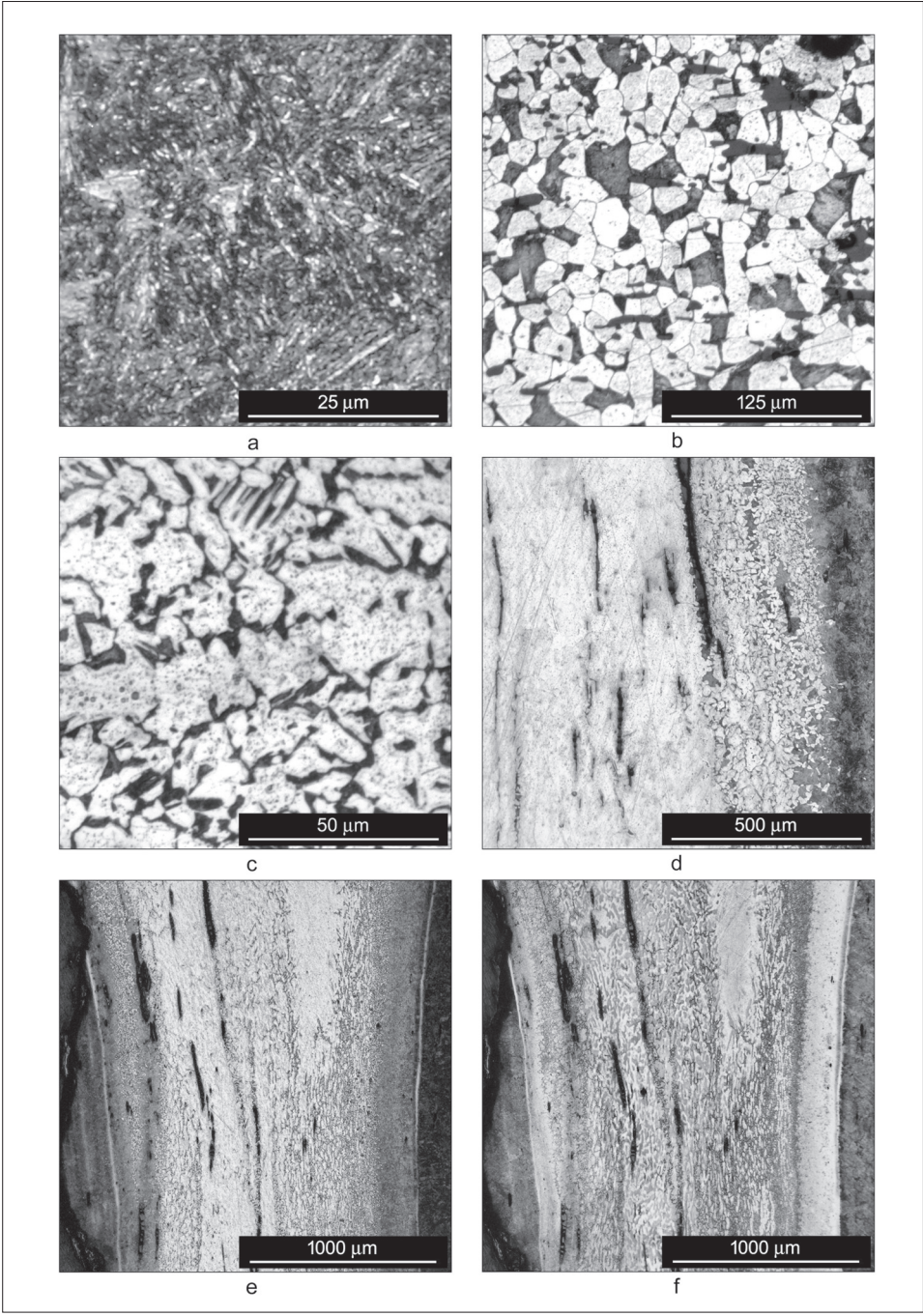
⁵ Za informace srdečně děkujeme Mgr. Pavlu Šlázarovi.

⁶ Za zprostředkování srdečně děkujeme Mgr. Martinu Hložkovi, Ph.D.

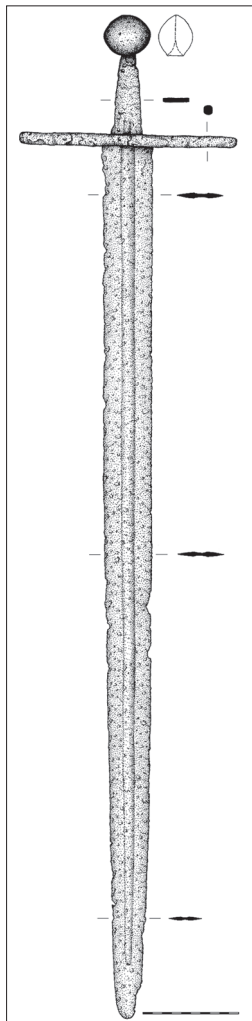
Obr. 7. Zlomek čepel z Brna - Vídeňské ulice: a - fragment čepel před konzervací s označením místa odběru vzorku; b - nákresy a fotografie zkoumaného vzorku (zleva: neleptaný stav, vyznačení popisovaných strukturálních oblastí, vymezení oblastí s vyšším obsahem uhlíku, po naleptání nitalem (foto) a graf průběhu tvrdosti (podle Vickerse); c - dva možné způsoby sestavení polotovaru pro výrobu čepel daného schématu.

Abb. 7. Klingenfragment aus Brünn - Wiener Straße: a - Klingenfragment vor der Konservierung mit Kennzeichnung der Stelle, an der die Probe entnommen wurde; b - Zeichnungen und Foto der untersuchten Probe (von links: ungeätzter Zustand, Kennzeichnung der beschriebenen Strukturbereiche, Abgrenzung des Bereichs mit höherem Kohlenstoffanteil, nach Nital-Ätzung (Foto) und Diagramm des Festigkeitsverlaufs (nach Vickers)); c - zwei Möglichkeiten, das Halbfabrikat zwecks Herstellung einer Klinge des gegebenen Schemas zusammenzufügen.

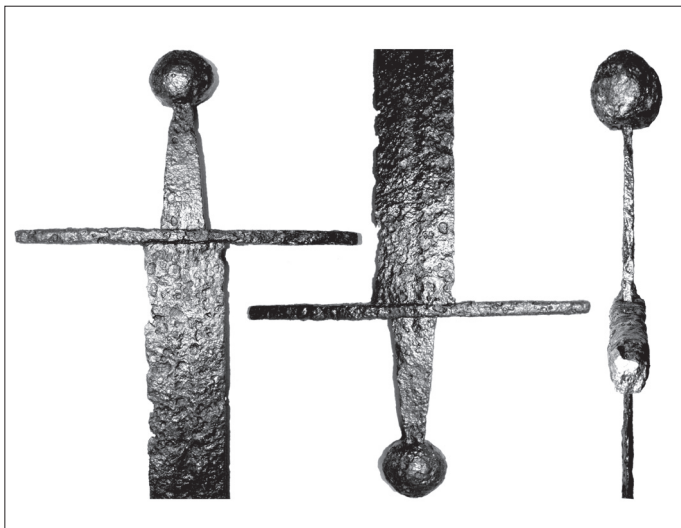
Obr. 8. Zlomek čepele z Brna – Vídeňské ulice: a – popoštěný martenzit v oblasti I; b – směs feritu a popoštěného martenzitu v oblasti II; c – směs feritu a popoštěného martenzitu v oblasti IV; d – feritická struktura s nezřetelnými hranicemi zrn (vpravo nahlíčená zóna sousedící s oblastí I) oblasti V; e, f – pohled na železná jádra (feritickou oblast V) mezi ocelovými bočnicemi (oblast I). Leptáno nitalem (a–c) a Oberhofferem, (f).

Abb. 8. Klingenfragment aus Brünn – Wiener Straße: a – angelassener Martenzit im Bereich I; b – Ferritmischung und angelassener Martenzit im Bereich II; c – Ferritmischung und angelassener Martenzit im Bereich IV; d – Ferrit-Struktur mit undeutlichen Korngrenzen (rechts an Bereich I angrenzende aufgekohlte Zone I) von Bereich V; e, f – Blick auf den Eisenkern (Ferrit-Bereich V) zwischen den Stahlseitenflächen (Bereich I); Atzung: a–c: Nitäl; f: Oberhoffer.

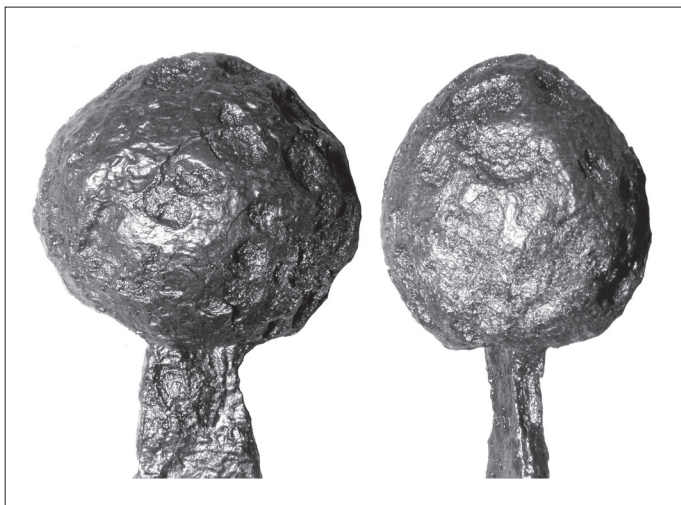
Obr. 9. Meč, nalezený na katastru obce Květná na moravsko-slovenském pomezí. Soukromá sbírka.

Abb. 9. Im Kataster der Gemeinde Květná an der Mährisch-Schlesischen Grenze entdecktes Schwert. Privatsammlung.

Obr. 10. Detail garnitury rukojeti meče z katastru Květné. Soukromá sbírka.

Abb. 10. Gefäßdetail des Schwertes aus dem Kataster von Květná. Privatsammlung.

Obr. 11. Detail hlavice meče z katastru Květné. Soukromá sbírka.

Abb. 11. Knaufdetail des Schwertes aus dem Kataster von Květná. Privatsammlung.

Zbraň o celkové délce 1074 mm je vybavena poměrně širokou obousečnou čepelí o délce 935 mm, přičemž její šířka se směrem k nevýraznému hrotu plynule snižuje z původních 55 na 1 mm. Obdobně se snižuje i její tloušťka, která činí 6–4 mm. Čepel je vybavena oboustranným, relativně úzkým a mělkým žlábkem, jenž počíná na řapu zbraně a je ukončen zhruba ve třech čtvrtinách délky čepele. Na čepel navazuje oboustranně odsazený řap o délce 139 mm, jehož šířka se směrem k hlavici v podstatě plynule parabolicky snižuje z původních 31 na 14 mm, přičemž jeho tloušťka je vcelku konstantní a kolísá mezi 5–6 mm. Na řap je navlečena přímá zástita o délce 235 mm, která je vyrobena ze železného prutu přibližně kruhového průřezu, jehož průměr se směrem ke konci ramen zástity plynule zmenšuje z 13 na 9 mm (obr. 10). Na řap je konečně nanýtována i masivní hlavice o délce 41 mm, která své maximální šířky 46 mm a tloušťky 37 mm dosahuje přibližně v polovině své délky

(obr. 11). Zbraň před konzervací dosahovala hmotnosti 1297 g a její těžiště bylo naměřeno ve vzdálenosti přibližně 250 mm od zástity.

Konstrukci své rukojeti jednoznačně přináležejí do skupiny mečů tzv. *Family A*, která se vyskytuje zejména v období od poloviny 11. století do závěru 13. století (Oakeshott 1991, 12). Tomu odpovídá i typ použité čepel, který s největší pravděpodobností můžeme klasifikovat jako typ *X*, respektive *X_a* podle již klasické typologie E. Oakeshotta (Oakeshott 1960, 204–205; 1964, 28–30; 1991, VIII). Pro různé variety těchto typů je příznačná poměrná šířka čepel u zástity a její střední délka, dosahující až 800 mm. Hrot u daných typů čepelí je většinou mírně zaoblen. Relativně široký žlábek, přesahující v ojedinělých případech jednu třetinu šířky čepel, počíná většinou již na řapu zbraně a probíhá po celé délce čepel. Od tohoto typu se studovaná čepel však poněkud odlišuje tvarem svého žlábků, který je poměrně úzký a mělký. Řap je krátký, určený pouze pro úchop jednou rukou. Meče těchto typů jsou nejčastěji opatřeny zástitami typů *1*, *1a*, *3*, popřípadě *6* a hlavicemi typů *A*, *B*, eventuálně *G* a *F*. Obecně jsou meče vybavené čepelimi těchto tvarů datovány do rozmezí let 950–1100 (např. Oakeshott 1960, 204–205; 1964, 28–30; 1991, VIII; Głosek–Nadolski 1970, 22; Głosek 1984, 27; Nadolski 1984, 63). Podle posledního provedení, i když ne zcela úplného soupisu středověkých mečů ze středoevropského prostoru bylo registrováno pouze 25 zbraní s těmito typy čepelí, přičemž pět jich bylo evidováno z území bývalého Československa (Głosek 1984, 27). Meče daného typu lze tedy považovat za velmi vzácné. S datováním mečů obdobných tvarů do průběhu 11.–12. století korespondují i starší typologické systémy, neboť meč z Květné lze zařadit i do typu *α*, který je obecně datován do totožného časového úseku (Nadolski 1954, 26–28), obdobně jako typ *II* podle A. Bruhn-Hoffmeyer (Hoffmeyer 1954, 36–43). Patrně bychom meč z Květné mohli zařadit i do typu *V* podle A. N. Kirpičnikova, který je datuje do průběhu 12.–13. století (Kirpičnikov 1986, 15, tab. I). Analogické meče datoval do průběhu 12. století také již W. Dziewanowski (Dziewanowski 1936, 151, 154) i H. Seitz (Seitz 1965, obr. 75:3). Této dataci neodporují ani novější typologické systémy. Čepel meče z Květné totiž lze, byť s jistými výhradami, klasifikovat jako čepel typu *10* podle A. Geibiga (Geibig 1991, 87–89, 154, obr. 40), od kterých se v podstatě odlišuje pouze svojí větší celkovou délkou.

Meč je vybaven také přímou zástitou s relativně dlouhými rameny, která je vyrobena z tyčinky přibližně kruhového průřezu. Díky jejím morfologickým znakům lze zástitu jednoznačně přiřadit k typu *1*, který je obecně nejrozšířenějším typem zástit vůbec a vyskytují se na mečích v podstatě od 9. do 19. století (např. Oakeshott 1964, 113; 1991, IX; Głosek 1984, obr. 4; Norman 1980, 63–64).

Poněkud hůře jsme na tom při klasifikaci použité hlavice (obr. 11). Ve stávajících typologických systémech bychom analogické tvary jen těžko hledali. Nejblíže však má s největší pravděpodobností k vyčleněnému typu *A* (Oakeshott 1964, 93), respektive k typu *A₁*, kterým na základě studia středoevropského materiálu rozšířil Oakeshotovu typologii M. Głosek (Głosek 1984, obr. 3). Její forma vychází ze základního tvaru hlavic typu *A*, pro který je charakteristický čokovitý tvar či tvar paraořechu, od kterého se odlišuje pouze šířkou, neboť hlavice typu *A* jsou v průřezu spíše ploché. Dataci hlavic typu *A* může opřít zejména o studium ikonografických pramenů, neboť se s nimi poměrně hojně setkáváme v ottonských rukopisech z konce 10. století. Hlavice tohoto typu však zůstaly populární patrně až do poloviny 12. století (např. Oakeshott 1964, 93; 1991, 10). V ojedinělých případech však hlavice typu *A₁* nalezneme ještě na mečích datovaných do první poloviny 14. století. Za všechny zde stačí uvést krásný meč, který byl vybagrován z koryta Váhu u Dlhé nad Váhom (např. Ruttkay 1975, 138, obr. 5:5, 12:2; 1976, 256; Głosek 1984, 137–138, tab. XXXII:1; Aleksic 2006, 376, tab. IX:2), na jehož základě vytvořil A. Ruttkay svůj typ *XI*, který datoval do průběhu 13.–14. století (Ruttkay 1976, 256–257). Je však nutné poznamenat, že jednotlivé hlavice typů *A* a *A₁* se od sebe v mnoha případech odlišují svým tvarem a v budoucnu bude třeba pro kvalitnější klasifikaci vyčlenit jejich další varianty. To je případ i hlavice meče z Květné, jejíž tvar se téměř blíží k hlavicím kulovitých forem. Garnituru rukojeti studovaného meče

můžeme také přiřadit k typu 14 podle A. Geibiga, který jejich výskyt spatřuje především v průběhu 12. století (Geibig 1991, 63–65, 147, obr. 39)

Analogických mečů nemáme prozatím podchyceno mnoho. Za všechny stačí uvést meč typu *Xa, 1, A₁* ze sbírek Glasgow Museum & Art Gallery, který je obecně datován do rozmezí let 1050–1125 (např. Oakeshott 1991, 42). Ve stejné kolekci se nachází i meč typu *XIIIa, 1, A₁*, který je datován do rozmezí let 1100–1350, přičemž garnitura rukojeti tohoto meče je téměř analogická s mečem zde studovaným (Oakeshott 1991, 100). Obdobně je datován typologicky shodný meč s přebohatě zdobenou čepelí z finské lokality Lummada (např. Eberle 1914; Oakeshott 1991, 47). Torzo meče s hlavicí typu *A₁* pochází i ze sbírek Muzeum Narodowe Wrocław, které je datováno do průběhu 11.–12. století (Marek 2005, 37, obr. 23:E), kam je datován i meč s analogickou hlavicí ze sbírek Národního muzea v Praze (Šnajdrová 1997, 26). Snad do této skupiny mečů můžeme přiřadit i meč, který byl nalezen ve 20. letech 20. století u obce Harmenhausen a jenž byl uložen ve sbírkách tehdejšího Naturhistorischen Museum v Oldenburgu. Meč, jehož čepel je vybavena nápisem interpretovaným jako NEDRC-NEDRUSDRC-NEDRUI datoval P. Post (1928, 220–221) až do průběhu první poloviny 13. století, a to na základě předpokladu, že se jedná o památku na bitvu u Altenesch, která se odehrála v roce 1234 někde v daném prostoru. Meče s obdobnými garniturami rukojeti, bez ohledu na typy čepelí, známe také díky Geibigově práci z řady lokalit v Německu. Za zmínku zde stojí především torza mečů z Neuburgu (Geibig 1991, kat. č. 85, tab. 59), Wertheimu (Geibig 1991, kat. č. 89, tab. 62), Kölnu (Geibig 1991, kat. č. 159, tab. 98) či neznámé lokality (Geibig 1991, kat. č. 58, tab. 41). Do přelomu 12. a 13. století je datováno také torzo meče ze sbírek Museo Stibbert ve Florencii (Boccia 1975, 106–107, kat. č. 249, obr. 234) či podobný meč z Luzernu (Gessler–Meyer Schnyder 1912, 68, kat. č. 388, tab. XI).

Datování meče z Květné do poloviny 12. století podporuje i celá řada ikonografických pramenů, a to především v knižní malbě, byť mnohé z nich jsou jen značně schématické a tudíž jejich ztotožnění s analogickým typem mečů je poněkud problematické a diskutabilní. Za všechny uvedme alespoň zobrazení meče i s pochvou z rukopisu tzv. Admontské bible ze sbírek Österreichische Nationalbibliothek Wien, která vznikla kolem poloviny 12. století v Salzburgu (např. Fingernagel–Gastgeber 2009, 66).

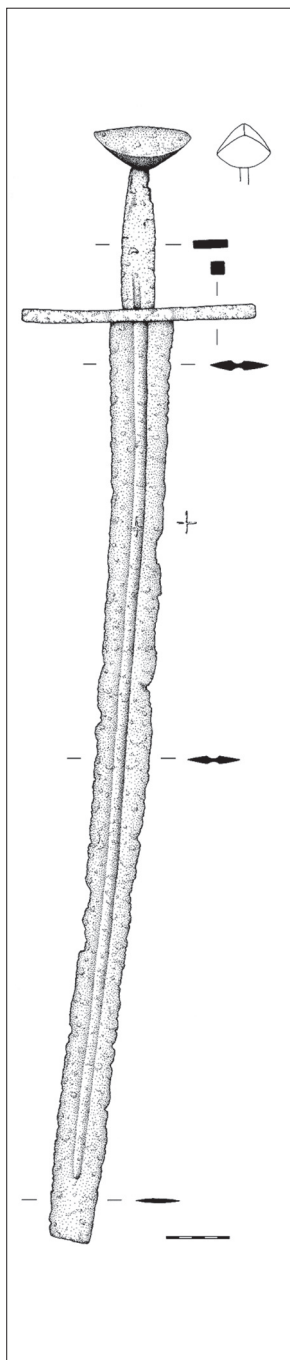
Lze tedy shrnout, že meč nalezený v katastru obce Květná lze klasifikovat jako meč typu *Xa, A₁, 1*, který lze s velkou dávkou pravděpodobnosti datovat do průběhu 12. století, a to spíše do druhé poloviny či závěru tohoto časového úseku.

Nelokalizováno (Archeologický ústav AV ČR, Brno)

Z území Moravy pochází i dnes prozatím blíže nelokalizovaný meč, jenž měl být údajně získán při některém z výzkumů B. Novotného. V budoucnu se snad podaří s konečnou platností určit, odkud přesně nález zbraně pochází. V současnosti je uložen v depozitářích Archeologického ústavu AV ČR v Brně, a to na výzkumné základně v Mikulčicích.⁷ Zde bohužel zbraň prošla tragickým požárem, při kterém byla druhotně zdeformována, respektive byla výrazně prohnuta její čepel, což v konečném důsledku poněkud ztěžuje její klasifikaci a především pak metrickou i kresebnou dokumentaci. Proto je nutné brát tuto dokumentaci s jistou rezervou.

Meč o celkové dochované délce zhruba 904 mm je vybaven poměrně štíhlou čepelí o délce přibližně 750 mm, jejíž šířka se směrem k dnes odlomenému hrotu plynule oboustranně zužuje z 49 mm na 23 mm u lomu (obr. 12–15). Obdobně se snižuje i její tloušťka, která klesá ze 7 mm na 3 mm. Čepel je vybavena oboustranným, poměrně širokým a hlubokým, výrazně ohraničeným žlábkem, jež počíná již na řapu zbraně a jeho ukončení lze pouze odhadovat na průběh tří čtvrtin celkové délky čepele. Na lícni ploše čepele je zhruba ke konci první čtvrtiny délky čepele umístěna ve žlábků tauzovaná, dnes poměrně špatně zřetelná

⁷ Za umožnění studia srdečně děkujeme PhDr. Lumírovi Poláčkovi, CSc.

Obr. 12. Nelokalizovaný meč ze sbírek Archeologického ústavu AV ČR, Brno.

Abb. 12. Nicht lokalisiertes Schwert aus den Sln. des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno.

Obr. 13. Nelokalizovaný meč ze sbírek Archeologického ústavu AV ČR, Brno.

Abb. 13. Nicht lokalisiertes Schwert aus den Sln. des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno.

Obr. 14. Detail garnitury rukojeti nelokalizovaného meče ze sbírek Archeologického ústavu AV ČR, Brno.

Abb. 14. Gefäßdetail eines nicht lokalisierten Schwertes aus den Sln. des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno.

Obr. 15. Detail garnitury rukojeti nelokalizovaného meče ze sbírek Archeologického ústavu AV ČR, Brno.

Abb. 15. Gefäßdetail eines nicht lokalisierten Schwertes aus den Sln. des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno.

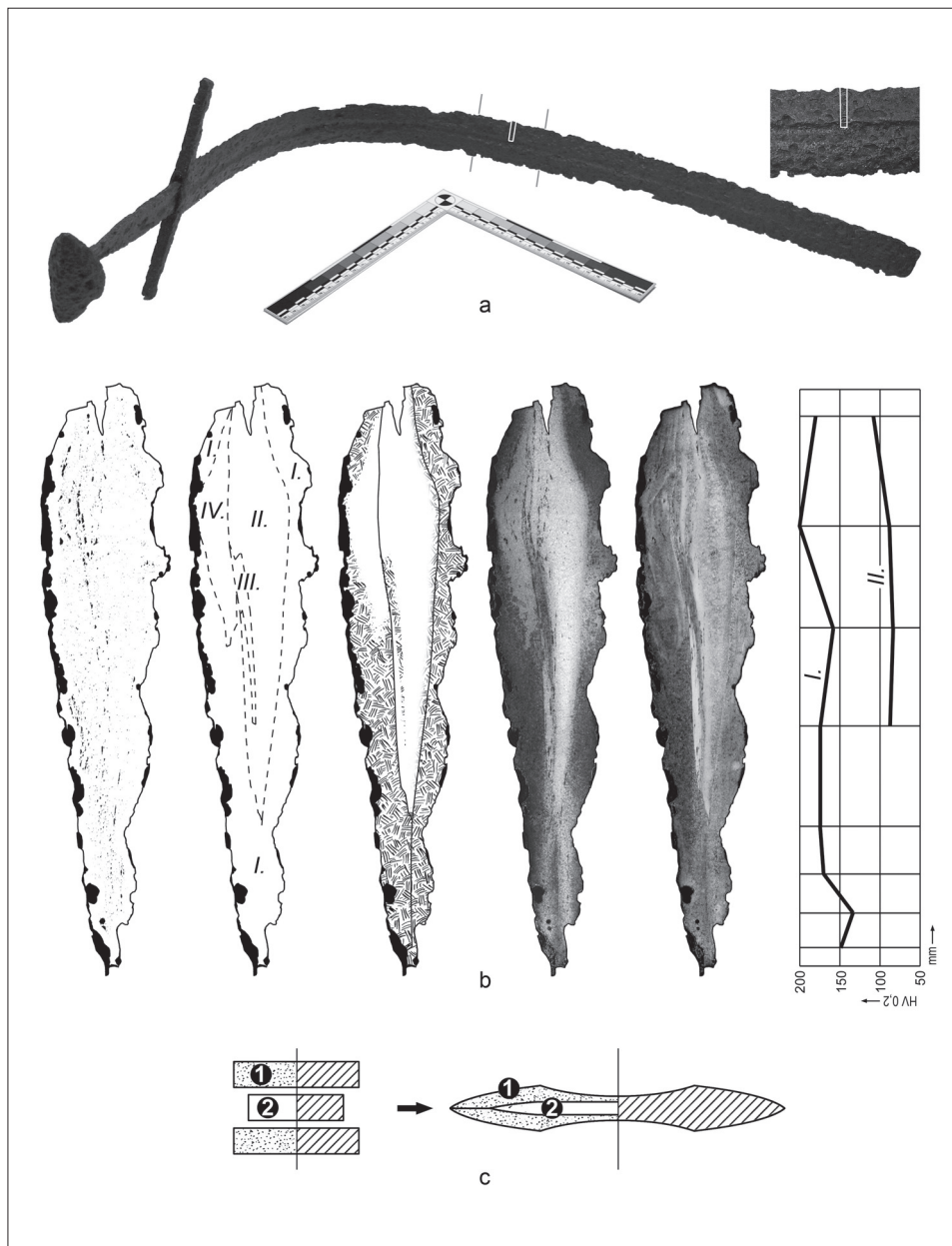
značka v podobě rovnoramenného kříže (obr. 45:a). Tuto interpretaci dané značky však může korigovat budoucí rentgenografický průzkum zbraně. Na čepel navazuje oboustranně odsazený řap o délce 154 mm, jehož šířka se směrem vzhůru plynule parabolicky snižuje z 24 mm na 12 mm pod hlavicí. Obdobně se snižuje i jeho tloušťka z původních 8 mm na konečných 6 mm pod hlavicí. Na řap je navlečena zástita o celkovém rozpětí ramen 185 mm, která je vyrobena ze železné tyčinky přibližně čtvercového průřezu, jejíž šířka i tloušťka kolísá mezi 9 a 11 mm. Ve středové části zástity dosahuje své maximální tloušťky, která zde činí 16 mm. Ve spodní ploše zástity je dobře patrný otvor, kterým prochází čepel zbraně. Ten je však neobvykle o mnoho širší než maximální šířka vlastní čepele (obr. 15). Na řap je nanýtována také masivní hlavice přibližně čokovitého tvaru o maximální délce 33 mm, jejíž maximální šíře je situována ve svrchní třetině délky hlavice a dosahuje až 81 mm. Oproti tomu její největší tloušťka je situována zhruba v jedné třetině její délky a činí 42 mm (obr. 15). Celková hmotnost zbraně dosahuje 1 139 g a její těžiště nebylo kvůli deformaci i torzovitosti měřeno ani orientačně.

Jak již bylo výše řečeno, je typologická klasifikace čepele tohoto meče značně ztížena její fragmentárností a druhotným deformováním. Svým tvarem se nejvíce blíží čepelím typu XI, pro které je charakteristická jejich větší délka a menší šířka, takže působí velice štíhlým dojmem. Žlábký na daném typu čepelí probíhají až do čtyř pětín jejich celkové délky, čemuž také studovaná čepel zřejmě odpovídá. U pozdějších exemplářů, kam můžeme klást i náš meč, počíná tento žlábek již na řapu zbraně. Pro tyto typy čepelí je charakteristické především využití hlavic typů A, B, G a F, přičemž jsou většinou datovány do průběhu počátku 12. až počátku 13. století (např. Oakshott 1960, 205–206; 1964, 31–37; 1991, 53; Glosek 1984, 27). V typologii A. Geibiga bychom ji nejspíše přiřadili k čepelím typu 10 (Geibig 1991, 87–88), od kterých se však poněkud odlišuje svojí maximální šířkou.

Meč je v současné době restaurován v laboratořích Archeologického AV ČR v Praze, kde byla v rámci jeho zpracování provedena metalografická analýza⁸ (obr. 16–17). Na jejím základě lze vyvodit, že čepel původně podstoupila kvalitní tepelné zpracování, a že tak jako v případě fragmentu čepele z Brna, Vídeňské ulice, i její konstrukční řešení spočívalo v navaření jednoho nebo dvou ocelových plátů na železné jádro bez použití samostatných břitových prutů oceli. Jak ale bylo naznačeno k tomuto tématu výše, nelze za současného stavu výzkumu toto poznání podrobit hlubšímu rozboru.

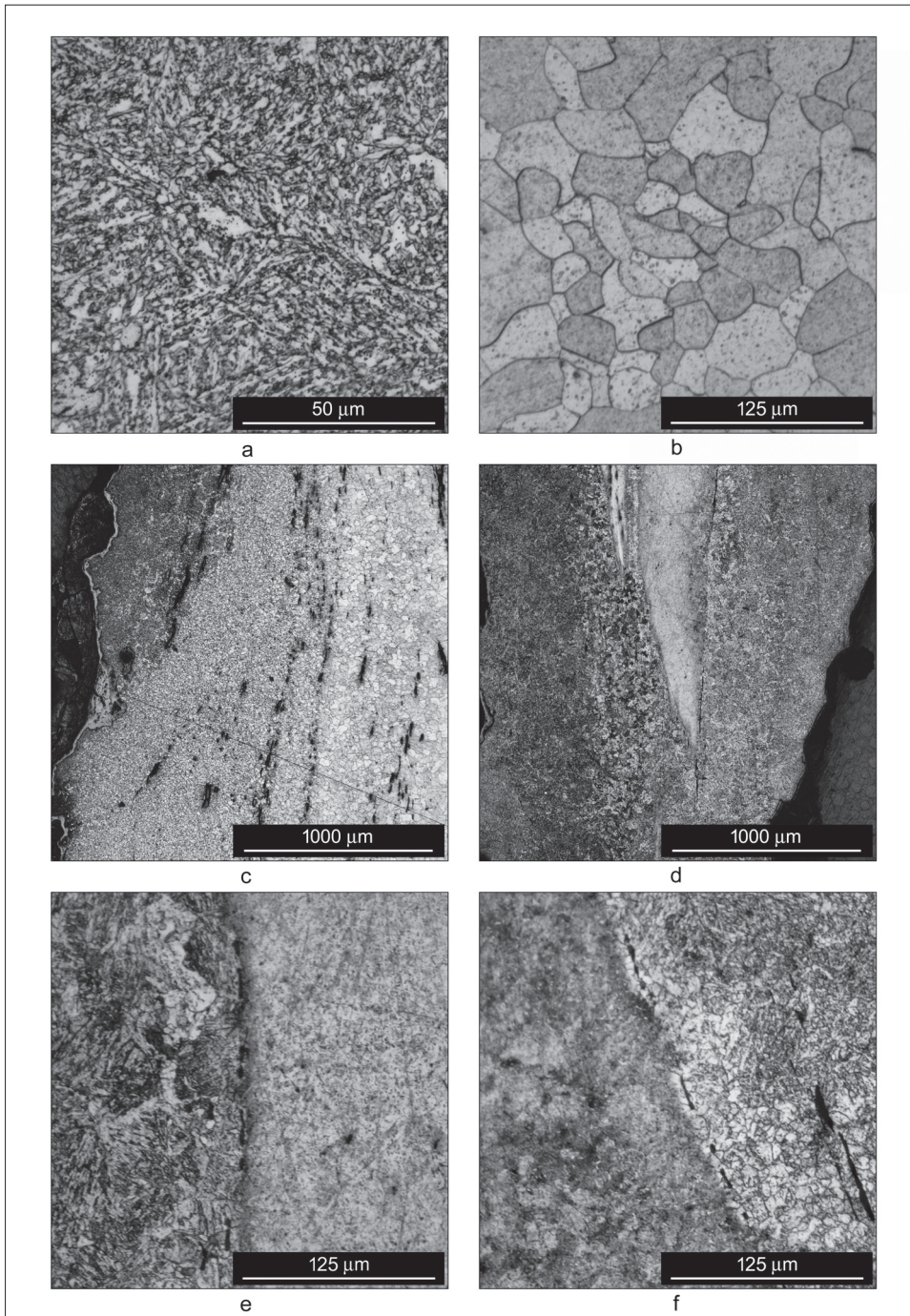
Při konstrukci jílce se uplatnila zástita s přímými rameny, vyrobenými z železné tyčinky přibližně čtvercového průřezu, kterou lze opět klasifikovat jako zástitu typu 1 (např. Oakshott 1964, 113; 1991, IX; Glosek 1984, obr. 4; Norman 1980, 63–64).

⁸ *Odběr vzorku:* Vzorek pro metalografickou analýzu byl odebrán 37 cm od příčky, a to příčným výřezem vedeným do poloviny šířky čepele. *Metalografický popis:* Čistota kovu je v metalografické rovině vzorku kolísavá, pohybuje se v mezích 2. až 5. stupně srovnávací stupnice pro určování vměstků podle Jernkontoret. Nečisté, středně hrubými vměstky prostoupené oblasti (5 dle Jern.) jsou situovány především při okrajích vzorku. Po naleptání můžeme na vzorku vymezit následující strukturální oblasti. Oblast I sestávající ze sorbitu, kterým místy prostupují feritická zrna. Tvrdosti dosahuje 167±20 HV0,2. Oblast II je feritická, velikosti zrn dosahují ASTM 7–8, tvrdost 92±11 HV0,2. Hranice zrn jsou místy obsazeny terciálním cementitem. Přejít mezi oblastmi I a II je při slabším naleptání nítalem pozvolný, při silnějším se objevují náznaky světlých svarových linií a ostrého strukturálního přechodu. Do oblasti II zasahuje uhlíkem bohatší oblast III se sorbitickou strukturou. Oblast IV, která zasahuje na levé straně vzorku do oblasti I, sestává z jemných feritických zrn (ASTM 9), jejichž hranice jsou obsazeny drobnými částicemi cementitu. Svarové linie jsou ve vzorku obtížně zachytitelné, jednotlivé vzájemně svařené pruty lze ohraničit pouze na základě kombinace výsledků získaných leptáním nítalem a Oberhofferem (obr. 16–17). *Hodnocení:* Výsledky analýzy dokládají nerovnoměrnou distribuci uhlíku v užití oceli, která obklopuje měkké železné jádro. Ve vzorku nebyly zachyceny stopy po navaření samostatného břitového prutu, neboť povrchové pláty oceli se v břitové části sami sbíhají v hranu ostří (viz obr. 16:c). Zachycené oblasti III a IV zcela jistě nesouvisí s vlastním konstrukčním řešením. Jedná se o technologické anomálie, které souvisí buď s heterogeností užitého materiálu (patrně případ oblasti IV), nebo s nerovnoměrným tokem materiálu při kování (patrně případ oblasti III). Čepel dodnes nese stopy po kalení, původní kvalitu tepelného zpracování ale nejsme schopni posoudit v důsledku sekundárního popuštění předmětu. Lze důvodně předpokládat, že původně šlo o kvalitní zbraň.

Obr. 16. Meč – nelokalizováno (Archeologický ústav AV ČR, Brno): a – meč s označením místa odběru vzorku; b – nákresy a fotografie zkoumaného vzorku, zleva: naleptaný stav, vyznačení popisovaných strukturálních oblastí, vymezení oblasti s vyšším obsahem uhlíku, po naleptání nitalem a Oberhofferem (foto) a graf průběhu tvrdosti (podle Vickerse); c – předpokládaný způsob sestavení polotovaru pro výrobu čepele daného schématu.

Abb. 16. Schwert – nicht lokalisiert. Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno): a – Schwert mit Kennzeichnung der Stelle, an der die Probe entnommen wurde; b – Zeichnungen und Fotos der untersuchten Probe, von links: ungeätzter Zustand, Kennzeichnung der beschriebenen Strukturbereiche, Abgrenzung des Bereichs mit höherem Kohlenstoffanteil, nach Nital- und Oberhoffer-Ätzung (Foto) und Diagramm des Festigkeitsverlaufs (nach Vickers); c – angenommene Art und Weise, wie das Halbfabrikat zwecks Herstellung einer Klinge des gegebenen Schemas zusammengefügt wurde.

Obr. 17. Meč – nelokalizováno (Archeologický ústav AV ČR, Brno): a – sorbitická struktura oblasti I; b – feritická zrna v oblasti II; c – pohled na oblast IV a její vymezení vůči oblasti I (nahore) a II (vpravo); d – uspořádání oblasti I a II v břitové části; e, f – napojení oblasti I a II přes málo zřetelnou svarovou linii. Leptáno nitalem (a–c) a Oberhofferem (d–f).

Abb. 17. Schwert – nicht lokalisiert (Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno): a – Sorbit-Struktur von Bereich I; b – Ferritkörner im Bereich II; c – Blick auf Bereich IV und seine Abgrenzungen gegenüber Bereich I (oben) und II (rechts); d – Anordnung der Bereiche I und II im Schneidenteil; e, f – Anschluss der Bereiche I und II über eine kaum erkennbare Schweißlinie; Ätzung Nital (a–c); Oberhoffer (d–f).

Zbraň je opatřena také masivní hlavicí čočkovitého tvaru, jejíž maximální šíře je posunuta až do svrchní třetiny její délky (obr. 15). Tento tvar nepochybně vychází ze základního typu čočkovitých hlavice typu A, respektive jejich mladších variant typu B (např. Oakeshott 1964, 93). Lze je srovnat i s hlavicemi tzv. sedlovitých tvarů, které se nepochybně také vyvinuly ze základních čočkovitých tvarů (např. Kucypera–Kurasínski–Pudło 2011, 82–83). Od těchto hlavice se však studovaný exemplář poněkud odlišuje průběhem své svrchní hrany. U sedlovitých hlavice je tato hrana totiž rovná, kdežto hrana hlavice ze sbírek Archeologického ústavu je mírně vypouklá, což jednoznačně svědčí o vývoji těchto hlavice z hlavice čočkovitých. Od sedlovitých hlavice se poměrně výrazně odlišuje i svým profilem, neboť sedlovité hlavice jsou spíše ploché, kdežto náš exemplář je i v profilu výrazně čočkovitý. Hlavice má tedy asi nejbližší k typům III (Кирпичников 1966, 54), XV (Ruttkay 1976, 258–259), přičemž jsou obecně datovány do průběhu druhé poloviny 11. až poloviny 13. století (např. Кирпичников 1966, 59; Geibig 1991, 151; Kazakevičius 1996, 82; Kucypera–Kurasínski–Pudło 2011, 82–83). Funkční atributy analogického tvaru, jaký vykazuje hlavice daného typu, nejsou v odborné literatuře příliš podchyceny. Uvažuje se, a je nutné říci, že právem, o jejich vývoji ze základního typu čočkovitých hlavice. Postupem času se totiž měla výrazně zvyšovat vypouklost jejich spodní hrany, čímž se maximální šíře hlavice posouvala stále více vzhůru. Tím také docházelo k redukci vypouklosti svrchní části, respektive její hrany, jak je to zřetelně pozorovatelné i na našem exempláři. Jediný typologický systém, který hlavice tohoto tvaru podchytil, je systém A. Geibiga, který je klasifikuje jako typ 16-II, přičemž jejich výskyt spatřuje zejména v průběhu konce 12. a počátku 13. století (Geibig 1991, 72–73, 151; Kucypera–Kurasínski–Pudło 2011, 82). Zdá se však, že jejich výskyt je možné hledat již v průběhu druhé poloviny 11. století (Kazakevičius 1996, 85; Kucypera–Kurasínski–Pudło 2011, 82, obr. 1). Svým tvarem se hlavice blíží i hlavicím typu N (Oakeshott 1964, 98), respektive variantě Nb, pro které je typická konvexní svrchní hrana (Aleksić 2007, 23), jejichž výskyt je hledán převážně v průběhu 12.–13. století (Aleksić 2007, 58–63). Poměrně nápadná koncentrace mečů vybavených hlavicemi typu Nb je zaznamenána z území jihovýchodní Evropy, kde je spojována s působením příslušníků řádu německých rytířů (Aleksić 2006, 363; 2007, 58–63, map. 4). Analogické meče však známe, byť v celkem skromné míře, z území celé střední Evropy (např. Marek 2008, 68–69), a i z území České republiky je podchycen jeden exemplář. Měl být údajně nalezen v areálu hradu Blansko u Ústí nad Labem a je datován do průběhu druhé poloviny 13. století (Dolínek–Durdík 1995, 30, obr. 22).

Pokud tedy shrneme výše uvedené poznatky, lze meč deponovaný v Archeologickém ústavu AV ČR v Brně klasifikovat jako meč typu X, Nb, 1 a jeho výrobu můžeme s velkou dávkou pravděpodobnosti shledávat v průběhu druhé poloviny 12. či přelomu 12. a 13. století.

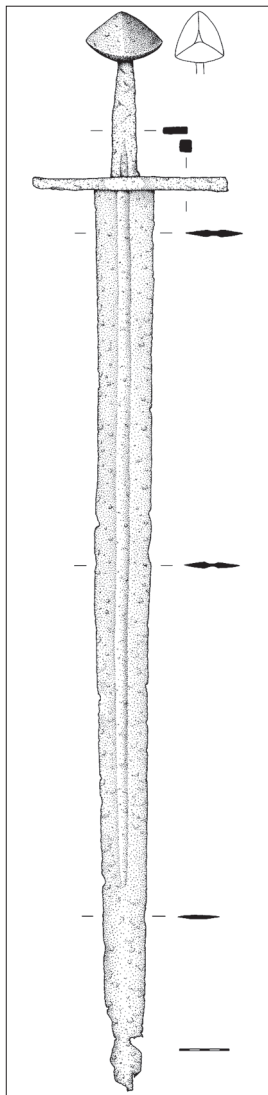
Blížkovice

Meč byl podle kusých údajů nalezen někde na katastru obce Blížkovice u Moravských Budějovic, které se v písemných pramenech poprvé objevují až v polovině 14. století (např. Hosák 1938, 92; Hosák–Šrámek 1970, 78; Vlastivěda 1997, 529). Osídlení obce lze však předpokládat již v průběhu 12. století, neboť románské jádro zdejšího kostela sv. Bartoloměje je datováno do počátku 13. století (např. Samek 1994, 67; Vlastivěda 1997, 532–533).

Meč byl již v minulosti díky své kvalitě a stavu dochování několikrát publikován a stal se také součástí řady výstav, přičemž byl jednotlivými autory datován do průběhu druhé poloviny 12. století až první poloviny století následujícího (Kukla–Měchurová 2000; Baarová–Frait–Sovková–Šlancarová 2006, 245; Měchurová 2012, 52).

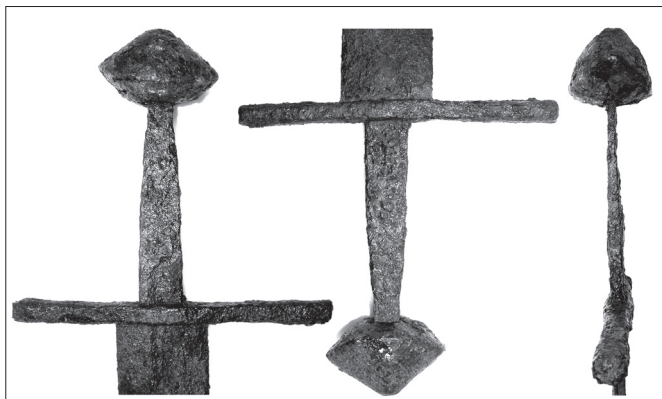
Jedná se o zbraň⁹ o celkové délce 1059 mm, jež je vybavena 885 mm dlouhou, obousečnou čepelí, jejíž šířka se směrem do výrazného, dnes značně poškozeného hrotu plynule oboustranně zužuje z původních 55 mm u zástíty (obr. 18). Obdobně se snižuje i její tloušťka, která se z původních 7 mm zužuje na 2 mm. Čepel je opatřena oboustranným, poměrně

⁹ Moravské zemské muzeum Brno, inv. č. Pa 56335. Za umožnění studia srdečně děkujeme PhDr. Zdeňce Měchurové, CSc.

Obr. 18. Meč, nalezený někde na katastru Blížkovic u Moravských Budějovic. Moravské zemské muzeum Brno, inv. č. Pa 56335.

Abb. 18. Irgendwo im Kataster von Blížkovic bei Moravské Budějovice gefundenes Schwert. Mährisches Landesmuseum Brno, Inv.-Nr. Pa 56335.

Obr. 19. Detail garnitury rukojeti meče z Blížkovic. Moravské zemské muzeum Brno, inv. č. Pa 56335.

Abb. 19. Gefäßdetail des Schwertes aus Blížkovic. Mährisches Landesmuseum Brno, Inv.-Nr. Pa 56335.

Obr. 20. Detail hlavice meče z Blížkovic. Moravské zemské muzeum Brno, inv. č. Pa 56335.

Abb. 20. Knaufdetail des Schwertes aus Blížkovic. Mährisches Landesmuseum Brno, Inv.-Nr. Pa 56335.

širokým a mělkým, nevýrazně ohraničeným žlábkem, ukončeným zhruba ve třech čtvrtinách celkové délky čepele, přičemž počíná již na řapu zbraně. Při podrobném, i rentgenografickém průzkumu zbraně nebyly zjištěny žádné zbytky značení čepele. Na čepel navazuje oboustranně odsazený řap o délce 174 mm, jehož šířka se směrem k hlavici oboustranně plynule parabolicky zužuje z původních 29 na 15 mm. I jeho tloušťka se směrem k hlavici snižuje z 8 na 5 mm. Na řap je navlečena záštita čtvercového, místy až obdélného průřezu s přímými, nerozšiřujícími se rameny o šířce 15 mm a tloušťce až 16 mm. Celková délka záštity pak činí 192 mm (obr. 19). Na řap je nanýtována také masivní hlavice čokovitého

tvaru s výrazně vytaženou svrchní částí o délce 44 mm, která se v profilu rozšiřuje, přičemž maximální tloušťky 48 mm dosahuje při spodní bázi. Maximální šířka hlavice je situována zhruba v jedné třetině celkové délky hlavice a činí 71 mm (obr. 20). Celková hmotnost zbraně byla stanovena na 1570 g, přičemž její těžiště bylo naměřeno na čepeli, zhruba ve vzdálenosti 189 mm od záštity, přičemž je nutné vzít v potaz fragmentárnost čepele.

Meč z Blížkovic byl mimo jiné podroben metalografickému rozboru (Kukla–Měchurová 2000, 122–125). Na základě analýzy vzorku odebraného 15 cm od příčky lze hovořit o kvalitní, převážně ocelové čepeli s dobře kalenými břity, byť vlastní konstrukce čepele není z publikovaného popisu výsledků šetření zcela zřejmá. Jistě výrazněji nepochybíme, když budeme na čepel nahlížet jako na svařenou z několika nesourodě poskládaných prutů heterogenní oceli (tj. více méně v souladu s publikovanou interpretací Z. Kukly) nebo jako na čepel vykovanou z jednoho masivnějšího leč výrazně nehomogenního kusu. Vyloučit nelze ani kombinaci obou postupů ba ani zcela jiné řešení, jehož podstata nám uniká. Tak či tak, publikovanou strukturní skladbu čepele nedokážeme za daného stavu přiřadit k žádné ze standardních konstrukcí. Nezbyvá než uzavřít, že řádná diskuze k tématu výroby tohoto meče je dále podmíněna jednak prostudováním původní výzkumné metalografické zprávy, případně provedením doplňujícího metalografického rozboru, jednak i celkovým hlubším poznáním uplatňovaných technik výroby mečů té doby.

V klasifikaci A. Geibiga bychom daný meč mohli přiřadit k mečům s čepelími typu 5, přičemž výskyt těchto čepelí shledává autor mezi polovinou 11. a polovinou následujícího století (Geibig 1991, 84, 153, obr. 40). Nelze však zcela vyloučit možnost, že používání tohoto typu čepelí přežívalo ještě v průběhu 13. století. Pokud bychom se pokusili čepel meče z Blížkovic klasifikovat pomocí Oakeshottovy typologie, tak bychom ji nejspíše přiřadili k čepelím typu *XIIIb* (např. Oakeshott 1964, 37–41; 1991, 95; Głosek 1984, 28).

Při konstrukci meče byl použit opět ten nejběžnější typ záštity, se kterými se na středověkých mečích setkáváme, tedy se záštitou s přímými rameny, jež lze klasifikovat jako typ *1* (např. Oakeshott 1964, 113; 1991, IX; Głosek 1984, obr. 4; Norman 1980, 63–64).

Meč je vybaven poměrně masivní hlavicí čochkovitého tvaru, jejíž maximální šíře je posunuta zhruba do jedné třetiny její celkové délky (obr. 20). Stejně jako u předešlého exempláře ze sbírek Archeologického ústavu AV ČR máme před sebou exemplář, který je nutné přiřadit k jedné z variet čochkovitých hlavic základního typu *A*, respektive k jejich pokročilé formě se vzhůru vytaženou svrchní částí, pro které byl vyčleněn speciální typ *E* (Oakeshott 1964, 94; Aleksić 40–41). Asi nejbliže pak má studovaná hlavice k hlavicím typu *18* dle A. Geibiga, podle něhož se tyto tvary objevují převážně v průběhu 11.–13. století (Geibig 1991, 147–150). Zde velice zřetelně vyplývá nutnost propracovat a doplnit stávající nejpoužívanější typologii z pera E. Oakeshotta, která zcela nevystihuje případný vývoj a různé varianty čochkovitých hlavic a synchronizovat ji především s typologickým systémem A. Geibiga, což by v konečném důsledku mohlo vést ke zjednodušení práce s materiálem a mohlo by napomoci i k posílení geneze jednotlivých variant čochkovitých hlavic, jak se o to již velice úspěšně pokusili polští badatelé (Kucypera–Kurasinski–Pudło 2011). Nejbližší analogii ke studované hlavicí nalezneme například na jednom meči ze sbírek Deutsches Klingensmuseum v Solingenu, který je datován do průběhu 12. století (Haedeke 1982, 34).

Zbraň z Blížkovic lze tedy klasifikovat jako meč podle Oakeshottovy typologie *XIIIb*, *E*, *1* nebo také podle Geibigovy typologie jako meč kombinovaného typu *18* s použitím čepele typu 5. Na základě této klasifikace lze vznik meče datovat s velkou pravděpodobností do průběhu druhé poloviny 12. až počátku 13. století.

Moravská Třebová

Asi nejzajímavější meč, který byl ze zkoumaného období na území Moravy prozatím zdokumentován, představuje exemplář ze sbírek Městského muzea v Moravské Třebové.¹⁰

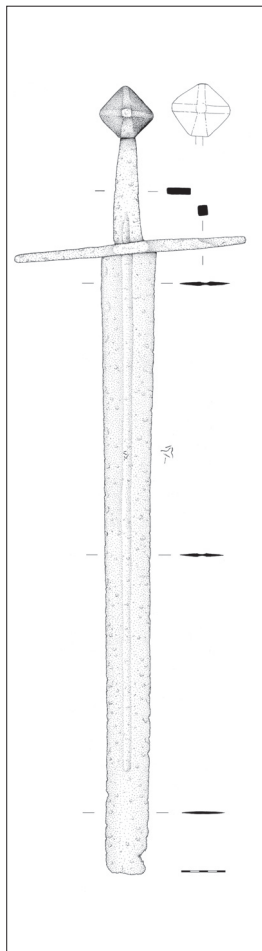
¹⁰ Městské muzeum Moravská Třebová, bez inv. č.; za umožnění studia srdečně děkujeme PhDr. Janě Martínkové.

Přestože dnes leží město v jihovýchodní části Pardubického kraje, geograficky nepochybně náleží k oblasti severozápadní Moravy, a proto byl zahrnut do předkládané studie i tento meč. O nálezu dané zbraně nemáme žádné informace, a to ani o jeho lokalizaci v rámci určitého katastru. Snad výrazně nepochybně, když budeme předpokládat, že meč byl nalezen někde v širší oblasti Hřebečska.

Jedná se o 898 mm dlouhé torzo meče, jež bylo původně vybaveno dnes pouze v torzu dochovanou obousečnou čepelí, jejíž dochovaná délka činí 700 mm (obr. 21). Maximální šířka čepelce u zástity dosahuje 57 mm a směrem k lomu se plynule stejnoměrně oboustranně zužuje na konečných 42 mm. Obdobně se snižuje i její tloušťka, která klesá z původních 4 mm na hrubí až na 2 mm u lomu čepelce. Čepel je vybavena oboustranným, poměrně úzkým a mělkým, nevýrazně ohraničeným žlábkem, počínajícím již na samotném řapu zbraně, přičemž na jedné, patrně lícni ploše byla do žlábků aplikována původně tauzovaná značka, ze které se však dochovala jen změť rytých linií, které za současného stavu neumožňují žádnou bližší interpretaci (obr. 45:b). Snad nám v budoucnu více napoví plánovaný rentgenografický průzkum. Na čepel navazuje oboustranně odsazený řap o délce 198 mm, jehož šířka se směrem k hlavici parabolicky zužuje z původních 33 na 19 mm. Obdobně se snižuje i jeho tloušťka, která směrem k hlavici klesá ze 7 na konečných 5 mm pod hlavici. Na řap je navlečena zástita o celkovém rozpětí ramen 263 mm, přičemž tělo zástity je vyrobeno ze železné tyčinky přibližně obdélného průřezu, jejichž šířka se směrem ke svým koncům plynule oboustranně zužuje z 12 na 8 mm, stejně jako jejich tloušťka, která činí 22–8 mm. Na spodní ploše těla zástity je patrný výrazný otvor pro osazení zástity na zbraň, který poměrně výrazně překračuje maximální šířku čepelce (obr. 23). Na řap je nasazena také masivní hlavice unikátního typu, jejíž maximální délka dosahuje 59 mm, přičemž její maximální šířka byla stanovena na 62 a tloušťka na 63 mm. Hlavice není unikátní jen svým tvarem, ale také konstrukcí, respektive způsobem její aplikace na vlastní zbraň. Podle makroskopického průzkumu se totiž zdá, že řap zbraně neprochází celým tělem hlavice, neboť na její svrchní straně nenacházíme stopy po závěrné hlavě, respektive po rozkovaném konci řapu. Definitivní odpověď na tuto otázku snad opět v budoucnu poskytne plánovaný rentgenografický průzkum. Již dnes však lze konstatovat, že výrobce si zvolil poměrně komplikovaný způsob nasazení hlavice na zbraň. Z technologického hlediska se totiž jeví jako jednodušší a snazší případné proražení násadního otvoru do jedné ze stěn hlavice, kdežto u studovaného exempláře byl tento otvor situován skrze spodní, mírně seseknutý roh (obr. 24). Kvůli poměrně značné hmotnosti zbraně, která byla stanovena na 1555 g a s ohledem na celkem nevýraznou tloušťku čepelce se můžeme důvodně domnívat, že tato hlavice není dutá. Vzhledem k torzovitosti zbraně nebylo měřeno její těžiště, a to ani orientačně.

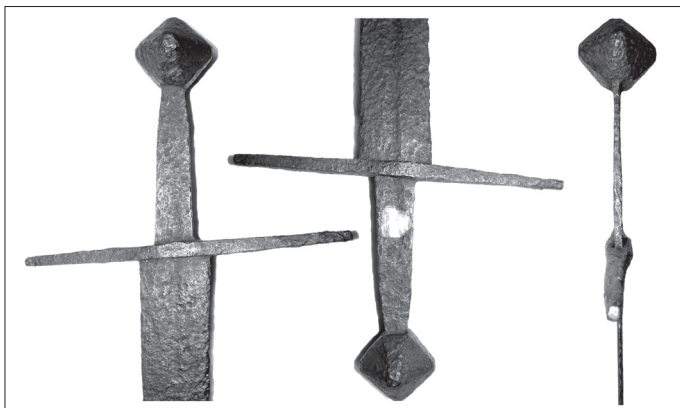
Kvůli absenci nálezových okolností se musíme spokojit s klasifikací a datací této zbraně pouze na základě komparace typologických systémů, analogických exemplářů, případně ikonografických pramenů. Situaci však máme v daném případě ztíženu torzovitým stavem dochování meče, v důsledku čehož lze jeho čepel zařadit do stávajících typologických systémů jen velmi obtížně a s výhradami. Asi nejvíce se čepel moravskotřebovského meče blíží čepelím typu *XII* podle E. Oakeshotta, pro něž je typická poměrná šířka čepelce a její plochost, což našemu exempláři celkem odpovídá. Čepelce typu *XII* jsou pak obecně datovány do rozmezí let 1170–1330 (např. Oakeshott 1964, 37–41; Głosek 1984, 28). Za hlavní rozlišovací kritérium je totiž považována poněkud kratší délka žlábků (Oakeshott 1964, 37; Aleksic 2007, 82). My však na zdokumentovaném exempláři nejsme schopni délku žlábků určit. Od čepelí, respektive od žlábků situovaných na čepelích typu *XII* se žlábek na tomto meči přeci jen v maličkosti odlišuje. Není totiž nijak výrazně ohraničen, což pro daný typ čepelí není běžné. Ba právě naopak. Je však otázka, zda takový marginální rozdíl hraje v klasifikaci čepelí daného typu vůbec nějakou roli. Vzhledem k fragmentárnosti musíme klasifikaci čepelce brát pouze jako orientační.

Zbraň je vybavena přímou zástitou s poměrně dlouhými rameny, jež je vyrobena ze

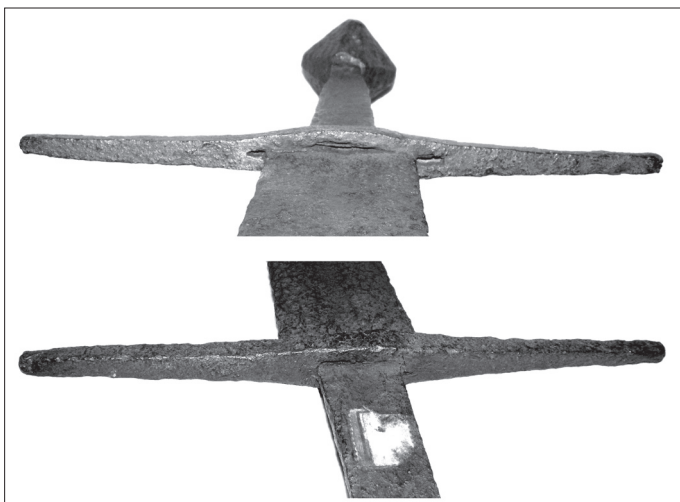
Obr. 21. Meč nalezený někde v blízkosti Moravské Třebové. Městské muzeum Moravská Třebová, bez inv. č.

Abb. 21. Irgendwo in der Nähe von Moravská Třebová gefundenes Schwert. Städtisches Museum Moravská Třebová, ohne Inv.-Nr.

Obr. 22. Detail garnitury rukojeti meče z Moravské Třebové. Městské muzeum Moravská Třebová, bez inv. č.

Abb. 22. Gefäßdetail des Schwertes aus Moravská Třebová. Städtisches Museum Moravská Třebová, ohne Inv.-Nr.

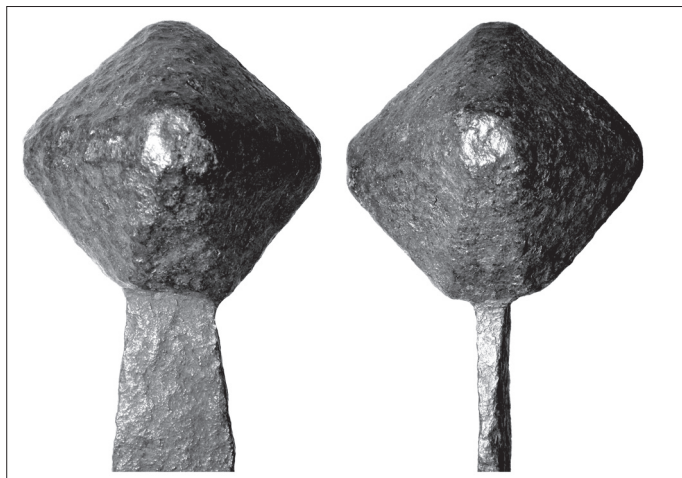

Obr. 23. Detail záštity meče z Moravské Třebové. Městské muzeum Moravská Třebová, bez inv. č.

Abb. 23. Parierstangendetail des Schwertes aus Moravská Třebová. Städtisches Museum Moravská Třebová, ohne Inv.-Nr.

železné tyčinky zhruba obdélného průřezu, přičemž šířka i tloušťka jejich ramen se směrem ke svým koncům plynule oboustranně zužuje. Můžeme ji tedy zařadit k nejběžnějšímu typu záštit, které jsou klasifikovány jako záštity typu I (např. Oakeshott 1964, 113; 1991, IX; Głosek 1984, obr. 4; Norman 1980, 63–64). Výrazně širší otvor, kterým prochází čepel zbraně, by mohl naznačovat, že záštita byla druhotně osazena na mladší čepel (obr. 23). Nelze však pochopitelně vyloučit ani možnost, že se nám zde odráží nedůslednost výrobce zbraně.

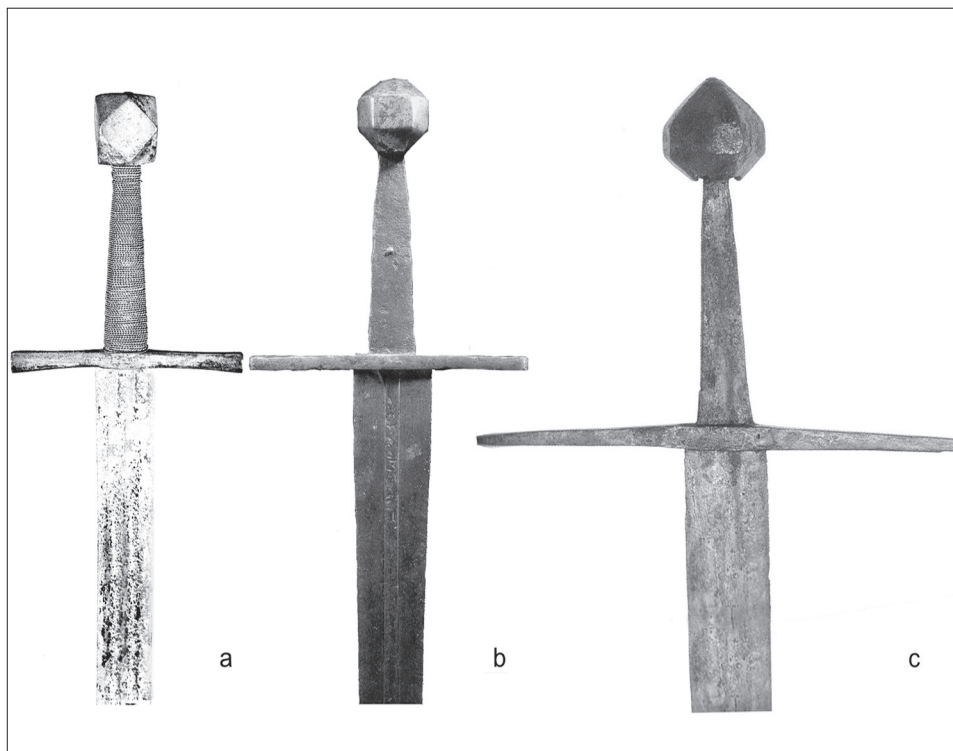
Velice těžká je pak klasifikace hlavice zbraně. Masivní hlavici, jejíž tvar bychom mohli popsat nejspíše jako mnohostěn, jež je na zbraň nasazena navíc v oblasti jednoho ze svých rohů, prozatím z dosud publikovaného materiálu neznáme (obr. 24). Nejvíce se svým tvarem blíží ke skupině kubických hlavíc s okosenými rohy, které jsou obecně klasifikovány jako hlavice typu S (např. Oakeshott 1960, 227–228; 1964, 100). I hlavice tohoto typu však patří k poměrně vzácným jevům. Meče s kubickými hlavicemi byly

Obr. 24. Detail hlavice meče z Moravské Třebové. Městské muzeum Moravská Třebová, bez inv. č.

Abb. 24. Knaufdetail des Schwertes aus Moravská Třebová. Städtisches Museum Moravská Třebová, ohne Inv.-Nr.

prozatím registrovány pouze v bývalé Boissonnasově sbírce v Ženevě či mezi ně patří tři exempláře ze Stockholmu (Boissonnas 1914, X; Oakshott 1960, 227; 1964, 100, obr. 71). Nejlépe dochovanými meči s kubickou hlavicí typu S jsou nepochybně kompletní exempláře ze sbírky Malacrida v Miláně (např. Puricelli–Guerra 1966, 54, kat. č. 22, obr. 21; Zeller 1972, 46–47, 137, obr. 22; Oakshott 1991, 108; obr. 25:a) a sbírce Hermanna Baumanna v Rothenburgu (Baumann 2010, 394). Všechny tyto zmíněné zbraně pak lze klasifikovat jako meče typu *XIIIa* či *XIIIb* a jsou obecně datovány do průběhu 13., případně počátku 14. století. Tomu odpovídá i vzácné znázornění hlavice typu S v doposud jediném známém ikonografickém prameni, kterým je náhrobek z kostela v Halton Holgate, jehož vznik je datován kolem roku 1310 (např. Oakshott 1960, 228, obr. 111; 1964, 100, obr. 70). Ke stejné skupině mečů lze přiřadit i raritní zbraň, kterou ve svém katalogu publikoval Peter Finer (obr. 25:b). Jedná se o zbraň s čepelí opatřenou nápisy LOPC a PVIG, přičemž na jedné straně čepele nalezneme i arabský, dnes jen částečně dochovaný nápis, který nás informuje o tom, že meč byl původně součástí dnes již téměř legendárního arzenálu v Alexandrii. Zbraň je opatřena poměrně masivní, v průřezu oktogonální hlavicí, jejíž plášť je vymodelován do řady lichoběžníkových plošek. Původ meče je shledáván v Itálii a je datován do průběhu 40. let 14. století (Finer 2001, kat. č. 4). Asi nejvíce se hlavicí z Moravské Třebové blíží, alespoň jak můžeme soudit podle kresebné dokumentace, hlavice meče ze sbírek K. Kucnera ve Varšavě, který je datován na základě typologického rozboru až do průběhu druhé poloviny 14. století (Głosek 1973, 162–163, tab. XXXII:1). Meč je však opatřen značkou v podobě tzv. pasovského vlka a jednorozce, takže jeho výrobu můžeme posunout již do průběhu druhé poloviny či závěru 13. století (např. Žákovský 2008, 476–477; 2009, 514), čemuž konečně neodporuje ani typ použité čepele i záštity. Oproti studovanému exempláři je však hlavice meče z Varšavy přeci jen poněkud menších rozměrů, a to především ve svém profilu. Obdobný, mírně zploštělý tvar má i masivní hlavice meče z Jupy, kterou autor klasifikuje jako hlavicí typu 10 (Pinter 1988; 2007, 96–98, obr. 44:a, 32:10; Aleksic 2007, 162, tab. 4:1). U těchto dvou posledně jmenovaných mečů je však nutné zdůraznit, že obě hlavice jsou oproti hlavicí z Moravské Třebové výrazně plošší, díky čemuž jsou většinou řazeny k oktogonálním plochým hlavicím typu *I*. Lze s nimi srovnat přebohatě zdobené meče ze sbírek Deutsches Historisches Museum v Berlíně (Müller–Kölling 1984, 363, obr. 21; Schwietering 1920, obr. 5:d), přičemž jeden je považován za meč velmistra

Obr. 25. Meče s masivními mnohostěnnými hlaviciemi: a – sbírka Malacrida v Miláně (podle Zeller 1972, obr. 22); b – sbírka Petera Finera v Londýně (podle Finer 2001, kat. č. 4); c – Soprintendenza Archeologica del Veneto Padova (podle Scalini 2007, 115).

Abb. 25. Schwerter mit massiven, vielwandigen Knäufen: a – Sammlung Malacrida in Mailand (nach Zeller 1972, Abb. 22); b – Sammlung Peter Finer in London (nach Finer 2001, Kat. Nr. 4); c – Soprintendenza Archeologica del Veneto Padova (nach Scalini 2007, 115).

řádu německých rytířů Konráda z Thuringen. Daný meč má bronzovou, oktogonální hlavici zdobenou rytým ornamentem a plastickým erbem s centrálně umístěnou orlicí. Datace tohoto přepychového meče je poněkud složitější, neboť se u jednotlivých autorů lze setkat s jeho zařazením buď do první poloviny 13. století či přelomu 14. a 15. století (např. Post 1929, 13–14; Müller–Kölling 1984, 362, obr. 9; Glosek 1984, 152–153, tab. XXXII:3; Oakeshott 1991, 94). Podle našeho názoru se lze za dosavadních poznatků spíše přiklonit k jeho pozdější dataci. Obdobnou hlavici je vybaven také meč z lokality Bassin s nápisem DVGN a DIGN, který je značen tzv. pasovským vlkem a jednorožcem (Schoknecht 1969a, 213–217, obr. 1:b). A konečně velice podobná, i když opět ne zcela typologicky shodná hlavice, byla nalezena u zaniklého kostela v Neu Falkenhagen (Schoknecht 1978, 395, obr. 11). Asi nejbližší analogii k hlavici meče z Moravské Třebové pak představuje hlavice z nelokalizované zbraně ze sbírek Soprintendenza Archeologica del Veneto v Padově, která je datována do přelomu 12. a 13. století (Armi 1979, kat. č. 3; Scalini 2007, 114–115). I ta je však oproti studovanému exempláři poněkud zploštělá a spodní báze je více seseknutá, čímž si výrobce zbraně poněkud ulehčil práci při vytváření násadního otvoru (obr. 25:c).

Všechny výše zmíněné hlavice mečů však mají přeci jen poněkud, a mnohdy značně rozdílný tvar od exempláře z Moravské Třebové. Danou hlavici lze považovat za zcela originální výrobek, pro který i v budoucnu nebude patrně nalezeno větší množství analogií. Snad je zde na místě hlavici tohoto tvaru začlenit do Oakeshottovy typologie, kterou tak můžeme rozšířit dalším typem, respektive variantou, pro kterou navrhuje označení hla-

vice typu S_1 . Vzhledem k tomu, že je velice těžké meč ze sbírek moravskotřebovského muzea blíže datovat, nelze se ani vyslovit k hypotetickému vývoji hlavic tohoto typu. Jako nejpravděpodobnější se prozatím jeví jejich geneze z hlavic typu E , u kterých lze rozeznat jak poměrně ploché exempláře, tak i kusy, jejichž plochy se výrazně prostorově zvětšují. Tato tendence mohla v krajních případech dospět až do podoby přibližně kubických hlavic. Hlavice typu E jsou pak typické pro průběh téměř celého 13. století. Proti této teorii však hovoří fakt, že všechny hlavice typu E mají spodní bázi vždy výrazně zaoblenou, přičemž toto zaoblení v mnoha případech zasahuje až do poloviny celkové délky hlavice. Vývoj masivních kubických hlavic typu S_1 tak zůstává otevřený. Snad se v budoucnu podaří objevit meče, které do dané problematiky vnesou jasné světlo. Stejně tak bude třeba se v budoucnu zaměřit na přesnější datování zbraní opatřených studovaným typem hlavic. Jelikož postrádáme jakékoli informace o místě nálezů, a tím pádem i o bližších nálezových okolnostech meče z Moravské Třebové, lze se při jeho datování opřít mimo jeho typologický rozbor již jen o ikonografické prameny. Ty jsou však k dané problematice velice skoupé. Za jeden z nich lze s jistou dávkou představivosti považovat monumentální sochy apoštolů ze severního portálu katedrály v Remeši (obr. 26), jež jsou, ostatně jako většina sochařské výzdoby katedrály, datovány do průběhu druhé poloviny 13. století (např. Dvořák 1924, obr. 9).

Meč ze sbírek Městského muzea v Moravské Třebové můžeme tedy klasifikovat, i když s jistými výhradami, jako zbraň typu XII, S_1, I , přičemž jej lze pracovně a jen obecně datovat do průběhu 13. století.

Obr. 26. Meče s kubickými hlavicemi v ikonografických pramenech. Sochy apoštolů ze severního portálu katedrály v Remeši, kolem 1260. Podle Dvořák 1924, obr. 9.

Abb. 26. Schwerter mit würfelförmigen Knäufen in ikonographischen Quellen: Apostelstatuen aus dem Nordportal der Kathedrale von Reims, um 1260. Nach Dvořák 1924, Abb. 9.

Kobeřice – Mezilesice

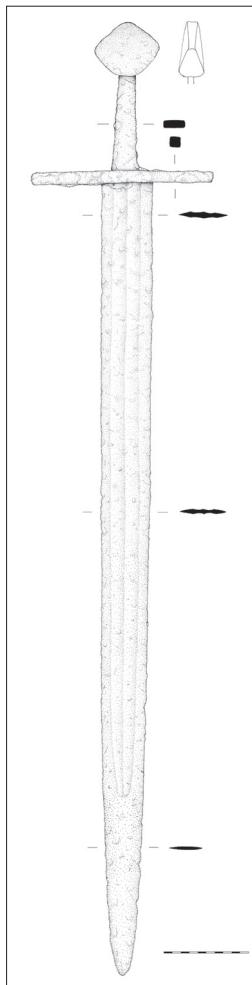
V srpnu roku 2012 byl pomocí detektoru kovů nalezen kompletně a velice dobře dochovaný meč, který nám byl díky laskavosti nálezce předán k dokumentaci. Meč byl objeven na svahu nad dnes jen částečně používanou komunikací v blízkosti polohy s velice zajímavým pomístním názvem Zámčisko či Nad Baštou. Není bez zajímavosti, že místo nálezů není příliš vzdáleno od areálu zaniklé vsi Mezilesice, která se v písemných pramenech uvádí od počátku 13. století, kdy byla v majetku kláštera v Zábřdovicích (např. Ličman 1921, 252; Hosák 1938, 279; Nekuda 1961, 65; Šaurová 1964, 220; Hosák–Šrámek 1980, 59; Plaček 1991, 62; 2001, 379). Jako pustá se poprvé uvádí až roku 1497 (např. Slavík 1895, 148; Ličman 1921, 252; Hosák 1938, 279; Nekuda 1961, 65; Šaurová 1964, 220; Plaček 1991, 62; 2001, 380). S těmito písemnými prameny zcela koresponduje i archeologický materiál, získaný zde především při výzkumu D. Šaurové (např. Šaurová 1964, 219–220; 1964a, 97–99). Výše zmíněný pomístní název Nad Baštou či Zámčisko odráží jakési obecné povědomí o existenci panského sídla v rámci zaniklé vsi, která se sice v písemných pramenech uvádí až v průběhu 16. století jako pustá, ale získaný archeologický materiál vypovídá o jejím osídlení nejméně

v průběhu 14.–15. století (např. Nekuda 1961, 65; Šaurová 1964, 219; Nekuda–Unger 1981, 191–192; Samek 1999, 149; Plaček 1991, 62; 2001, 379–380). Podle popisu nálezece byl meč pravděpodobně získán právě za vnějším valem této tvrže. Místo nálezu bude v budoucnu konkretizováno a zaměřeno pomocí GPS. Pokud se však prokáže místo nálezu v areálu tvrže, bude nutné dobu její výstavby posunout již do průběhu druhé poloviny 13. století, kam můžeme za dosavadních znalostí datovat výrobu studovaného meče. V potaz však musíme vzít i možnost, že na nově vystavenou tvrž byl přenesen starší typ zbraně, který byl ještě v době fungování tvrže používán. To by nebylo nic nového, neboť dlouhodobé využívání různých typů zbraní máme z Evropy doloženo již z řady lokalit (např. Głosek 1985, 100–101) a i v archeologickém fondu pocházejícím z České republiky bude v budoucnu nutné revidovat datování řady předmětů. Musíme zde totiž vzít v potaz, že stratifikované nálezy jednotlivých předmětů nám většinou udávají až termín „ante quem“ uložení daného předmětu do země, a ne dobu jejich používání, či dokonce vzniku, která může být v mnoha případech od jejich vlastní archeologizace poměrně vzdálená. U zbraní jakožto velice ceněného a nákladného výrobku to zřejmě platí ve zvýšené míře. V případě meče z katastru Koberic však přeci jen budeme muset počkat na případný výzkum mezilesického tvrziště, který nám snad na danou otázku poskytne konečnou odpověď.

Věnujme se však vlastnímu nálezu. Jedná se o velice kvalitně dochovaný meč o celkové délce 1 135 mm, který je vybaven 952 mm dlouhou, obousečnou čepelí, jejíž šířka se směrem do poměrně výrazného hrotu plynule oboustranně zužuje z původních 59 mm u záštity (obr. 27). Obdobně se snižuje i její tloušťka, která se z původních 9 mm zužuje na 4 mm u hrotu. Zde je ovšem nutné zdůraznit, že zbraň byla metricky dokumentována v nálezovém stavu a musíme tudíž počítat s tím, že po její konzervaci budou tyto míry poněkud rozdílné. Uvedené metrické údaje včetně hmotnosti artefaktu musíme proto považovat pouze za orientační. Čepel je vybavena dvěma oboustrannými, poměrně širokými a mělkými, nevýrazně ohraničenými žlábkami, ukončenými zhruba ve třech čtvrtinách celkové délky čepele. Počátek žlábků již na řapu zbraně není za dnešního stavu předmětu posížitelný. Předkonzervačním průzkumem nebyly zjištěny žádné zbytky značení čepele, přičemž průzkum zahrnul vyhodnocení rentgenových snímků a RFA analýzu korozních produktů v místech předpokládaného užití neželezných kovů. Na čepel navazuje oboustranně odsazený řap o délce 183 mm, jehož šířka se směrem k hlavici oboustranně plynule parabolicky zužuje z původních 28 na 17 mm. I jeho tloušťka se směrem k hlavici snižuje ze 13 na 10 mm. Na řap je navlečena záštita s přímými rameny přibližně čtvercového průřezu o délce stran 14 × 14 mm. Celková šířka záštity pak činí 216 mm. Na řap je nýtována masivní hlavice zhruba kosočtverečného tvaru o délce 67 mm, jejíž maximální šířka dosahující až 79 mm je situována zhruba v polovině její délky. Tloušťka hlavice se směrem vzhůru od řapu plynule snižuje z 31 na 14 mm. Celková hmotnost zbraně byla stanovena na 1954 g, přičemž její těžiště bylo naměřeno na čepeli, zhruba ve vzdálenosti 185 mm od záštity. Na místě bylo společně s mečem získáno i drobné kování, respektive bodka pochvy.

Meč nám byl k dokumentaci předán poměrně záhy po vlastním nálezu a bez jakýchkoliv restaurátorských zásahů. Pokusili jsme se proto předběžně ověřit přítomnost pokovení neželeznými kovy, a to v souladu s teorií hovořící o běžném používání pokovování jednotlivých částí zbraní. Takovéto úpravy, tedy cínování, zlcení či stříbření některých částí mečů z průběhu 12.–15. století, především pak jejich hlavic a záštít, se totiž u dochovaných exemplářů objevují poměrně často¹¹. Alespoň tak mohl i letmý pozorovatel usoudit podle řady mečů shromážděných na nedávné výstavě pořádané Musée de Cluny v Paříži,

¹¹ S daným stavem se v ojedinělých případech setkáváme i v písemných pramenech, byť poněkud z pozdějšího časového úseku, než kterým se zabývá předkládaná studie. Nalezneme v nich zmínky o „mečích stříbrných“ (KP IV, 248, č. 1125), „mečích se stříbrem“ (KP VII, 66, č. 393), „korduláčích pozlatitých“ (Winter 1892, 811) či „mečích stříbrných pozlacených“ (KP VII, 9, č. 49). O „zlatém jílcí meče“ se však hovoří již v Kosmově kronice (Kosmova Kronika, 128).

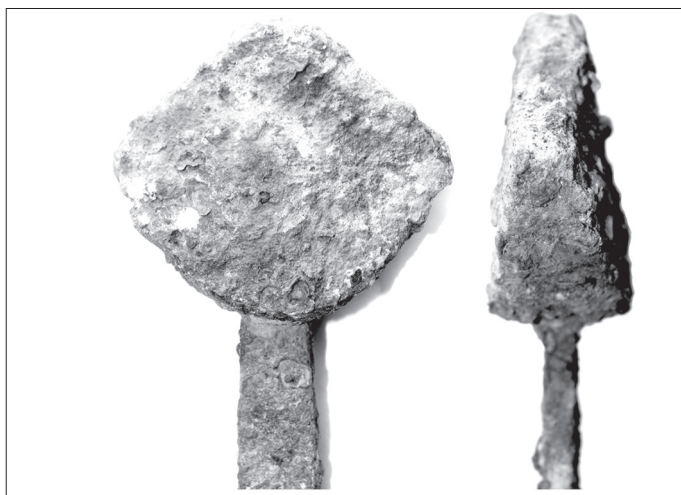

Obr. 27. Meč získaný z katastru Koberčic, patrně přímo z areálu mezilesické tvrze. Soukromá sbírka.

Abb. 27. Im Kataster von Koberčice, offenbar direkt auf dem Areal der Feste Mezilesice entdecktes Schwert. Privatsammlung.

Obr. 28. Detail garnitury rukojeti meče z Koberčic. Soukromá sbírka.
Abb. 28. Gefäßdetail des Schwertes aus Koberčice. Privatsammlung.

Obr. 29. Detail hlavice meče z Koberčic. Soukromá sbírka.
Abb. 29. Knaufdetail des Schwertes aus Koberčice. Privatsammlung.

kde většina z nich tuto úpravu nepostrádala (např. Huynh 2011). Pokovování jílců zbraní patrně nemělo jen estetickou funkci, ale i praktické využití. Usnadňovalo totiž údržbu částí zbraně, které přicházely do intenzivního styku s povrchem těla svého majitele. Dá se namítnout, že většina dosud známých archeologických nálezů mečů tuto úpravu postrádá. Tento fakt se však dá vysvětlit restaurátorskými zásahy, které přítomnost pokovení na jílcích nepředpokládaly a mohly je nevědomky nenávratně odstranit. Při odborné konzervaci prováděné specialisty na militaria se zbytky takových úprav přeci jen nacházejí (např. Pertl 1992, 403–404). Přestože ne každý meč z daného období musel být nezbytně takto upraven, mohlo se jednat o poměrně rozšířený jev, který bude nutné dále sledovat. Snad to v budoucnu umožní vyslovit obecnější závěry o jeho četnosti či vázanosti na určité typy mečů. Jak uvedeno výše, v rámci předkonzervačního průzkumu byly pomocí XRF spektrometru (užito přístroje NITON XL3t 950 GOLDD+) prověřovány svrchní korozní vrstvy

sledovaného meče na přítomnost stop neželezných kovů. Výsledky analýz byly negativní a zdá se tedy, že zbraň nemá značku ani jilec opatřené neželeznými kovy. Konzervace a související detailní průzkum ale mohou přinést řadu upřesnění, proto nelze otázku užití či neuzítí neželezných kovů považovat za uzavřenou.

Pokusme se nyní tento meč klasifikovat v rámci stávajících typologických systémů a dospět tak k přibližné době jeho výroby. Zbraň je vybavena poměrně masivní čepelí s výrazným hrotem a dvěma širokými, oboustrannými žlábkami, ukončenými zhruba ve třech čtvrtinách celkové délky čepele. Čepel bychom mohli s jistotou dávkou skepse klasifikovat jako čepel typu *XIII*, ale od tohoto typu se náš exemplář přeci jen v některých detailech odlišuje. Pro čepele daného typu je totiž charakteristická poměrná šířka u zástity, která se směrem k poměrně nevýraznému hrotu téměř nemění, přičemž jsou tyto čepele vybaveny většinou žlábkem či několika žlábkami, jež nepřesahují polovinu celkové délky čepele (např. Oakeshott 1964, 41; 1991, 95; Głosek 1984, 28; Aleksic 2007, 83). Od tohoto typu se však studovaná čepel liší svým poměrně výrazným hrotem i faktem, že zdvojené žlábkové jsou ukončeny až zhruba v polovině délky tenčí. Zařazení tohoto meče, respektive jeho čepele k typu *XIII* je tak nutné brát s jistotou rezervou. Svým charakterem se však čepel blíží k výrazné skupině mečů typu *XIII*, *E₁*, *I*, tedy mečům se zcela analogickou garniturou rukojeti, jejichž nálezy se nápadně koncentrují v oblasti Transylvánie, což by mohlo cosi naznačovat o jejich původu. Tato otázka však bude přeci jen složitější, jak již ostatně naznačil ve své práci M. Aleksic, neboť tyto meče se vyskytují v oblasti Rumunska, jež byla silně zasažena německou kolonizací a působením řádu německých rytířů (Aleksic 2007, 42–43, 83–84). Obecně jsou pak čepele typu *XIII* datovány do průběhu druhé až čtvrté čtvrtiny 13. století, s možným výskytem ještě v průběhu první poloviny století následujícího (Oakeshott 1964, 41–42; Aleksic 2007, 84). Není bez zajímavosti, že čepele tohoto typu stojí patrně zcela na počátku vývoje pozdějších tzv. dlouhých mečů, neboť jejich varianta s dlouhou, již pro obouručný úchop uzpůsobenou rukojetí, klasifikovaná jako typ *XIIIa*, se stává v průběhu první poloviny 14. století tím nejrozšířenějším a nejpočetnějším typem.

Zbraň je vybavena přímou zástitou se středně dlouhými rameny, jež je vyrobena ze železné tyčinky zhruba čtvercového průřezu. Můžeme ji tedy zařadit k nejběžnějšímu typu zástit, které jsou klasifikovány jako zástity typu *I* (např. Oakeshott 1964, 113; 1991, IX; Głosek 1984, obr. 4; Norman 1980, 63–64).

Poměrně jednoduše lze klasifikovat i použitý typ hlavice na meči z katastru Koberic (obr. 29). Svým tvarem se jednoznačně hlásí k hlavicím typu *E* (Oakeshott 1964, 94), respektive k jeho variantě *E₁*, kterou vyčlenil M. Aleksic. Od základního typu se daná varianta poněkud odlišuje celkovými rozměry a svým průřezem, který je oproti základnímu typu menší tloušťky (Aleksic 2007, 23). Hlavice obdobných tvarů klasifikoval J. B. Ward-Perkins jako typ *III* (Ward-Perkins 1954, 24, obr. 1), A. N. Kirpičnikov jako typ *V* (Кирпичников 1966, 86–87), Z. K. Pinter jako typ 6 (Pinter 1999, tab. 32:6) a A. Ruttikay jako typ *XIII* (Ruttikay 1976, 257–258). Obecně jsou tyto hlavice datovány do průběhu druhé poloviny 13. století. Pro toto datování jsou velice důležité stratifikované nálezy mečů studovaného typu, ze kterých uvedme především zbraň získanou z vrstvy datované mincí uherského krále Bely IV. (1235–1275) ze severoromunské lokality Băta Doamnei (Pinter 1999, 132; Aleksic 2007, 41, tab. 4:2). Datace těchto mečů do průběhu druhé poloviny 13. století je výrazně podporována i řadou ikonografických dokladů. Za zmínku zde stojí především dřevěná plastika Otty III. z klášterní kaple v Seligenthal (např. Bayern-Ungarn 2001, kat. č. 2.72) a zejména pak plastika hraběte Hermanna z katedrály v Naumburgu (obr. 30). Skutečnost, že datace daného typu není jednoduchá, dokládají nálezy podobných, ne však zcela analogických mečů, jež jsou datovány do závěru 12. století. Stačí zde zmínit nález meče z hrobu vybagrovaného při kladení vodovodního potrubí v 60. letech 20. století na německé lokalitě Vipperow (Schoknecht 1966, 199–205, obr. 115; 1969, 287, obr. 174:i). Do průběhu první poloviny 13. století pak lze datovat meč, který byl vybagrován v areálu hradu Osten u Schmarsowa v Meklenbursku (Schoknecht 1975, 283, obr. 6). Do závěru 12. a počátku 13. století je datována i nástěnná

Obr. 30. Znárodnění meče s hlavicí typu E ve výzbroji plastiky hraběte Hermanna z katedrály v Naumburgu, kolem 1250–1260. Podle Wassermann–Hege 1952, obr. 28.

Abb. 30. Darstellung eines Schwertes mit Knauftyp E als Ausrüstungsbestandteil von Graf Hermann aus der Kathedrale in Naumburg, um 1250–1260. Nach Wassermann–Hege 1952, Abb. 28.

malba v kostele ve slovenských Dechticiach, kde se vyobrazením meče s kosočtverečnou hlavicí setkáváme, byť v poněkud schematizované podobě (Ruttkay 1978, obr. 36). Tyto meče se však od exemplářů z průběhu druhé poloviny 13. století odlišují v řadě detailů. Především byl při jejich konstrukci využit rozdílný typ čepce, který lze klasifikovat jako typ X, případně XII. Také jejich přímé, poměrně masivní záštity mají ramena o poznání kratší než pozdější exempláře. Hlavice těchto mečů však můžeme celkem bez rozpaků považovat již za plně vyvinutou formu typu E. Zdá se tedy, že se prozatím musíme spokojit pouze s rámcovým datováním hlavice typu E, respektive varianty E₁, do průběhu 13. století.

Meče studovaného typu známe již z celé řady lokalit i sbírek, ze kterých uvedme alespoň zbraně s analogickou garniturou rukojeti ze sbírek Royal Scottish Museum v Edinburghu (Oakeshott 1991, 97) či Museum and Art Gallery v Glasgow (Capwell 2007, 16). Téměř analogický meč z Koberic byl dnes bohužel neznámý meč z neznámé lokality z Maďarska (Szendrei 1896, 73, kat. č. 184; Oakeshott 1964, 89, obr. 56; Aleksic 2007, 41) a velice podobný exemplář byl získán i v okolí Myjavy (Ruttkay 1975, 160, obr. 7:2, 13:5, 24:6; 1976, 257–258; Glosek 1984, 139, kat. č. 19; Comisso 2005, 53, kat. 26; Aleksic 2007, 144, kat. č. 13, tab. 1:2). Obdobný meč byl nalezen také v oblasti západní Ukrajiny (např. Liwoch 2008, 55, obr. 6:3). Již zmíněná koncentrace mečů pocházejících z území Rumunska, odkud jsou doposud registrovány jejich nálezy z Bătaea Doamnei (Pinter 1999, 132; Aleksic 2007, 41, tab. 4:2), Seica Mică (Nagy 1896, 356, tab. III:4; Rill 1983, 81–82, obr. 1:1; Pinter 1999, 133–134; Aleksic 2007, 159), Tarnava Mica (Pinter 1999, 131, tab. 39:b; Aleksic 2007, 161), Dejan u Braşova (Pinter 1999, 132, tab. 39:a; Aleksic 2007, 161, tab. 4:3) a lokality Făgăraş (Nagy 1896, 354, tab. III:5; Aleksic 2007, 161), vedla k hypotéze o jejich tamním původu a místní výrobě, podnětené zde velkým přílivem německých kolonistů, která je v daném regionu podchycena písemnými prameny již v průběhu druhé poloviny 12. století (např. Aleksic 2007, 42–43). Srovnatelnou koncentraci mečů však známe z oblasti severního Německa, kde byly obdobné meče nalezeny na již zmíněných lokalitách Vipperow (Schoknecht 1966, 199–205, obr. 115; 1969, 287, obr. 174:i), Osten (Schoknecht 1975, 283, obr. 6), Friedrichsdorf (Lisch 1868; Schoknecht 1969, 287, obr. 174:b) a Rosenhagen (Schoknecht

1969, 287, obr. 174: f). Podle těchto zjištění tedy nemůžeme zcela potvrdit výše navrženou teorii o středisku výroby mečů s hlavicemi typu E_1 v Transylvánii a musíme se spokojit pouze s konstatováním, že meče daného typu byly vyráběny někde na území svaté říše římské (srov. Aleksić 2007, 44).

Můžeme tedy shrnout, že meč získaný v blízkosti či přímo v areálu bývalé tvrze u zaniklé vsi Mezilesice v katastru Kobeřic na Slavkovsku lze klasifikovat jako meč typu *XIII, E₁, 1*, přičemž byl vyroben patrně někdy v průběhu druhé poloviny 13. století. Zbývá se ještě v krátkosti zmínit o torzu kování pochvy, které bylo nalezeno společně s vlastní zbraní. Lze je přiřadit k velice běžnému typu výztuhy spodní části pochvy, kterých známe z území Moravy již několik desítek, včetně řady cínovaných exemplářů (např. Žákovský 2011a, 151–153). Tato drobná kování je však velice těžké datovat a při jejich soliterním nálezů je to téměř nemožné, neboť se s nimi v nezměněné podobě setkáváme od 10. století v průběhu celého středověku i raného novověku (např. Koch 1986, 202; Kovács 1995, 175, obr. 14:4–5; Janowki 2006, 41; Plavinski 2007, 338–339; Janowski–Kurasiński 2009, 90–93; Świątkiewicz 2010, 12–13; Žákovský 2011a, 151–153).

Olomouc-Černovír

Mezi poměrně mladé exempláře, alespoň co se týče námi podchyceného časového horizontu, lze jednoznačně přiřadit i již několikrát publikovaný meč ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci, který měl být údajně nalezen na blíže neznámém místě na katastru obce Černovír, jež je dnes součástí města Olomouce¹². První zmínka o obci sice pochází již z roku 1249, ale ta je zaznamenána pouze ve středověkém falzu. V průběhu 15. století se ves uvádí v majetku pánů z Osečan (KP I, 367, č. 1125) a v 16. století se po vsi psala vladycká rodina, přičemž od roku 1528 se uvádí v majetku kláštera Hradisko (např. Hosák 1938, 494; Hosák–Šrámek 1970, 162).

Meč byl díky své kvalitě a dobrému stavu dochování již několikrát publikován, přičemž Marian Glosek jej klasifikoval jako meč typu *XII, H, 1* a datoval ho do průběhu 13. století (Glosek 1984, 137, tab. XXIV:1). Autoři katalogu výstavy *Sága moravských Přemyslovců* pak jeho datování upřesnili na průběh druhé poloviny 13. a počátek 14. století (Baarová–Frait–Sovková–Šlancarová 2006, 245). S výše navrženou klasifikací i datací lze v podstatě i dnes souhlasit (Žákovský 2011, 847, kat. č. 279), pouze s tím rozdílem, že hlavici studovaného meče lze dnes zařadit k nedávno vyčleněnému typu *Ia*, kterým Oakeshottovu typologii příhodně doplnil Marko Aleksić (2007, 51).

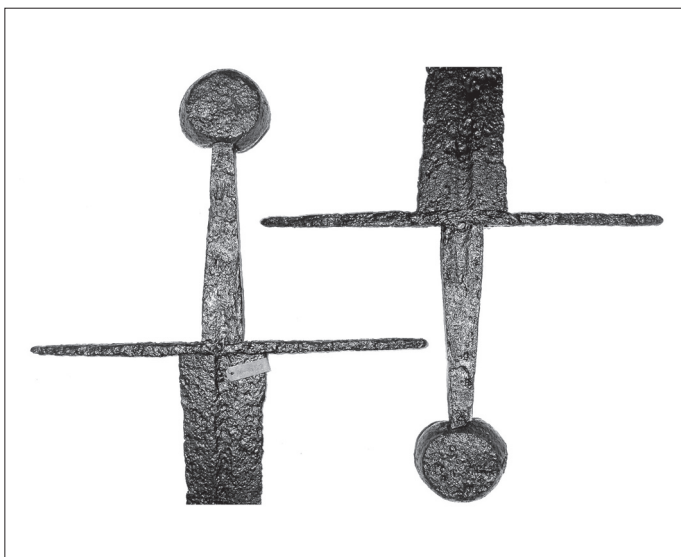
Meč o celkové délce 1089 mm je vybaven 904 mm dlouhou, obousečnou čepelí, jejíž šířka se směrem k výraznému hrotu plynule oboustranně zužuje z původních 57 mm u záštity (obr. 31). Obdobně se snižuje i její tloušťka, která se z původních 6 mm zužuje na 2 mm. Čepel je vybavena oboustranným, poměrně úzkým a mělkým, nevýrazně ohraničeným žlábkem, ukončeným téměř až u samotného hrotu, přičemž počíná již na řapu zbraně. Na patrně lícni ploše čepele je téměř pod záštitou ve žlábků situováno torzo značky, z níž je dnes patrná pouze trojice rytých linií, tvořících zhruba literu „Y“. Zbytek značky je bohužel nezřetelný (obr. 45:c). Další značka v podobě zdvojeného děleného kruhu se nachází zhruba u konce první čtvrtiny celkové délky čepele (obr. 45:d). Na čepel navazuje oboustranně odsazený řap o délce 185 mm, jehož šířka se směrem k hlavici oboustranně plynule parabolicky zužuje z původních 26 na 15 mm. I jeho tloušťka se směrem k hlavici snižuje ze 7 na 5 mm. Na řap je navlečena záštita obdélného, místy až kruhového průřezu se zužujícími se konci ramen, jejichž průměr kolísá mezi 9–4 mm. Celková šířka záštity pak činí 259 mm. Na řap je nanýtována také hlavice přibližně oválného až kruhového tvaru o délce 50 mm, jejíž maximální šířka dosahuje až 59 mm. Hlavice se v profilu rozšiřuje směrem k řapu z původních 32 mm na 30 mm (obr. 33). Závěrná hlava, respektive rozkýtný konec řapu je na svrchní ploše

¹² Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. V 652. Za umožnění studia srdečně děkujeme pracovníkům této instituce.

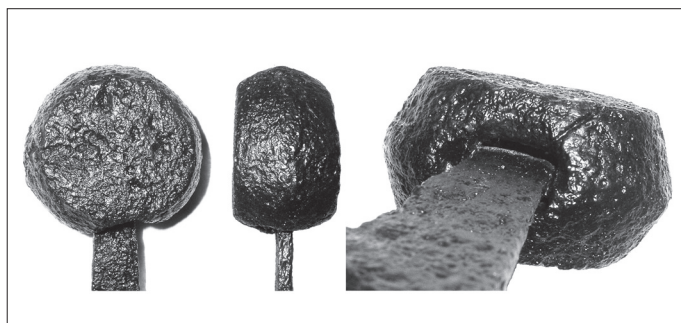
Obr. 31. Meč nalezený na katastru Olomouce-Černovíru. Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. V 652.

Abb. 31. Im Kataster von Olomouc-Černovír gefundenes Schwert. Heimatmuseum in Olomouc, Inv.-Nr. V 652.

Obr. 32. Detail garnitury rukojeti meče z Olomouce-Černovíru. Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. V 652.

Abb. 32. Gefäßdetail des Schwertes aus Olomouc-Černovír. Heimatmuseum in Olomouc, Inv.-Nr. V 652.

Obr. 33. Detail hlavice meče z Olomouce-Černovíru. Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. V 652.

Abb. 33. Knaufdetail des Schwertes aus Olomouc-Černovír. Heimatmuseum in Olomouc, Inv.-Nr. V 652.

hlavice dobře patrný. Celková hmotnost zbraně dosahuje 1239 g, přičemž její těžiště bylo naměřeno na čepeli, zhruba ve vzdálenosti 168 mm od zástity. Zde je však nutné počítat s tím, že čepel se nám nedochovala zcela v úplnosti.

Čepel meče svým tvarem nejspíše přináležejí do již několikrát zmíněného typu *XII*, který se tak jeví jako nejpoužívanější typ čepelí vůbec v daném časovém horizontu na území Moravy. I použitá zástita patří k těm nejobvyklejším typům, se kterými se na středověkých mečích setkáváme. Lze ji totiž klasifikovat jako zástitu typu *I*.

Hlavici meče lze pak celkem jednoznačně přiřadit do skupiny hlavic diskovitých, a to k její poměrně málo zastoupené variantě, pro které je typický jejich specifický profil, respektive šestiúhelníkový průřez (obr. 33). Díky této osobité vlastnosti byla vyčleněna speciální varianta diskovitých hlavic, pro kterou bylo zavedeno označení *Ia* (Aleksić 2007, 51). Od většiny diskovitých hlavic se odlišují i absencí centrálního a tloušťku hlavice někdy výrazně rozšiřujícího se disku. Hlavice daného typu se vyskytují poměrně zřídka a jejich prozatím největší koncentrace byla zjištěna v oblasti jihovýchodní Evropy. Zde je však nutné zdůraznit, že

tento stav nám odráží spíše stav výzkumu v jednotlivých částech kontinentu než faktické rozšíření hlavíc typu *Ia*. Pokud totiž není k dispozici kvalitní grafická dokumentace jednotlivých exemplářů s vyznačením průřezů či profilů jejich jednotlivých částí nebo alespoň jejich zevrubný slovní popis, lze tento typ hlavíc od základního typu *I* jen těžko odlišit. Prozatím tedy můžeme pracovat pouze ze čtyřmi meči ze sbírek Arheološki muzej v Záhřebu, které lze datovat do průběhu druhé poloviny 13., maximálně první poloviny 14. století (např. Šerčer 1976, 10–12, 41–43, kat. č. 1–4; Aleksić 2007, 51, 174–176). Obdobně je datován také exemplář meče s hlavicí typu *Ia* ze sbírek Historijski muzej Bosne i Hercegovine v Sarajevu (Sijarić 2004, 40–43, kat. č. 5; Aleksić 2007, 51, 173), Šoderice (Demo 1984, 225–228, tab. 1:3; 4:1) i meče s daným typem hlavíc z oblasti Rumunska (Pinter 1999, 133–141, 151, tab. 41:a, 46:a; Aleksić 2007, 161) či Bulharska (Папышев 1999, 141–142, obr. 9; Aleksić 2007, 52, 163). Z území České republiky nebyl mimo zmíněného meče z Černovíru prozatím podchycen žádný další exemplář s hlavicí typu *Ia*. Jedinou výjimku reprezentuje meč ze sbírek Národního muzea v Praze (Wagner 1993, 112, tab. 17:2), který je studovanému meči i jinak velice podobný. Jisté analogické znaky vykazuje také meč, jenž byl nalezen v jednom hrobě v překrásném švýcarském městečku Tüscherz (Wegeli 1929, 13–14, kat. č. 137, tab. II). U daného exempláře však nemáme jistotu, že je skutečně vybaven hlavicí daného typu, byť podle fotografie tak s jistotou dávkou pravděpodobnosti soudit lze. Pokud by tomu však tak skutečně bylo, měli bychom před sebou asi nejbližší analogii k meči z Černovíru, neboť obě zbraně jsou si nejen tvarově, ale dokonce i rozměrově velmi podobné až totožné.

Lokalita	Celková délka	Hmotnost	Těžiště	Čepel			Řap			Hlavice			Záštitá		
				délka	šířka	tl.	délka	šířka	tl.	délka	šířka	tl.	délka	šířka	tl.
Olomouc-Černovír	1089	1239	168	904	57–1	6–2	185	26–15	7–5	50	59	30–32	259	9–4	9–4
Tüscherz	1085	1580	–	907	59–1	–	178	–	–	–	–	–	235	–	–

Tab. 2. Porovnání rozměrů meče z Olomouce-Černovíru a Tüscherz.

Tab. 2. Schwertmaße der Exemplare aus Olomouc-Černovír und Tüscherz zum Vergleich.

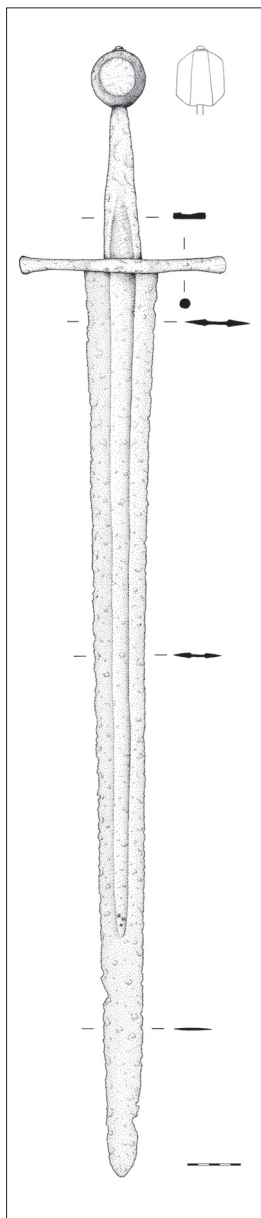
Můžeme tedy shrnout, že zbraň z Olomouce-Černovíru lze klasifikovat jako meč typu *XII, Ia, 1*. Typem použité hlavice se pak hlásí do poměrně zřídka zastoupené skupiny mečů, jež jsou obecně datovány do průběhu druhé poloviny 13. a první poloviny 14. století (Aleksić 2007, 52). Některé exempláře z jihovýchodní Evropy jsou již sice vybaveny rukojetí určenou k obouručnímu úchopu, ale na meči z Černovíru se setkáváme ještě s krátkým řapem, určeným k úchopu jednoručnímu. Lze předpokládat, že tato poměrně unikátní zbraň byla vyrobena někdy v průběhu druhé poloviny 13. století. Za dnešního stavu poznání však nejsme schopni určit bližší provenienci této skupiny mečů, respektive mečů vybavených hlavicemi daného typu, byť jejich koncentrace v jihovýchodní Evropě může leccos naznačovat. Bližší průzkum mečů v dalších částech Evropy však mapu výskytu hlavíc typu *Ia* nemusí pouze korigovat, nýbrž zřejmě také zcela pozměnit.

Boskovice

Nejmladším exemplářem ve shromážděné kolekci je bezpochyby kompletně dochovaný meč ze sbírek Muzea Boskovicka v Boskovicích, který byl v době dokumentace meče v roce 2005 deponován ve sbírkách Muzea Blansko¹³ (Žákovský 2011, 848, kat. č. 281). Podle skoupých dochovaných informací o nálezových okolnostech měl být meč údajně získán z prostoru někdejších městských lázní v Boskovicích.

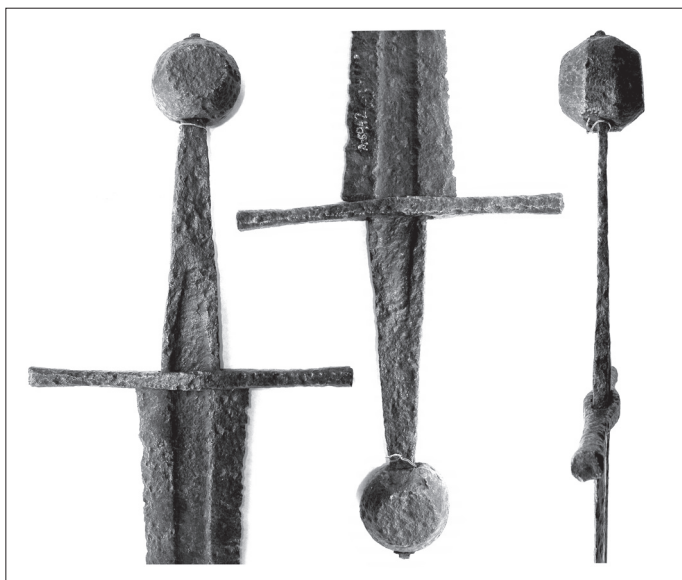
Zbraň o celkové délce 1060 mm je vybavena 845 mm dlouhou, obousečnou čepelí, jejíž šířka se směrem do výrazného hrotu plynule oboustranně zužuje z původních 65 mm u záštity (obr. 34). Obdobně se snižuje i její tloušťka z původních 7 mm na 2 mm. Čepel je opatřena

¹³ Muzeum Boskovicka, inv. č. A 5942. Srdečně děkujeme pracovníkům obou institucí, kteří nám umožnili studium a dokumentaci daného předmětu.

Obr. 34. Meč nalezený v katastru Boskovic. Muzeum Boskovicka, inv. č. A 5942.

Abb. 34. Im Kataster von Boskovic gefundenes Schwert. Museum der Region Boskovic, Inv.-Nr. A 5942.

Obr. 35. Detail garnitury rukojeti meče z Boskovic. Muzeum Boskovicka, inv. č. A 5942.
Abb. 35. Gefäßdetail des Schwertes aus Boskovic. Museum der Region Boskovic, Inv.-Nr. A 5942.

Obr. 36. Detail hlavice meče z Boskovic. Muzeum Boskovicka, inv. č. A 5942.
Abb. 36. Knaufdetail des Schwertes aus Boskovic. Museum der Region Boskovic, Inv.-Nr. A 5942.

oboustranným, poměrně širokým a hlubokým, výrazně ohraničeným žlábkem, ukončeným zhruba ve třech čtvrtinách celkové délky čepel, přičemž počíná již na řapu zbraně. Na začátku žlábků v oblasti řapy jsou zřetelné drobné rovnoběžné rýžky, které lze považovat za stopy po pracovním nástroji, kterým byl žlábek do čepel vyškrábán. Při podrobném, byť pouze makroskopickém průzkumu zbraně nebyly zjištěny žádné zbytky značení čepel.

Obr. 37. Detail záštity a počátek žlábku s výraznými stopami po jeho škrábání. Muzeum Boskovicka, inv. č. A 5942.

Abb. 37. Parierstangendetail und Anfang der Hohlkehle mit deutlichen Kratzspuren. Museum der Region Boskovic, Inv.-Nr. A 5942.

zbraně byla stanovena na 1442 g, přičemž její těžiště bylo naměřeno na čepeli, zhruba ve vzdálenosti 175 mm od záštity.

Přestože u tohoto meče máme alespoň nějaké informace o místě jeho nálezů, k samotné jeho klasifikaci i dataci nám tyto údaje nemohou nijak pomoci. Opět se proto musíme opřít při jeho dataci pouze o srovnání s analogickými exempláři a o jeho typologické zařazení. Čepel meče z Boskovic se nejvíce blíží čepelím typu *XII* podle E. Oakeshotta, pro něž je typická poměrná šířka čepelce a její plochost, což studovanému exempláři celkem odpovídá.¹⁴ Čepelce typu *XII* jsou pak obecně datovány do rozmezí let 1170–1330 (např. Oakeshott 1964, 37–41; Glosek 1984, 28). Je však nutné souhlasit s poznámkou E. Oakeshotta a potažmo pak i s glosou Marka Aleksíce, že tento typ čepelce je jen velice těžké odlišit od některých dalších typů, přičemž za jedno z hlavních rozlišovacích kritérií je považována především poněkud kratší délka žlábku, který zasahuje ve většině případů zhruba do dvou třetin či tří čtvrtin délky čepelce a počíná již na řapu zbraně (Oakeshott 1964, 37; 1991, 65; Nadolski 1984, 63; Aleksic 2007, 82). Tento žlábek je navíc velice výrazně ohraničen poměrně ostrými hranami, což nalezneme i na našem meči. K čepelím typu *XII* se pak váže široká škála typů jednotlivých elementů garnitur rukojetí. Můžeme se na nich setkat se všemi možnými typy záštít i hlavic, přičemž mezi hlavicemi na nich dominují masivní diskovité hlavice typu *I* (např. Oakeshott 1964, 37; Glosek 1984, 28).

K jedné z variant tohoto typu lze přiřadit i hlavici použitou při konstrukci meče z Boskovic (obr. 37). Charakteristickým rysem hlavic typu *I* jsou jejich poměrně malé rozměry; řada z nich přitom nesla, zejména ve středověm prohloubení vnitřního disku, dnes většinou nedochovanou výzdobu. Navzdory existenci i starších exemplářů meče vybavené hlavicemi daného typu získávají na skutečnou popularitu v době kolem 13. století a setrvávají v oblibě i po další dvě století, kdy se řadí k nejčastěji používaným typům (Oakeshott 1964, 96; Aleksic 2007, 49–51). V důsledku toho je značně obtížná, ne-li přímo nemožná, bližší datace solitérních nálezů. To však není případ boskovického meče, kde se můžeme opřít o rozbor dalších jeho součástí. U hlavic typu *I* lze navíc rozlišit několik variant, které se vzájemně poněkud odlišují v konstrukčních detailech a celkovém tvaru. Hlavice meče z Boskovic se ve svém profilu mírně rozšiřuje směrem k řapu, což je u některých dalších, doposud podchycených

navazuje oboustranně odsazený řap o délce 215 mm, jehož šířka se směrem k hlavici oboustranně plynule parabolicky zužuje z původních 34 na 15 mm. I jeho tloušťka se směrem k hlavici snižuje z 8 na 5 mm. Na řap je navlečena záštita obdélného, místy až kruhového průřezu s mírně rozšiřujícími se konci ramen, jejichž průměr kolísá mezi 12–9 mm (obr. 37). Celková šířka záštity pak činí 190 mm. Na řap je nanýtována také hlavice přibližně kruhového tvaru o průměru 51 mm, která se v profilu rozšiřuje směrem k řapu z původních 42 mm na 45 mm. Závěrná hlava, respektive roznytovaný konec řapu je podloženo zdobnou, profilovanou podložkou (obr. 36). Celková hmotnost

¹⁴ Pro úplnost ještě dodejme, že studovaný meč lze přiřadit k románským mečům skupiny *IIIc* podle A. B. Hoffmeyer, která výskyt těchto mečů datuje do poměrně dlouhého časového intervalu od poloviny 12. do poloviny 14. století (Hoffmeyer 1954, 51–52). Stejně datuje meče obdobných tvarů také nestor ruské archeologie A. N. Kirpičnikov, který je klasifikoval jako typ *VI* (Кирпичников 1966, 55–56, obr. 10). Do průběhu 13.–14. století datuje výskyt obdobných mečů A. Ruttikay, který pro ně vytvořil svůj typ *XVI* (Ruttikay 1976, 259, obr. 1). Meč z Boskovic můžeme hypoteticky přiřadit i k mečům s hlavicemi typu 8 podle Z. K. Pintera (Pinter 1999, 133, obr. 32:8).

hlavic markantnější než v námi podchyceném případě. To je dobře patrné například také na níže prezentované hlavici získané z areálu zaniklé vsi Rohoteř u Mackovic. Hlavice s podobnými markanty známe jak z vlastního výzkumu, tak z odborné literatury již celou řadu, a proto nebude jistě od věci, pokud pro ně zavedeme označení jako hlavice typu I_b . Navržená varianta hlavic se, alespoň podle dosavadních znalostí, objevuje především na mečích datovatelných do průběhu druhé poloviny 13. a první poloviny 14. století. Na studovaném typu hlavic lze demonstrovat, jak je velice důležité dbát na zevrubnou dokumentaci. Pokud bychom se totiž spokojili pouze s fotografickou či kresebnou dokumentací čelních ploch mečů bez vyznačení profilů či průřezů jejich jednotlivých částí, nebyli bychom schopni jednotlivé typy a varianty hlavic od sebe vůbec odlišit. U diskovitých hlavic typu I je navíc tato situace asi nejmarkantnější, neboť jejich jednotlivé varianty se od sebe vzájemně odlišují právě především svým profilem.

Meč z Boskovic je dále vybaven záštitou s příkými, na svých koncích mírně rozšiřujícími se rameny, kterou lze klasifikovat jako záštitu typu 2, jež se na mečích objevují v širokém časovém horizontu a nelze je proto využít k případnému bližšímu datování (např. Oakeshott 1964, 114; obr. 37).

Zbraně vybavené garniturami rukojetí podobného tvaru byly ve své době poměrně rozšířené a oblíbené na celém území Evropy, a proto máme k dispozici již větší množství srovnatelných exemplářů. Za všechny uvedme například bliže nelokalizovaný říční či jezerní nález z Dánska, který je dnes uložen ve sbírkách Nationalmuseet København (Hoffmeyer 1954, 15, tab. XV:a; Oakeshott 1991, 87), nelokalizovaný nález meče z britské soukromé sbírky (Oakeshott 1991, 66), ze sbírek Statens Historiska Museum Stockholm (Seitz 1965, 152, obr. 89), Deutsches Historisches Museum Berlin (Müller-Kölling 1984, 363, obr. 18) či meč nalezený v Górach Świątokrzyskich (Głosek-Nadolski 1970, 36, tab. V; Nadolski 1984, 63, obr. 19), Osiecznej (Głosek-Kajzer 1975; 1976, 237–238), Bobowicku (Głosek-Nadolski 1970, 32, tab. I), u Chrustowic (Głosek-Nadolski 1970, 32–33, tab. I; Broń 1978, 36, tab. 20) či Dlhé nad Váhom (Ruttikay 1975, 138, obr. 5:1, 14:1). Obdobný meč byl nalezen také na bližší neznámém místě v Chorvatsku (Kovač 2003, 19) a ke stejné skupině mečů lze přiřadit i nelokalizovaný meč, který ve svých sbírkách chová Muzeum Narodowe Szczecin (Głosek 1973, 154–155, tab. XII:1) či Trenčianské múzeum v Trenčíně (Ruttikay 1975, 208, obr. 5:6, 14:3). Z území Francie známe obdobné meče například ze sbírek Musée Languedocien v Montpellier (Deguara 2008, 73) nebo z Avenièeres (Des burgondes 1981, 165).

Do této skupiny mečů lze, byť s jistými výhradami, přiřadit i několik kompletně dochovaných exemplářů včetně jejich pochv, jež byly uloženy do hrobů příslušníkům tehdejší nobility, a které nám tak mohou nejlépe napomoci k obecnému datování mečů s čepelími typu XII . Zde však musíme vzít v potaz, že zařazení čepelí mečů vyzdvížených kompletně s pochvami do typologických systémů je pouze hypotetické, neboť právě díky přítomnosti pochvy nelze tyto čepelí bližší studovat a při jejich klasifikaci jsme odkázáni pouze na posouzení celkového tvaru pochvy. Asi ten nejznámější byl nalezen v roce 1943 v toledské katedrále v hrobce Sancha IV. el Bravo, krále Kastilie a Leónu mezi léty 1284–1295 (např. Blair 1952, 41–52; 1962, 77, obr. 22; Oakeshott 1960, 245–247, tab. 10:a; 1964, 37; 1991, 72–73; Hoffmeyer 1982, 51–55, obr. 7–8). Obdobný, byť méně honosný meč byl nalezen také v hrobce Sanchova staršího bratra Fernanda de la Cerda zemřelého v roce 1270, jenž byl pohřben v kapli kláštera Huelgas v Burgosu (např. Oakeshott 1960, 246, tab. 9:c; 1964, 37–38, tab. 10; 1991, 70; Hoffmeyer 1982, 55–58, obr. 9). Zdá se však, že v některých případech mohl být daný typ mečů využíván příslušníky soudobých elit ještě v průběhu první poloviny 14. století. Alespoň tak můžeme soudit podle kompletně dochovaného meče nalezeného v roce 1921 v hrobce pána Verony Can Grande della Scala, který měl být do hrobky uložen kolem roku 1329 (např. Avena 1921, 399–404; Post 1922, 221–222; Oakeshott 1960, 279, 307–308, tab. 17:b; 1964, 38, 134, tab. 46:a; 1991, 71; Blair 1962, 83, obr. 24; Boccia-Coelho 1975, 327, obr. 26–27). Zde však musíme vzít v potaz velice pravděpodobnou možnost, že pohřbenému byla do hrobky přidána jeho oblíbená zbraň, která mohla být vyrobená i několik desetiletí

Obr. 38. Detail rukojeti meče nalezeného v odpadní jínce v areálu tzv. Velkého špalíčku v centru města Brna. Muzeum města Brna, inv. č. 424530.

Abb. 38. Detail des Griffes des in einem Abwasserbecken auf dem Areal des sog. Velký Špalíček im Brüner Stadtzentrum gefundenen Schwertes. Museum der Stadt Brno, Inv.-Nr. 424530.

před jeho smrtí. To v jisté míře může platit také o unikátním nálezů kompletního meče i s pochvou z jímkou na parcele tzv. Velkého špalíčku v samotném centru města Brna (obr. 38).¹⁵ Jeho uložení do země lze na základě doprovodného materiálu, především pak keramických nálezů, datovat někam do přelomu 13. a 14., maximálně pak do průběhu první poloviny 14. století (např. Himmelová–Ptáčková–Ustohal 1993, 217; Ptáčková–Himmelová–Ustohal 1994, 26; Kováčová 2006, 68, 72; Vohryzek 2007, 70). Můžeme jej opět s největší pravděpodobností klasifikovat jako meč typu *XII, Ib, 1*, přičemž čepel je vybavena řadou velice zajímavých značek tautovaných cínem, pro které lze shledávat jisté analogie na několika dosud známých mečích ze středního Německa. Dobu výroby meče můžeme předpokládat tedy již někdy v průběhu druhé poloviny 13. století. Svým typem i datací tak jednoznačně patří k mečům z námi zkoumaného časového horizontu. Díky své unikátnosti si však zaslouhuje samostatné a podrobné studie, na které se podle sdělení již pracuje, a proto se zde omezíme pouze na výše uvedenou strohou zmínku.

Datování této skupiny mečů do průběhu druhé poloviny 13. či přelomu 13. a 14. století podporují i četné ikonografické prameny. Za zmínku zde stojí především známé monumentální plastiky donátorů z katedrály v Naumburgu, jež jsou obecně datovány do 60. let 13. století (např. Behne 1940, 107–108). Takovým mečem s velice názorně až instruktivně znázorněnou pochvou je vyzbrojena především postava markrabího Ekkeharda (např. Wassermann–Hege 1952, obr. 39; obr. 39:a), ale najdeme je i v rukou ozbrojenců například ve scéně se stráží (Wassermann–Hege 1952, obr. 28; obr. 39:b). Do poloviny 13. století je datována také postava sv. Jiří z portálu katedrály v Chartres (např. Karlinger 1926, 377), u jehož boku nalezneme zavěšený meč obdobného typu, kterým lze klasifikovat také meč z Boskovic (obr. 40:a). Ze závěru 13. století pak pochází plastika proroka z portálu katedrály v Le Mans (např. Karlinger 1926, 396), jenž v rukou třímá podobný meč zasunutý v pochvě (obr. 40:b). S vyobrazením mečů obdobných tvarů se setkáváme také poměrně hojně na soudobé monumentální náhrobní plastice. Zde uvedme alespoň meč ztvárněný na náhrobku Jindřicha IV. Probuse, který sice zemřel již roku 1290, ale jeho náhrobek vznikl pravděpodobně až mezi lety 1315–1320 (např. Nadolski 1984, obr. 12; obr. 41:a) či náhrobek Jindřicha Lva z katedrály v Braunschweigu (Tausend Jahre 1983, 33; obr. 41:b).

Můžeme tedy shrnout, že meč z Boskovic lze klasifikovat jako meč typu *XII, Ib, 2* a lze jej celkem spolehlivě datovat do průběhu druhé poloviny 13. století, případně do počátku století následujícího. Díky faktu, že je meč opatřen řapem, na kterém je zřetelně pozorovatelná tendence k jeho prodloužení oproti starším exemplářům, lze jeho dataci, byť pouze hypoteticky, upřesnit na závěr 13., případně přelom 13. a 14. století. V tomto období můžeme totiž spatřovat další ze základních přelomů ve vývoji mečů. Začínají se totiž v masovém měřítku prosazovat progresivnější meče s rukojetmi určenými již k obouručnímu úchopu, tedy tzv.

¹⁵ Muzeum města Brna, inv. č. 424530; za umožnění studia srdečně děkujeme Mgr. Petru Vachútovi.

Obr. 39. Ikonografie k mečům s diskovitými hlavicemi: a – postava markrabího Ekkeharda z katedrály v Naumburgu, kolem 1250–1260 (podle Wassermann–Hege 1952, obr. 39); b – výjev se strážní dvojicí z katedrály v Naumburgu, kolem 1250–1260 (podle Wassermann–Hege 1952, obr. 28).

Abb. 39. Ikonographie zu Schwertern mit scheibenförmigen Knäufen: a – Figur des Markgrafen Ekkehard aus der Kathedrale von Naumburg, um 1250–1260 (nach Wassermann–Hege 1952, Abb. 39); b – Szene mit Wächterpaar aus der Kathedrale von Naumburg, um 1250–1260 (nach Wassermann–Hege 1952, Abb. 28).

dlouhé meče, které již v průběhu první poloviny 14. století téměř vytlačují starší krátké meče ze soudobé výzbroje. Podnět k tomuto vývoji, tedy ke stálému prodlužování čepelí, jež již musely být ovládnány oběma rukama díky své vyšší hmotnosti a situování těžiště zbraně, lze spatřovat ve vývoji ochranné zbroje. Ta sice byla v daném období ještě v převážné většině tvořena různými částmi drátěné brně, ke slovu se ale hlásily již nastupující zbroje plátové, s čímž výrobci zbraní byli nuceni se vypořádat. Je navíc logické, že sečná rána vedená oběma rukama, podpořená navíc specifickým pohybem těla, byla účinnější než sečná rána vedená jen jednou rukou. V několika případech se v ikonografických pramenech setkáváme právě s použitím jednoručního meče v obouručním úchopu, které nám toto tvrzení dosvědčuje (obr. 42). Meč z Boskovic měl již natolik dlouhou rukojeť, že umožňovala celkem pohodlný obouruční úchop a stojí tak na pomezí mezi staršími krátkými meči a nastupujícími meči dlouhými. V tomto ohledu patří tato zbraň k poměrně zajímavým exemplářům, dokládajícím evoluci vrcholně středověkých mečů a zakončuje nám tak jednu výraznou etapu v jejich dlouhém vývoji.

Obr. 40. Ikonografie k mečům s diskovitými hlavicemi: a – postava sv. Jiří z portálu katedrály v Chartres, kolem 1240 (podle Karlinger 1926, 377); b – postava proroka z katedrály v Le Mans, pozdní 13. století (podle Karlinger 1926, 396).

Abb. 40. Ikonographie zu Schwertern mit scheibenförmigen Knäufen: a – Figur des Hl. Georg aus dem Portal der Kathedrale von Chartres, um 1240 (nach Karlinger 1926, 377); b – Figur eines Propheten aus der Kathedrale von Le Mans, spätes 13. Jhdt. (nach Karlinger 1926, 396).

Obr. 41. Meče s diskovitými hlavici na monumentální náhrobní plastice: a – Jindřich IV. Probus, počátek 14. století, Wrocław (podle Nadolski 1984, obr. 12); b – Jindřich Lev, polovina 13. století, Braunschweig (podle Tausend Jahre 1983, 33).
 Abb. 41. Schwerter mit scheibenförmigen Knäufen bei monumentalen Grabfiguren: a – Heinrich IV. (der Gerechte), Anfang 14. Jhdt., Breslau (nach Nadolski 1984, Abb. 12); b – Heinrich der Löwe, Mitte 13. Jhdt., Braunschweig (nach Tausend Jahre 1983, 33).

Obr. 42. Použití jednoručního meče v obouručním úchopu. Výjev s motivem Kristova zajetí z katedrály v Naumburgu, kolem 1250–1260. Podle Wassermann–Hege 1952, obr. 26.

Abb. 42. Beidhändig geführtes einhändiges Schwert. Szene mit dem Motiv der Gefangennahme Christi in der Kathedrale von Naumburg, um 1250–1260. Nach Wassermann–Hege 1952, Abb. 26.

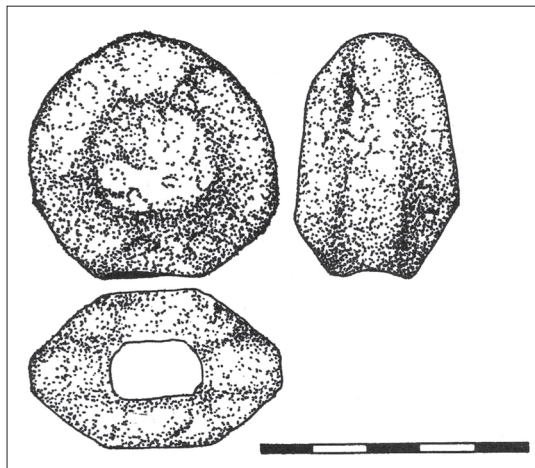
Rohoteř

K nově vyčleněné variantě hlavic typu *I*, pro kterou zde navrhuje označení jako typ *Ib*, můžeme jednoznačně přiřadit i hlavici meče, jež byla nalezena pomocí detektoru kovů v areálu někdejší osady Rohoteř u Mackovic. Dnes je tento předmět uložen ve sbírkách

Archeologického ústavu Moravského zemského muzea v Brně (Sedláčková–Žákovský 2007, 481).

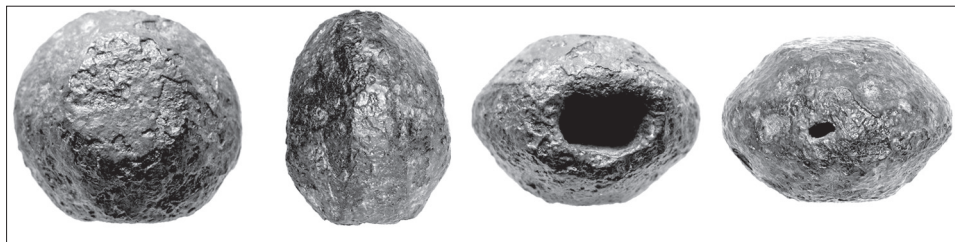
Jedná se o oválnou hlavici o maximální délce 44 mm, jež dosahuje maximální šíře 48 mm v polovině celkové délky hlavičky. Tloušťka artefaktu u spodní báze činí 35 mm a směrem vzhůru se plynule oboustranně parabolicky snižuje na zhruba 26 mm. Hmotnost artefaktu pak byla stanovena na 248 g. Do středu hlavičky byl za tepla proražen otvor o světlosti 16×10 – 4×3 mm, kterým byla hlavička nanýtována na vlastní řap zbraně (obr. 43–44).

Soliturně nalezená hlavička tohoto typu se dá jen těžko datovat, neboť skupina diskovitých hlavic je patrně nejrozšířenější skupinou hlavic vů-

Obr. 43. Hlavice meče nalezená v areálu zaniklé vsi Rohoteř u Mackovic. Moravské zemské muzeum Brno, bez inv. č.

Abb. 43. Knauf des auf dem Areal der Dorfwüstung Rohoteř bei Mackovice gefundenen Schwertes. Mährisches Landesmuseum Brno, ohne Inv.-Nr.

Obr. 44. Hlavice meče nalezená v areálu zaniklé vsi Rohoteř u Mackovic. Moravské zemské muzeum Brno, bez inv. č.

Abb. 44. Knauf des auf dem Areal der Dorfwüstung Rohoteř bei Mackovice gefundenen Schwertes. Mährisches Landesmuseum Brno, ohne Inv.-Nr.

bec a objevuje se v podstatě v téměř nezměněné podobě na mečích typů *XI–XVII*, které se vyskytují v průběhu celého 12.–15. století (např. Oakeshott 1964, 96; 1991, 119, 155, 224, 229; Głosek 1984, 28–29). Z těchto důvodů a i díky absenci nálezové dokumentace či znalosti nálezové situace, můžeme hlavici ze zaniklé vsi Rohoteře datovat pouze rámcově, a to do průběhu 13.–15. století. Z tohoto časového úseku totiž máme doložené písemné zmínky o lokalitě, která se již v závěru 15. století uvádí jako pustá (Peřinka 1903, 153–156; 1905, 106–108; Nekuda 1961, 110; Hosák 1938, 122; Hosák–Šrámek 1980, 373).

Lokalita	Celková délka	Hmotnost	Těžiště	Čepel			Řap			Hlavice			Záštita					
				typ	délka	šířka	tl.	délka	šířka	tl.	typ	délka	šířka	tl.	typ	délka	šířka	tl.
Vrchoslavice	914	621	–	X	767	48–1	7–2	147	27–17	7–6	X, B ₁	40	85	27	X	174	15	12
Brno – Videňská ul.	465	306	–	–	465	46–1	6–3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Květná	1074	1297	250	Xa	935	55–1	6–4	139	31–14	6–5	A ₁	41	46	37	1	235	13–9	13–9
Blížkovice	1059	1570	189	XIIIb	885	55–1	7–2	174	29–15	8–5	E	44	71	48	1	192	15	16
Bez lokality (AÚ AV, Brno)	904	1139	–	XI	750	49–23	7–3	154	24–12	8–6	Nb	33	81	42	1	185	10–9	16–11
Moravská Třebová	898	1555	–	XII	700	57–42	4–2	198	33–19	7–5	S ₁	59	62	63	1	263	12–8	22–8
Kobeřice – Mezilesice	1135	1954	185	XIII	952	59–1	9–4	183	28–17	13–10	E ₁	67	79	31–14	1	216	14	14
Olomouc – Černovír	1089	1239	168	XII	904	57–1	6–2	185	26–15	7–5	I _a	50	59	30–32	1	259	9–4	9–4
Boskovice	1060	1442	175	XII	845	65–1	7–2	215	34–15	8–5	I _b	51	51	42–45	2	190	12	12
Rohoteř	44	248	–	–	–	–	–	–	–	–	I _b	44	48	35–28	–	–	–	–

Tab. 3. Přehled rozměrů zkoumaných mečů.

Tab. 3. Schwertmaße der untersuchten Exemplare.

Závěr

V předkládané studii byla v krátkosti zhodnocena kolekce mečů či jejich částí a zlomků, jež byly nalezeny na území Moravy a jejichž výrobu můžeme podle dosavadních poznatků sledovat v průběhu 11.–13. století. Vybraný časový úsek nepředstavuje pouze libovolně zvolenou periodu, nýbrž jej můžeme považovat za jednu z nejvýraznějších etap ve vývoji středověkých mečů. Podle dosavadních poznatků můžeme totiž vyslovit hypotézu o jejich čtyřech hlavních vývojových fázích. Ve zkratce a jen velmi zjednodušeně lze říci, že první vývojovou fází mečů, pokud tedy pomineme jejich pravěké předchůdce, představují meče ze středohradištního období, které oproti následnému vývoji mají v dřtivé většině poněkud rozdílnou konstrukci záštit, jejichž ramena jsou poměrně krátká a jen o něco málo překračují maximální šířku čepele. Také hlavice na těchto mečích jsou většinou rozdílné konstrukce, neboť se na nich setkáváme především s vícedílnými exempláři. Je však nutné zdůraznit, že přechody mezi jednotlivými zde navrženými etapami vývoje středověkých mečů nemají

nějaké pevné a přesně vymežitelné hranice. Již v průběhu 10. století se na mečích setkáváme i se zástitami, které mají shodné vlastnosti s pozdějšími exempláři a objevují se dokonce také jednodílné hlavice. V průběhu 10. století však přeci jen stále dominují meče s vícedílnými hlavicemi. Pomyslné misky vah se naklánějí na stranu dominance jednodílných hlavic a zástit s poměrně dlouhými rameny až v průběhu 11. století, kdy můžeme počítat s počátkem jakési druhé výrazné etapy ve vývoji středověkých mečů. Starší konstrukční schémata mečů však v některých částech Evropy přežívají až do průběhu 12. století. V předpokládané druhé etapě vývoje, tedy té, kterou se zabýváme i v předkládané studii, se setkáváme především s meči, jež jsou v mnoha případech vybaveny čepelemi obdobných tvarů a typů jako v předcházejícím období, tj. čepelemi poměrně širokými s méně výraznými hroty. Oproti nim se však v mnoha případech tyto čepele postupně prodlužují, s čímž je neodmyslitelně spojeno i prodlužování jejich řapů, respektive rukojetí. Konec druhé etapy vývoje pak můžeme spatřovat v masivním a zdá se, že i poměrně překotném nástupu a následné dominanci klasických dlouhých mečů ovládaných oběma rukama, čemuž byla uzpůsobena délka rukojeti¹⁶. Byť se v ojedinělých případech můžeme setkat s datovanými některými exempláři dlouhých mečů již do průběhu druhé poloviny 13. století, a v některých případech dokonce i do století předcházejícího, jejich masivní výskyt se nepochybně objevuje až počátkem 14. století. Dá se říci, že v průběhu první poloviny tohoto století dlouhé meče takřka vytlačily z evropských bojišť starší meče, určené pro úchop jednou rukou. Není jistě bez zajímavosti, že například z území Moravy máme podchycen pouze jediný exemplář krátkého meče, jenž byl primárně určen k ovládnutí jednou rukou a který lze datovat do průběhu 14.–15. století. Na přelomu 15. a 16. století lze pak hypoteticky uvažovat o počátku čtvrté etapy vývoje, pro kterou je charakteristické doplňování klasické zástity dalšími ochrannými prvky, čímž vznikají v mnoha případech velice složité koše originální konstrukce, které celkem dokonale chránily jednu či obě pěsti svého majitele. Tato ochrana však byla bezpochyby vykoupena jistým omezením v manipulaci se zbraní, což byl jeden z důvodů opětného masivního nástupu chladných zbraní ovládaných znovu jen jednou rukou. To je již však daleko za hranici našeho tématu.

Je velice zajímavé a podnětné také srovnat početnost nálezu mečů z jednotlivých, zde navržených hypotetických etap jejich vývoje. Za příklad si můžeme vzít území Moravy, kde je soupis zbraní již poměrně na kvalitní úrovni vypracován a dovoluje nám tak jisté statistické hodnocení, a tím pádem i vyslovení celé řady různých hypotéz. Vezmeme-li v potaz, že z průběhu 11.–13. století bylo z Moravy prozatím zdokumentováno pouhých 11 exemplářů mečů či jejich částí, lze toto číslo srovnat s údaji o nálezech mečů ze staršího i mladšího období. Nízký počet mečů, které lze datovat do sledovaného období a jež lze ve velmi zjednodušené formě nazývat meči románskými, velice a zřetelně kontrastuje především se starší etapou. Ze středohradištního období je totiž z Moravy podchyceno celkem více než pět desítek mečů či jejich zlomků, přičemž například jen z areálu mikulčického hradiska jich máme podchyceno devatenáct. Tato výrazná disproporce je vysvětlitelná poměrně jednoduše faktem, že ve starším období byly zbraně přidávány do hrobů příslušníkům tehdejší elity, díky čemuž se nám dochovaly dodnes. Ve sledovaném období, tedy v rozmezí 11.–13. století, nebyl tento zvyk již tak rozšířený a zbraně tvořily součást hrobové výbavy jen opravdovým a nejvyšším špičkám tehdejší společnosti. Většina mečů však byla nadále i po smrti svých původních majitelů a objednavatelů využívána, což s ohledem na jejich značné pořizovací náklady nepřekvapuje. Při poškození či úplném zničení těchto zbraní pak byly jistě jejich zbytky recyklovány a posloužily jako vítaný zdroj kvalitní suroviny. V ojedinělých případech se nám díky této ve své době jistě velice rozšířené praxi dochovaly i různá torza zbraní jako součásti surovinových či výrobních skladů. Tak lze s jistotou dávkou skepse interpretovat i nálezovou situaci zlomku čepele meče z Brna – Vídeňské ulice. U téměř všech zbývajících

¹⁶ Záměrně zde pomíjíme rozebírání důvodů, které mohly vést k podnětu postupného prodlužování čepele, spojovaného jak s masivním nástupem jízdního vojska, tak s potřebou zvýšit váhu a tím pádem i průraznost mečů s ohledem na vývoj čím dále dokonalejších zbrojí a ochranných prostředků.

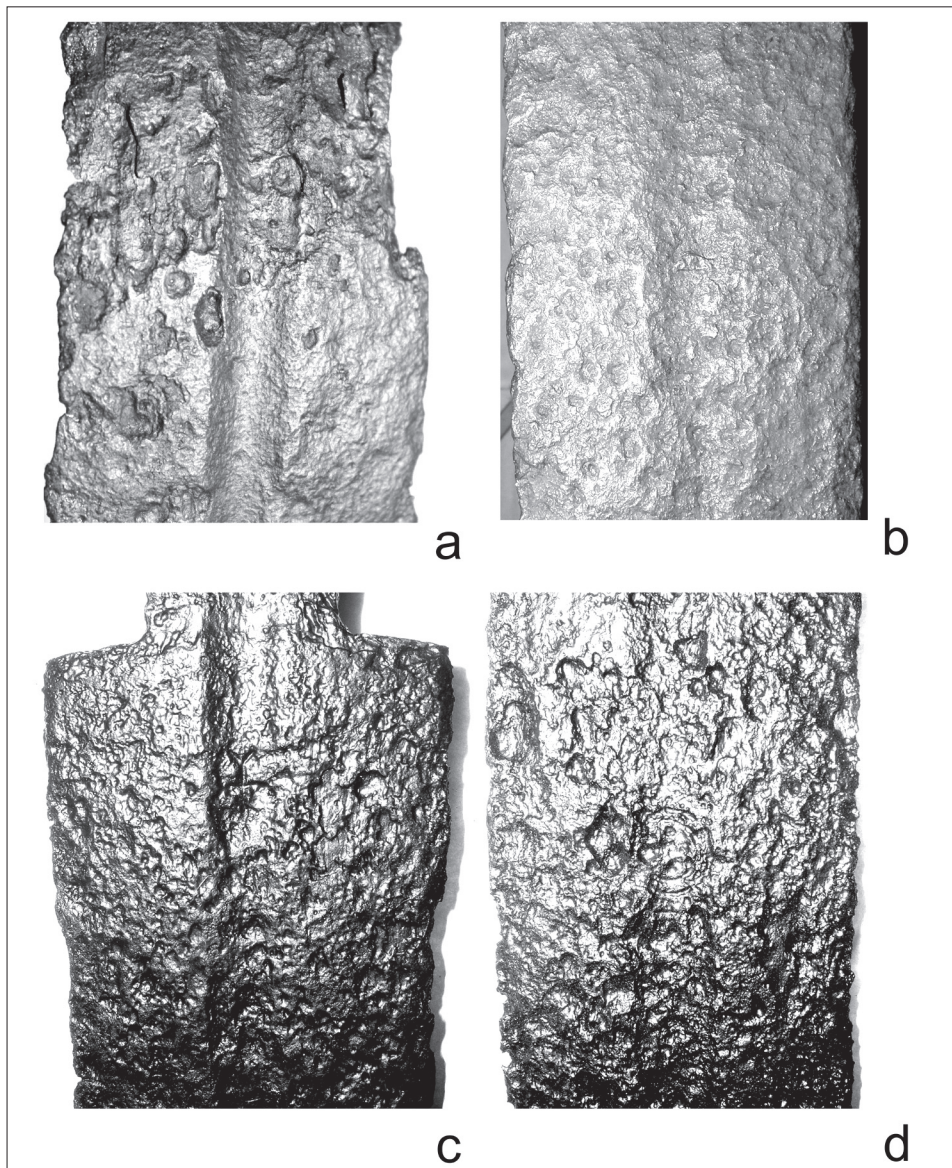
v této studii prezentovaných mečů postrádáme bohužel informace o jejich bližších nále-zových okolnostech, a tudíž nejsme schopni určit za jakých okolností či jakým způsobem se dostaly do země. V případě náhodných nálezů militarií jsou většinou autoři sváděni lákavou myšlenkou tyto předměty spojovat ať již s historicky doložitelnými či naprosto hy-potetickými válečnými střety, či dokonce individuálními střety. V mnoha případech tomu tak skutečně je nebo alespoň být může, ale bez znalosti nále-zové okolnosti to budou vždy pouze více či méně pravděpodobné hypotézy. Ze studovaného souboru by tuto eventualitu mohl reprezentovat například meč z katastrofu Koberic, který byl podle údajů nálezce získán s velkou pravděpodobností z areálu mezilesické tvrze. Pokud by tomu tak skutečně bylo, mohla by daná zbraň dokládat nějaký místní vojenský střet, o kterém však nemáme žádné písemné zprávy. Vzhledem k životu tvrze ještě mnoho desítek let po předpokládané době výroby meče, nelze vyloučit ani možnost, že zde byla deponována tehdy již nepoužívaná zbraň. U meče z katastrofu Květné pak lze čistě hypoteticky soudit, že byla náhodně ztracena a již nenalezena svým majitelem, cestujícím tímto důležitým komunikačním koridorem, překonávajícím vrcholky Bílých Karpat. I zde však samozřejmě nejsme schopni vyloučit možnost, že by se mohlo jednat o pozůstatek po bližze neznámém vojenském střetu.

Poměrně malý počet nálezů mečů ze sledovaného období lze také patrně vysvětlit i nevelkou frekvencí jejich výskytu ve výzbroji tehdejších bojovníků, neboť v této době bylo pořízení meče nepochybně velice nákladnou záležitostí. Byť je toto tvrzení ve zdán-livém rozporu s výše uvedeným počtem nálezů mečů ze středohradištního období, kdy byly pořizovací náklady těchto zbraní díky své pracné výrobě a mnohdy náročné výzdobě diametrálně odlišné, lze jej považovat za velmi pravděpodobné. Středohradištních mečů se nám dochoval takový počet totiž jistě ne kvůli malému zájmu či ignoranci tehdejších obyvatel Moravy, ale pouze a jen kvůli specifickému způsobu jejich uložení do země. Kdyby nebyly součástí hrobových výbav, jistě by se nám jich tolik dodnes nedochovalo. Mohl by to potvrzovat i fakt, že z pozdější doby, tedy z průběhu 14.–15. století máme dnes k dispozici z území Moravy již několik desítek nálezů různých typů mečů, jež byly díky masivní produkci, a s tím související nižší cenou, dostupnější širšímu spektru tehdejší společnosti. Tato situace z průběhu 11.–13. století se navíc může také nepřímo odrážet v prostorovém rozmístění jednotlivých exemplářů, kde lze spatřovat jistou koncentraci těchto nálezů v širším okolí tehdejších mocenských center (obr. 1).

Meče z průběhu 11.–13. století byly vybaveny poměrně masivními a širokými čepeli-mi s méně výraznými hroty. To platí i o všech dosud podchycených exemplářích z Moravy, tedy alespoň pokud můžeme soudit na základě jejich stavu dochování. Jejich délky se pohybují v rozmezí zhruba od 770 mm (Vrchoslavice) až do 950 mm (Koberice–Mezilesice), přičemž jejich maximální šířka u zástity kolísá kolem 50–65 mm. Téměř všechny čepel studovaných mečů jsou opatřeny jedním žlábkem různých typů, přičemž v použití jednotlivých typů nelze spatřovat žádné, tím méně pak chronologické zákonitosti. Pouze čepel meče z Koberic – Mezilesic je opatřena žlábkem zdvojeným.

Řapy, respektive rukojeti podchycených zbraní, jsou ve všech případech primárně určeny k úchopu jednou rukou, ale lze na nich celkem zřetelně sledovat tendenci k jejich prodlužování. Zatímco nejstarší podchycené exempláře z Vrchoslavic a Květné mají řapy o délce kolísající zhruba mezi 140–150 mm, u nejmladších mečů z Boskovic a Černovíru dosahuje tato délka 185–215 mm, což již umožňovalo i celkem pohodlný případný úchop oběma rukama. S tím také úzce souvisí celkové vyvážení zbraní. Přestože těžiště mohlo být s ohledem na stav dochování měřeno pouze u pěti zdokumentovaných mečů, zdá se, že i na takto malém vzorku se projevila patrně obecná tendence k posouvání těžiště směrem od hrotu k rukojeti, což v konečném důsledku vedlo k ideálnímu vyvážení zbraně, kterou mohly být prováděny pohodlně účinné sečné i bodné útoky. Lze to názorně demonstrovat na nejstarším podchyceném měřitelném meči z Květné, kde bylo těžiště naměřeno ve vzdá-lenosti až 250 mm od zástity, kdežto u nejmladšího exempláře z podchyceného souboru z Boskovic tato vzdálenost činila již pouhých zhruba 175 mm.

Na celkovém vyvážení zbraně se podílí především typ a masivnost použité hlavice. I na studovaném souboru lze názorně demonstrovat vývoj a oblíbenost jednotlivých typů hlavic od polokruhovitých tvarů, přes různé deriváty tvarů čočkovitých až k tvarům diskovitým, které se pro pozdější období stávají nejpoužívanějším typem hlavic vůbec. Zcela mimo tento vývojový trend však stojí naprosto unikátní hlavice použité při konstrukci torza meče ze sbírek Městského muzea v Moravské Třebové, která nám tak odráží pestrou škálu používaných tvarů tohoto funkčního atributu.

Obr. 45. Detaily značek z moravských mečů datovaných do průběhu 11.–13. století: a – nelokalizováno (sbírky Archeologického ústavu AV ČR, Brno); b – Moravská Třebová (Městské muzeum Moravská Třebová, bez inv. č.); c–d – Olomouc-Černovír (Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. V 652).

Abb. 45. Schwertmarkendetails der in den Zeitraum 11.–13. Jhdt. datierten mährischen Schwerter: a – nicht lokalisiert (Sgl. des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno); b – Moravská Třebová (Städtisches Museum Moravská Třebová, ohne Inv.-Nr.); c–d – Olomouc-Černovír (Heimatmuseum in Olomouc, Inv.-Nr. V 652).

Pro meče daného období je také velice příznačná dominance těch nejprostších záštit s přímými a poměrně dlouhými rameny, jejichž průřez může být buď kruhový, oválný, obdélný či čtvercový. Střed těla záštity, tedy místo výskytu pozdějších „*Ecusson*“ je jen nepatrně rozšířené, a to ještě spíše do tloušťky než šířky.

Zbývá se ještě ve stručnosti zmínit o případné hypotetické provenienci podchycených mečů. Zde ovšem stojíme před otázkou, která ani v budoucnu nebude patrně uspokojivě řešitelná. Vzhledem k faktu, že na dosud zdokumentovaných mečích se setkáváme pouze s nepatrnými zbytky tautovaných značek (obr. 45), které nejsou buď blíže identifikovatelné, nebo představují ty nejběžněji používané tvary (rovnoramenný kříž), musíme na určení místa výroby jednotlivých exemplářů zcela rezignovat. Ani některými autory navrhovaná hypotéza o produkčních centrech specifických tvarů a typů mečů (např. *XIII, E₁, 1* – Koberice–Mezilesice) v oblasti jihovýchodní Evropy není za dnešního stavu plně prokazatelná. V této otázce si budeme muset patrně počkat na další výzkum, který by měl primárně rozšířit soupisy nálezů mečů z jednotlivých částí Evropy, a tím napomoci sestavení distribučních map všech typů a součástí mečů. Tyto mapy nás snad v některých otázkách alespoň o něco přiblíží k obecně platným závěrům o případných jednotlivých výrobních centrech a jejich produkci a distribuci. Přestože si uvědomujeme a přiznáváme, že výše prezentovaný soupis mečů z daného období z území Moravy nemusí být úplný a rozhodně není konečný, doufáme, že předkládaná studie přispěje, byť v omezené míře, k upřesnění některých otázek a bude tak jedním z pověstných kaménků zapadajících do celkové mozaiky poznání dané problematiky.

Všechny kresby i fotografie, pokud není uvedeno jinak, jsou dílem autorů.

Článek vznikl za podpory Grantové agentury ČR (projekt č. P 405/12/2289 „Meče středověké Evropy jako technologický, archeologický a kulturněhistorický pramen“.

Prameny

KOSMOVA KRONIKA: Kosmova Kronika česká (Hrdina, K., ed.). Praha 1950.

KP I: Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové I (Brandl, V., ed.). Brunae 1872.

KP IV: Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové IV (Brandl, V., ed.). Brunae 1881.

KP VII: Libri citationum et sententiarum VII (Bretholz, B., ed.). Brunae 1911.

Literatura

ALEKSIĆ, M., 2006: Swords with Pommels of Type N, *SLArch* LIV, 363–388.

– 2007: Mediaeval Swords from Southeastern Europe. Material from 12th to 15th Century. Belgrade.

ARBMAN, H., 1937: Schweden und das Karolingische Reich. Studien zu den Handelsverbindungen des 9. Jahrhunderts. Stockholm.

ARMI, 1979: Armi dal Bacchiglione. Arte militare, eserciti e guerra al tempo della Lega di Cambrai (Lenci, A., ed.). Padoue.

AVENA, A., 1921: La Salma e la Tomba di Cangrande I della Scala. Dante – Verona.

BAAROVÁ, Z.–FRAIT, R.–SOVKOVÁ, V.–ŠLANCAROVÁ, V., 2006: Obrazový katalog vybraných exponátů. In: Sága moravských Přemyslovců. Život na Moravě od XI. do počátku XIV. století. Sborník a katalog výstavy pořádané Vlastivědným muzeem v Olomouci a Muzeem města Brna k 700. výročí tragické smrti Václava III., posledního českého krále z dynastie Přemyslovců (Cejnková, D.–Sofková, X., edd.), 199–250. Olomouc – Brno.

BAUMANN, W., 2010: Historische Waffen und Rüstungen. Sammlung Hermann Baumann. Katalog zur Waffensammlung der Stiftung Baumann in den Räumen des Reichsstadtmuseums in Rothenburg o.d.Tauber. Rothenburg o.d.T.

BAYERN-UNGARN, 2001: Bayern-Ungarn Tausend Jahre (Jahn, W.–Lankes, CH.–Petz, W.–Brockhoff, E., edd.). Augsburg.

BEHNE, A., 1940: In Stein und Erz. Meisterwerke deutscher Plastik von Theoderich bis Maximilian. Berlin.

BERANOVÁ, M.–KUBAČÁK, A., 2010: Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha.

BLAIR, C., 1952: Medieval Swords and Spurs Preserved in Toledo Cathedral, *Journal of the Arms and Armour Society* III, 41–52.

– 1962: European and american arms c. 1100–1850. London.

BOCCIA, L. G., 1975: Il Museo Stibbert a Firenze. Volume terzo: l'armeria europea. Firenze.

BOCCIA, L. G. – COELHO, E. T., 1975: Armi bianche Italiane. Milano.

- BOISSONNAS, J., 1914: *Alte Waffen aus der Schweiz. Sammlung Charles Boissonnas.* Genf.
- BRON, 1978: *Broń średniowieczna z ziem polskich. Katalog* (Nadolski, A., ed.). Łódź.
- CAPWEL, T., 2007: *The Real Fighting Stuff. Arms and Armour at Glasgow Museums.* Glasgow.
- COMISSO, M., 2005: *Stredoveké meče na Slovensku v 9.–15. storočí*, nepubl. diplomová práca na FF UK v Bratislavě. Bratislava.
- DEGUARA, L., 2008: *Jacques le Conquérant. Roi d'Aragon et Montpellier sa ville natale. La vie quotidienne aux XIIIe et XIVe siècles.* Montpellier.
- DEMO, Ž., 1984: *Srednjovjekovni mačevi u Muzeju grada Koprivnice, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu XVI–XVII*, 211–240.
- DES BURGUNDES 1981: *Des burgondes à bayard. Mille ans de moyen âge. Recherches archéologiques et historiques* (Colardelle, M.–Reynaud, J.-F., edd.). Grenoble – Lyon – Genève – Valence – Paris – Chambéry – Annecy – Bourg-en-Bresse.
- DOLÍNEK, V.–DURDÍK, J., 1995: *Historische Waffen.* Hanau.
- DVOŘÁK, M., 1924: *Kunstabstrachtung. Vortrag, gehalten am Denkmalpfegetag. Bregenz 1920, Belvedere V*, 85–91. Wien.
- DZIEWANOWSKI, W., 1936: *Średniowieczne miecze europejskie, Broń i barwa III*, 148–161.
- EBERLE, M., 1914: *Ein Schwert mit Transchierte Klinge von Lummada auf Osel.* Riga.
- EDGE, D.–WILLIAMS, A., 2003: *Some Early Medieval Swords in The Wallace Collection and Elsewhere, Gladius XXIII*, 191–210.
- FINER, P., 2001: *Peter Finer Catalogues.* London.
- FINGERNAGEL, A.–GASTGEBER, Ch., (edd.) 2009: *Nejkrásnější bible středověku.* Praha.
- GELBIG, A., 1991: *Beiträge zur morphologischen Entwicklung des Schwertes im Mittelalter. Eine Analyse des Fundmaterials vom ausgehenden 8. bis zum 12. Jahrhundert aus Sammlungen der Bundesrepublik Deutschland.* Neumünster.
- GESSLER, E. A.–MEYER SCHNYDER, J., 1912: *Katalog der historischen Sammlungen im Rathause in Luzern.* Luzern.
- GŁOSEK, M., 1973: *Znaki i napisy na mieczach średniowiecznych w Polsce.* Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- 1973a: *Próba analizy znaków na mieczach średniowiecznych ze zbiorów polskich pod kątem ich rodzimego pochodzenia, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej XXI*, 325–334.
- 1984: *Miecze środkowoeuropejskie z X–XV w.* Warszawa.
- 1985: *Militaria z grodziska w Plemiętach. Broń sieczna, drzewcowa i obuchowa.* In: *Plemięta. Średniowieczny gródek w ziemi Chełmińskiej* (Nadolski, A., ed.), 99–106. Warszawa – Poznań – Toruń.
- GŁOSEK, M.–KAJZER, L., 1975: *Zdobiony miecz średniowieczny znaleziony w Osiecznej pow.* Leszno, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej XXIII*, 279–288.
- 1976: *Miecze z napisami grupy DIC w Europie Środkowej, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej XXIV*, 217–248.
- GŁOSEK, M.–NADOLSKI, A., 1970: *Miecze średniowieczne z ziem polskich.* Łódź.
- HAEDEKE, H.-U., 1982: *Blankwaffen. Führer durch die Ausstellung.* Deutsches Klingensmuseum Solingen. Köln – Bonn.
- HIMMELOVÁ, Z.–PTÁČKOVÁ, M.–USTOHAL, V., 1993: *Meč z doby Elišky Rejčky – A Sword from the Time of Eliška Rejčka, Forum Brunense 1993*, 216–222.
- HOFFMEYER, A. B., 1954: *Middelalderens tveæggede sværd I–II.* København.
- 1982: *Arms and Armour in Spain II. A Short Survey.* Madrid.
- HOLUB, P.–KOLAŘÍK, V.–MERTA, D.–PEŠKA, M.–SEDLÁČKOVÁ, L.–ZAPLETALOVÁ, D.–ŽŮBEK, A., 2010: *Brno (okr. Brno-město), PV 51*, 395–427. Brno.
- HOSÁK, L., 1938: *Historický místopis země Moravskoslezské.* Praha.
- HOSÁK, L.–ŠRÁMEK, R., 1970: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I.* A–L. Praha.
- 1980: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II.* M–Ž. Dodatky, doplňky, přehledy. Praha.
- HOŠEK, J.–KOSTA, J.–BÁRTA, P., 2012: *The metallographic examination of sword no. 438 as part of a systematic survey of swords from the early medieval stronghold of Mikulčice, Czech Republic, Gladius XXXII*, 87–102.
- HUYNH, M., ed., 2011: *L'épée. Usages, mythes et symboles.* Paris.
- JANOWSKI, A., 2006: *Brązowe i srebrne trzewiki pochew mieczy z X–XIII w. z terenu Polski. Uwagi o proveniencji i datowaniu, Acta Militaria Mediaevalia II*, 23–50.
- JANOWSKI, A.–KURASIŃSKI, T., 2009: *Miecz i pochwa – razem i osobno. Wstęp do problematyki.* In: *Arma et Medium Aevum. Studia nad uzbrojeniem średniowiecznym* (Kucypera, P.–Pudło, P.–Żabiński, G., edd.), 74–115. Toruń.
- KARLINGER, H., 1926: *Die Kunst der Gotik.* Berlin.
- KAZAKEVIČIUS, V., 1996: *IX–XIII a. Baltų kalavijai.* Vilnius.
- KIRPIČNIKOV, A. N., 1986: *Russische Waffen des 9.–15. Jahrhunderts, Waffen- und Kostümkunde 28. Band 1–22.* München – Berlin.
- KLANICA, Z., 1985: *Náboženství a kult, jejich odraz v archeologických pramenech.* In: *Velká Morava a počátky československé státnosti* (Poulik, J.–Chropovský, B., edd.), 107–140. Praha – Bratislava.

- KOCH, R., 1986: Ein durchbrochenes Schwertortband vom Schwanberg bei Rödelsee, Mainfränkische Studien. Band 37, 193–206. Würzburg.
- KOŠTA, J., 2005: Kollektion frühmittelalterlicher Schwerter aus dem großmährischen Zentrum in Mikulčice. In: Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (Kouřil, P., ed.), 157–191. Brno.
- KOŠTA, J.–HOŠEK, J., 2008: Zbraně z knížecího hrobu z 9. století v Kolíně z pohledu archeologie a metalografie – Weapons from the 9th-century princely grave in Kolín from the point of view of archaeology and metallography, *Acta Militaria Mediaevalia* IV, 7–37.
- 2009: Raně středověké meče s jednodílnou polokruhovitou hlavicí (typ Petersen X / Geibig 12, var. I.). Pohled archeologie a metalografie – Frühmittelalterliche Schwerter mit einteiligem, pilzförmig Knauf (Typ Petersen X / Geibig 12, Var. I.) aus Sicht der Archäologie und Metallographie. In: *Archeologie doby hradištní v České a Slovenské republice. Sborník příspěvků přednesených na pracovním setkání Archeologie doby hradištní ve dnech 24.–26. 4. 2006* (Dresler, P.–Měřinský, Z., edd.), 109–126. Brno.
- KOTOWICZ, P. N., 2004: Wojowie i rycerze. Uzbrojenie średniowieczne na pograniczu Polsko–Rusko–Słowackim. Sanok.
- KOVÁCS, L., 1995: A kárpát-medence kétélű kardjai a 10. század 2. feléből (Adattár), *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 1994–1995, 153–189.
- KOVAČ, M., 2003: Ubojite Oštrice. Hladno oružje na području Hrvatske od IX. do kraja XVIII. stoljeća. Gornja Stubica.
- KOVÁČOVÁ, S., 2006: Hmotná kultura brněnského měšťana v lucemburském období (Na základě výzkumu jímek z Mečové 2), nepubl. magisterská oborová práce na ÚAM FF MU v Brně. Brno.
- KUCYPERA, P.–KURASIŃSKI, T.–PUĐŁO, P., 2011: Problem rozwoju jednolitych głowic mieczowych między połową IX a połową XIII w. In: *Cum Arma per Aeva. Uzbrojenie indywidualne na przestrzeni dziejów* (Kucypera, P.–Puđło, P., edd.), 74–90. Toruń.
- KUKLA, Z.–MĚCHUROVÁ, Z., 2000: Mladohradištní meč z Blížkovic u Moravských Budějovic – Jungburg-wallzeitliches Schwert aus Blížkovice bei Moravské Budějovice, *ČMMZ* LXXXV, 121–130.
- LÍČMAN, A., 1921: Vlastivěda moravská. Slavkovský okres. Brno.
- LISCH, G. C. F., 1868: Schwert von Friedrichsdorf, *Jahrbücher des Vereins für mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde* XXXIII, 147–148.
- LIWOCH, R., 2008: Zachodnioukraińskie miecze i trzewiki pochew mieczowych od X do połowy XIII w., *Acta Militaria Mediaevalia* IV, 39–59.
- MAPELLI, C.–NICODEMI, W.–RIVA, R. F., 2007: Microstructural Investigation on a Medieval Sword Produced in 12th Century A.D., *ISIJ International* 47(7), 1050–1057.
- MAREK, L., 2005: Early Medieval Swords from Central and Eastern Europe. Dilemmas of an Archeologist and a Student of Arms. Wrocław.
- 2008: Broń biała na Śląsku. XIV–XVI wiek. Wrocław.
- MĚCHUROVÁ, Z., 2012: Románské meče z Blížkovic a Vrchoslavic. In: *Cesta ke Zlaté bule sicilské 1. Usilování o královskou korunu* (Barcuchová, K.–Moravec, Z., edd.), 52. Ostrava.
- MÜLLER, H.–KÖLLING, H., 1984: Europäische Hieb- und Stichwaffen aus der Sammlung des Museums für Deutsche Geschichte. Berlin.
- NADOLSKI, A., 1954: Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII wieku. Łódź.
- 1984: Polska broń. Broń biała. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- NAGY, G., 1896: Hadtörténelmi emlékek az ezredéves kiállításán, *Archaeologiai értesítő* XVI, 344–365.
- NEKUDA, V., 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno.
- NEKUDA, V.–UNGER, J., 1981: Hrádky a tvrže na Moravě. Brno.
- NORMAN, A. V. B., 1980: *The Rapier and Small-Sword, 1460–1820*. London – Melbourne.
- NOWAKOWSKI, P. A., 1998: Analiza archeologiczna militariów z Radymna woj. przemyskie, *Przemyskie Zapiski Historyczne* XI, 7–59.
- OAKESHOTT, E., 1960: *The Archaeology of Weapons. Arms and Armour from Prehistory to the Age of Chivalry*. London.
- 1964: *The Sword in the Age of Chivalry*. New York – Washington.
- 1991: *Records of the Medieval Sword*. Woodbridge.
- PERTL, M., *Archeologické památky ze zbrojnic českých památkových objektů – Archäologische Denkmäler in den Zeughäusern der böhmischen Baudenkmäler*, *AH* 17, 403–410.
- PEŘINKA, F. V., 1903: Některé zaniklé osady na Znojemsku, *ČMM* XXVII, 145–157.
- 1905: Vlastivěda moravská. Jaroslavský okres. Brno.
- 1930: Vlastivěda moravská. Kojetský okres. Brno.
- PETERSEN, J., 1919: De norske vikingesverd. En typologisk–kronologisk studie over vikingetidens vaaben. Kristiania.
- PINTER, Z.-K., 1989: O spadă medievală de la Jupa (jud. Caraș-Severin), *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Archeologie* XL, 358–388.
- 1999: Spada și sabia medievală în Transilvania și Banat (secolele IX–XIV). Reșița.
- PLÁČEK, M., 1991: Povrchový průzkum fortifikaci v Koberčicích (okr. Vyškov) – Oberflächenuntersuchung von Fortifikationen in Kobernice (Bez. Vyškov), *PV* 1988, 62–63.

- PLAVINSKI, M., 2007: The Main Tendencies in the Development of Tenth to 13th Century Blade Weapons in Belarus. In: *Weapons, Weaponry and Man*, Archaeologia Baltica 8 (Bliujienė, A., ed.), 334–346. Klaipėda.
- POST, P., 1922: Auffindung der Gewänder des Scaliers Cangrande I. in Verona, *Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde* IX, 221–222. Dresden.
- 1928: Ein Inschriftenschwert des 13. Jahrhunderts aus den Stedinger Kämpfen, *Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde* XI, Neue Folge 2, 220–221. Berlin.
- 1929: Das Zeughaus. Die Waffensammlung. Erster Teil. Kriegs-, Turnier- und Jagdwaffen vom frühen Mittelalter bis zum Dreißigjährigen Krieg. Berlin.
- PROCHÁZKA, R.–WIHODA, M.–ZAPLETALOVÁ, D., 2011: V raném středověku. In: *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku* (Procházka, R., ed.), 447–560. Brno.
- PTÁČKOVÁ, M.–HIMMELOVÁ, Z.–USTOHAL, V., 1994: Meč z brněnského Špalíčku intarzovaný cínem, *Archaeologia technica* IX, 26–29.
- PURICELLI–GUERRA, A., 1966: *Armi in Occidente*. Milano.
- RILL, M., 1983: Mittelalterliche Schwerter im Brukenthalmuseum, *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* 26, 80–84.
- RUTTKAY, A., 1975: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei I, *SlArch* XXIII, 119–216.
- 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei II, *SlArch* XXIV, 245–395.
- 1978: *Umenie kované v zbraniach*. Bratislava.
- SAMEK, B., 1994: Umělecké památky Moravy s Slezska 1. A–I. Praha.
- 1999: Umělecké památky Moravy a Slezska 2. J–N. Praha.
- SCALINI, M., ed., 2007: *A bon droyt. Spade di uomini liberi, cavalieri e santi*. Milano.
- SEDLÁČKOVÁ, L.–ŽÁKOVSKÝ, P., 2007: Mackovice (okr. Třebíč), *PV* 48, 481.
- SEITZ, H., 1965: Blankwaffen I. Geschichte und Typenentwicklung im europäischen Kulturbereich. Von der prähistorischen Zeit bis zum Ende des 16. Jahrhunderts. Braunschweig.
- SCHNEIDER, H., 1980: *Waffen im Schweizerischen Landesmuseum. Griffwaffen I*. Zürich.
- SCHOKNECHT, U., 1966: Bemerkenswerte slawische Gräber aus dem Bezirk Neubrandenburg, *Jahrbuch für Bodendenkmalpflege in Mecklenburg* 1965, 195–206.
- 1969: Ein Fund mittelalterlicher Waffen von Levetzow, Kreis Wismar, *Jahrbuch für Bodendenkmalpflege in Mecklenburg* 1967, 283–304.
- 1969a: Eiserne Schwerter mit Inschrift aus Mecklenburg, *Ausgrabungen und Funde* XIV, 212–217.
- 1975: Neue slawische Funde aus dem Bezirk Neubrandenburg, *Jahrbuch für Bodendenkmalpflege in Mecklenburg* 1974, 273–305.
- 1978: Kurze Fundberichte 1976, *Bodendenkmalpflege in Mecklenburg* 1977, 357–416.
- SCHWIETERING, J., 1920: Meistermarken auf Schwertern des 14. und 15. Jahrhunderts, *Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde* VIII, 250–255.
- SIJARIĆ, M., 2004: Mačevi 10.–15. stoljeća iz Bosne i Hercegovine. Sarajevo.
- SLAVÍK, F. A., 1895: Kdy byla Morava nejvíce zpuštěna?, *ČMM* XIX, 146–155.
- SMÍŠEK, K., 2010: Numismatické určení mincí z předstihového záchranného archeologického výzkumu společnosti Archaia Brno, o. p. s., na lokalitě Brno, Vídeňská (A18/2009), nepubl. rkp. uložený v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- ŚWIĄTKIEWICZ, P., 2010: Militaria ze średniowiecznego grodziska w Raciążu, *Acta Militaria Mediaevalia* VI, 7–92.
- SZENDREI, J., 1896: Ungarische kriegsgeschichtliche Denkmäler in der Millenniums-Landes-Ausstellung. Budapest.
- ŠACH, F., 1961: Rádlo a pluh na území Československa. Část I: Nejstarší orební nářadí, *Vědecké práce Zemědělského muzea* 1961, 23–155.
- ŠAUROVÁ, D., 1964: První výsledky z výzkumu středověkých zaniklých vesnic na Slavkovsku – Erste Grabungsergebnisse auf mittelalterlichen Ortswüstungen in der Umgebung von Slavkov. In: *Sborník III. Karlu Tihelkovi k pětadesátinám* (Skutil, J., ed.), 219–222. Brno.
- 1964a: První výsledky z výzkumu zaniklých středověkých vesnic na střední Moravě, *VVM* XVI, 97–105.
- ŠERCER, M., 1976: Mačevi, bodeži, noževi u Povijesnom muzeju Hrvatske. *Katalog izložbi 14*. Zagreb.
- ŠNAJDROVÁ, E., 1997: Meče a dýky, *Antique* V/10, 26–27.
- TAUSEND JAHRE, 1983: *Tausend Jahre Oberösterreich. Das Werden eines Landes 1*. Beitragsteil (Hofr, W.–Zauner, A., edd). Linz.
- VIGNATIOVÁ, J., 1993: Karolinské meče z Pohanska u Břeclavi – Karolingische Schwerter aus Pohansko bei Břeclav, *SPFFBU* E 38, 91–109.
- VLASTIVĚDA, 1997: *Vlastivěda moravská. Moravskobudějovicko – Jemnicko* (Nekuda, V., ed.). Brno.
- VOHRYZEK, S., 2007: Středověká keramika Brna (na příkladu objektů č. 1, 10, 15, 16 z Mečové ulice 2), nepubl. bakalářská diplomová práce na ÚAM FF MU v Brně. Brno.
- WÄGNER, E., 1993: *Sečné a bodné zbraně. České Budějovice*.
- WARD–PERKINS, J. B., 1954: *London Museum Medieval Catalogue*. London.
- WASSERMANN, K.–HEGE, F., 1952: *Naumburg. Stadt und Dom*. Dresden.

- WEGELI, R., 1929: Inventar der Waffensammlung des Bernischen Historischen Museums in Bern II. Schwerter und Dolche. Bern.
- WILLIAMS, A., 1977: Methods of Manufacture of Swords in Medieval Europe: Illustrated by the Metallurgy of Some Examples, *Gladius* XIII, 75–101.
- 2012: *The Sword and the Crucible: A History of the Metallurgy of European Swords Up to the 16th Century*. Leiden – Boston.
- WINTER, Z., 1892: *Kulturní obraz českých měst. Díl II*. Praha.
- ZAPLETALOVÁ, D., 2009: Starobrněnské pravobřeží Svratky v raném středověku – Das Altbrünner rechte Flußufer der Schwarzawa im frühen Mittelalter. In: *Archeologie doby hradištní v České a Slovenské republice. Sborník příspěvků přednesených na pracovním setkání Archeologie doby hradištní ve dnech 24.–26. 4. 2006* (Dresler, P.–Měřinský, Z., ed.), 192–210. Brno.
- ZELLER, A. P., 1972: *Waffen des Abendlandes*. Stuttgart.
- ŽÁKOVSKÝ, P., 2008: Značené vrcholně a pozdně středověké dlouhé meče ze sbírek Městského muzea v Broumově – Gekennzeichnete Langschwerter des Hoch- und Spätmittelalter aus den Sammlungen des Städtischen Museums in Broumov, *AH* 33, 471–490.
- 2009: Dlouhé meče ze sbírek muzeí v Chočni a Vysokém Mýtě – Longswords from the collections of the museums in Chočeni and Vysoké Mýto, *AR LXI*, 509–523.
- 2011: Katalog militarií. In: *Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského* (Majer, D., ed.), 847–879. Ostrava.
- 2011a: Středověké a raně novověké chladné zbraně ze sbírek Městského muzea v Moravském Krumlově – Mittelalterliche und frühneuzeitliche kalte Waffen aus den Sammlungen des Stadtmuseums Moravský Krumlov (Mährisch Kromau). In: *Hrad jako technický problém. Technologie a formy výstavby středověkých opevněných sídel, Archaeologia mediaevalis Moravica et Silesiana II/2010* (Měřinský, Z., ed.), 127–188. Brno.
- ГОШЕК, И.–КОШТА, И.–ОТТЕНВЕЛЬТЕР, Э., (v tisku): Новые исследования мечей из Микульниц, В: *Древняя металлургия и металлообработка: археологические прототипы и реконструкция* (Петраускас, А., ред.).
- КИРПИЧНИКОВ, А. Н., 1966: *Древнерусское оружие I. Мечи и сабли IX–XIII вв.* Москва – Ленинград.
- ПАНУШЕВ, В., 1999: Средновековие мечове от североизточна България, *Военно-исторически Сборник* 2, 140–144. София.

Zusammenfassung

Schwerter aus dem 11.–13. Jahrhundert in Mähren

In der vorliegenden Studie werden 11 Schwerter oder Teile von ihnen vorläufig ausgewertet, die aus dem Zeitraum zwischen dem 11.–13. Jahrhundert stammen und in Mähren gefunden wurden. Zu diesen bisher erfassten Exemplaren liegen uns häufig keine näheren Fundumstände vor, weswegen der Schwerpunkt auf ihre Klassifikation und auf einen Vergleich mit dem bisher veröffentlichten Material aus ganz Europa gelegt wird, was uns eine Stütze für ihre typologische Einordnung und eine zumindest ungefähre Datierung liefert. Die Aufstellung der hier ausgewerteten Waffen setzt sich aus folgenden Posten zusammen. 1) Ein im Kataster der Gemeinde Vrchoslavice in der Region Prostějov gefundenes Schwert. Es handelt sich um ein vollständig erhaltenes Schwert mit einer Gesamtlänge von 914 mm und einer 767 mm langen Klinge. Das Gesamtgewicht der Waffe erreicht bloße 621 g. Die Klinge scheint dem Typ Geibig 2c nahezustehen, von dem sie sich jedoch durch die Länge ihrer Hohlkehle leicht unterscheidet (Geibig 1991, 85). Von der Form her und durch die Länge der Hohlkehle würde sie dann dem Klingentyp 3 entsprechen, von dem sie sich jedoch durch ihre geringere Länge deutlich unterscheidet (Geibig 1991, 86). Allgemein könnte man das untersuchte Schwert auch als Kombinationstyp 12 der Variante II klassifizieren (Geibig 1991, 57–58). Seinem Charakter nach entspricht das Schwert auch den Schwertern vom Typ X nach Peterson (Peterson 1919, 158–167), von denen es sich jedoch ebenfalls leicht durch das Knaufprofil unterscheidet. Im Rahmen der Typologie von E. Oakeshott kann die Klinge dieses Schwertes dem Typ X zugeordnet werden. Das interessanteste Element an der untersuchten Waffe ist ihr Knauf. Für Knäufe der gegebenen Form hat E. Oakeshott seinen Typ B, eingeführt, dessen Vorkommen er besonders im Zeitraum des 10.–11. Jahrhunderts ausmacht (Oakeshott 1964, 94–95). Gegenüber einer erdrückenden Mehrheit der einzelnen Knaufotypen, und zwar gleich, ob es sich dabei um ältere oder jüngere Varianten handelt, unterscheidet sich das untersuchte Schwert aus Vrchoslavice u. a. durch die ursprünglich vorhandene Verzierung, die alles in allem aus winzigen senkrechten, metallgefüllten (kein Eisen) Rillen bestand und ursprünglich mindestens eine ganze Knauffläche bedeckten (Abb. 4). Zusammenfassend lässt sich das Schwert aus Vrchoslavice nur grob in den Verlauf des 10.–11. ggf. 12. Jahrhunderts datieren. 2) Ein Schwertfragment aus Brünn, Wiener Straße (Videňská), das bei einer archäologischen Rettungsgrabung aus dem Jahr 2012 entdeckt wurde (Abb. 5). Der Fundort fällt in einen Raum, der im Frühmittelalter zum wirtschaftlichen Hinterland der Altbrünner Siedlungsagglomeration zählte, deren Zentrum sich den bisherigen Meinungen nach in dem Teil von Altbrunn befand, der am linken Ufer der Svratka lag (vgl. Procházka–Wihoda–Zapletalová 2011, 515–525). Zur Datierung der entdeckten

Klinge trägt keiner der Begleitfunde des Fragmentes (paddelförmige Pflugschar, Keramikscherben) in größerem Maße bei. Dessen ungeachtet zählt die entdeckte Keramik zur gängigen Keramikproduktion des 11. und 12. Jahrhunderts wie man sie aus der näheren Umgebung kennt (z. B. Zapletalová 2009, 192–210), und das Fehlen von rädchenverzierter Keramik würde darauf hindeuten, dass die Fundstelle noch vor der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts aufgegeben wurde (Holub–Kolařík–Merta–Peška–Sedláčková–Zapletalová–Zúbek 2010, 426–427). In den Verlauf der zweiten Hälfte des 11. bis zum 12. Jahrhundert können wir somit höchstwahrscheinlich auch den eigentlichen Fund des 465 mm langen und 306 g schweren Klingensfragments, bzw. der Klingenschwäche datieren (Abb. 5). Die durchgeführte metallographische Analyse hat ergeben, dass es sich um eine qualitativ hochstehende Klinge handelte, deren Konstruktionsweise auf Abbildung 7:c angedeutet wird. 3) Die Parierstange eines Schwertes aus Olmütz, Pekařská-Str., wurde während einer archäologischen Standardgrabung entdeckt. Der Fund kann als Parierstangentyp 1 klassifiziert werden. Anhand der Fundsituation lässt sich der Fund in den Verlauf des 11.–13. Jahrhunderts datieren (Baarová–Frait–Sovková–Šlancarová 2006, 244). 4) Das Schwert aus dem Kataster der Gemeinde Květná – Strání wurde mittels Metalldetektorsuche entdeckt und zwecks Dokumentierung ausgeliehen. Es handelt sich um eine Waffe mit einer Gesamtlänge von 1074 mm und einer relativ breiten beidschneidigen Klinge mit einer Länge von 935 mm. Das Gewicht des Schwertes beträgt 1297 g. Durch die Konstruktion des Griffes zählt es zur Schwertgruppe der sog. Family A. Die Klinge kann gemäß Oakshott als Typ X, bzw. Xa klassifiziert werden (Oakshott 1960, 204–205; 1964, 28–30; 1991, VIII). Mit gewissen Vorbehalten kann sie auch als Klingentyp 10 nach A. Geibig klassifiziert werden (Geibig 1991, 87–89, 154, Abb. 40), von dem sie sich im Grunde genommen lediglich durch ihre größere Gesamtlänge unterscheidet. Die Parierstange mit ihren relativ langen Armen können Typ 1 zugeordnet werden. Der Knauf steht offenbar Typ A (Oakshott 1964, 93), bzw. Typ A₁ am nächsten, mit welchem M. Glosek aufgrund einer Untersuchung des mitteleuropäischen Materials Oakshotts Typologie erweiterte (Glosek 1984, Abb. 3). Insgesamt kann diese Waffe als Schwert vom Typ Xa, A₁, 1 klassifiziert werden und lässt sich mit hoher Wahrscheinlichkeit in den Verlauf des 12. Jahrhunderts, und zwar eher in die zweite Hälfte oder an das Ende dieses Zeitabschnitts datieren. 5) Ein nicht lokalisiertes Schwert (Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften Tschechiens, Brno), das angeblich von einer von B. Novotný durchgeführten Grabung stammt. Das in einer Gesamtlänge von ungefähr 904 mm erhaltene Schwert ist mit einer relativ schlanken Klinge mit einer Länge von annähernd 750 mm versehen. Die Klinge ist auf beiden Seiten mit einer relativ breiten und tiefen, deutlich abgegrenzten Hohlkehle versehen, die bereits am Heft anfängt und deren Ende lediglich auf $\frac{3}{4}$ der Gesamtlängelänge geschätzt werden kann. Auf der Vorderseite der Klinge befindet sich in Höhe von ungefähr $\frac{1}{4}$ der Klingelänge in der tauschierten Hohlkehle eine heute relativ schlecht erkennbare Marke in Form eines gleicharmigen Kreuzes (Abb. 45:a). Das Gewicht der Waffe erreicht 1139 g. Mit seiner Form kommt die am gründlichsten untersuchte Klinge dem Klingentyp XI nahe, in der Typologie von A. Geibig würde man sie am ehesten dem Klingentyp 10 zuordnen (Geibig 1991, 87–88), von dem sie sich jedoch durch ihre Maximalbreite leicht unterscheidet. Die metallographische Untersuchung ergab eine ähnliche Klingenkonstruktion wie bei dem Schwert aus Brünn aus der Wiener Straße. Die Parierstange mit geraden Armen kann als Parierstange vom Typ 1 klassifiziert werden (z. B. Oakshott 1964, 113; 1991, IX; Glosek 1984, Abb. 4; Norman 1980, 63–64). Die Form des pilzförmigen massiven Knaufs basiert auf dem Grundtyp der pilzförmigen Knäufe vom Typ A, bzw. auf seinen jüngeren Varianten vom Typ B (z. B. Oakshott 1964, 93). Der Knauf des untersuchten Schwertes steht wohl den Knaufstypen III (Кирпичников 1966, 54) und XV (Ruttikay 1976, 258–259) am nächsten. Wenn wir also alle verfügbaren Erkenntnisse zusammenfassen, lässt sich dieses Schwert als Schwerttyp X, Nb, 1 klassifizieren, dessen Herstellung man mit hoher Wahrscheinlichkeit im Verlauf der zweiten Hälfte des 12. Jahrhunderts oder an der Wende vom 12. zum 13. Jahrhundert suchen kann. 6) Ein im Kataster der Gemeinde Blížkovice bei Moravské Budějovice entdecktes Schwert. Es handelt sich um eine Waffe mit einer Gesamtlänge von 1059 mm, die mit einer 885 mm langen, beidschneidigen Klinge versehen ist. Das Gewicht erreicht 1570 g. Das Schwert ist in der Vergangenheit einer metallographischen Analyse unterzogen worden (Kukla–Měchurová 2000, 122–125), anhand der veröffentlichten Klingenstruktur lässt sich die Klinge jedoch keiner der Standardkonstruktionen zuordnen. In A. Geibigs Klassifikation könnte man das untersuchte Schwert den Schwertern mit Klängen vom Typ 5 zuordnen (Geibig 1991, 84, 153, Abb. 40). Im Rahmen von Oakshotts Typologie würde man es am ehesten dem Klingentyp XIIIb zuordnen (z. B. Oakshott 1964, 37–41; 1991, 95; Glosek 1984, 28). Die Parierstange kann als Typ 1 klassifiziert werden (z. B. Oakshott 1964, 113; 1991, IX; Glosek 1984, Abb. 4; Norman 1980, 63–64). Der relativ massive pilzförmige Knauf muss einer der Varietäten der pilzförmigen Knäufe vom Grundtyp A, bzw. ihrer fortgeschrittenen Form mit nach oben gezogenem Oberteil zugeordnet werden, für den der spezielle Typ E untergliedert wurde (Oakshott 1964, 94; Aleksić 40–41). Der untersuchte Knauf steht wohl Typ 18 nach A. Geibig am nächsten. Die Waffe aus Blížkovice kann demnach nach Oakshotts Typologie als Schwert XIIIb, E, 1, bzw. nach Geibigs Typologie als kombinierter Typ 18, 5 klassifiziert werden. Aufgrund dieser Klassifikation lässt sich das Schwert mit hoher Wahrscheinlichkeit in den Verlauf der zweiten Hälfte des 12. bis in den Anfang des 13. Jahrhunderts datieren. 7) Ein Schwert aus den Sammlungen des Städtischen Museums in Moravská Třebová. Über den Fund dieses Schwertes liegen uns keinerlei Informationen vor, und zwar noch nicht einmal über seine Lokalisierung im Rahmen eines bestimmten Katasters. Wir nehmen indes an, dass es irgendwo im ausgedehnten Gebiet des Štěpáňstýn (Hřebečsko) gefunden wurde. Es handelt sich um den 898 mm langen Torso eines Schwertes. Die Klinge ist auf beiden Seiten mit einer

relativ schmalen und flachen, undeutlich abgegrenzten Hohlkehle versehen, in der sich eine tauschierte Marke befindet (erhalten geblieben ist allerdings nur ein Gewirr von Ritzlinien, die beim gegenwärtigen Zustand keine nähere Interpretation erlauben). Der Knauf ist sowohl mit seiner Form, als auch in der Konstruktion, bzw. der Art einzigartig, wie er an der eigentlichen Waffe angebracht wurde. Der Klingentorso lässt sich nur sehr schwer und mit Vorbehalten einordnen. Am nächsten kommt er wohl dem Klingentyp XII nach E. Oakeshott nahe. Die Waffe hat eine gerade Parierstange mit relativ langen Armen und entspricht dem gängigsten Typ 1 (z. B. Oakeshott 1964, 113; 1991, IX; Głosek 1984, Abb. 4; Norman 1980, 63–64). Sehr schwierig ist dann die Klassifizierung des Knaufs dieses Schwertes. Der massive Knauf, dessen Form am ehesten noch als vielwändig beschrieben werden könnte und der darüberhinaus im Bereich einer seiner vier Ecken auf die Waffe aufgesetzt wurde, kommt im bisher veröffentlichten Material nicht vor (Abb. 24). Vielleicht ist es an dieser Stelle angebracht, die hier vorliegende Knaufform in Oakeshotts Typologie aufzunehmen, die somit um einen weiteren Typ, bzw. um eine Variante erweitert werden kann, für welche die Bezeichnung Knauftyp S₁ vorgeschlagen wird. Das Schwert aus den Sammlungen des Städtischen Museums in Moravská Třebová lässt sich zusammenfassend – wenn auch mit gewissen Vorbehalten – als Waffe vom Typ XII, S₁, 1 klassifizieren, wobei sie in den Verlauf der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts datiert werden kann. 8) Das Schwert aus Koberčice – Mezilesice stellt einen per Metalldetektorsuche gemachten Fund dar und wurde vom Finder zwecks Dokumentation abgegeben. Das gut erhaltene Schwert hat eine Gesamtlänge von 1135 mm, ist mit einer 952 mm langen Klinge versehen und wiegt 1954 g. Die Klinge kann als Klingentyp XIII klassifiziert werden, obwohl sie sich in einigen Details von diesem Typ unterscheidet und die Zuordnung mit einer gewissen Reserve betrachtet werden sollte. Die gerade Parierstange mit mittellangen Armen zählt zu Typ 1 (z. B. Oakeshott 1964, 113; 1991, IX; Głosek 1984, Abb. 4; Norman 1980, 63–64). Der Knauf entspricht Typ E (Oakeshott 1964, 94), bzw. seiner von M. Aleksić untergliederten Variante E₁. Abschließend können wir festhalten, dass das in der Nähe oder direkt auf dem Gelände einer ehemaligen Feste bei der Dorfwüstung Mezilesice im Kataster Koberčice in der Region Slavkov entdeckte Schwert offenbar irgendwann in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts hergestellt wurde und als Schwerttyp XIII, E₁, 1 klassifiziert werden kann. 9) Das Schwert aus Olmütz–Cernovir hat eine Gesamtlänge von 1089 mm und ist mit einer 904 mm langen Klinge ausgestattet. Unter der Parierstange befindet sich in der Hohlkehle der Torso einer Marke, von der heute lediglich drei geritzte Linien erkennbar sind, die ungefähr den Buchstaben „Y“ bilden (Abb. 45:c). Eine weitere Marke befindet sich in Form eines doppelt geteilten Kreises in Höhe von ungefähr $\frac{1}{4}$ der Gesamtlänge der Klinge (Abb. 45:d). Das Gewicht der Waffe erreicht 1239 g. Die Klinge gehört mit ihrer Form am ehesten zu Typ XII, der somit im betreffenden Zeithorizont als der in Mähren am häufigsten verwendete Klingentyp in Erscheinung tritt. Die Parierstange zählt zu Typ 1. Der Knauf des Schwertes lässt sich eindeutig zur Variante Ia der Gruppe der scheibenförmigen Knaufe zuordnen (Aleksić 2007, 51). Die Waffe lässt sich demnach als Schwerttyp XII, Ia, 1 klassifizieren und wurde irgendwann in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts hergestellt. 10) Das Schwert aus Boskovice hat eine Gesamtlänge von 1060 mm und eine 845 mm lange Klinge. Das Gesamtgewicht der Waffe beträgt 1442 g. Die Klinge kommt dem Klingentyp XII nach E. Oakeshott am nächsten, die Parierstange dessen Typ 2. Der Knauf entspricht in Grundzügen Typ I, jedoch wird für ihre Formvariante, die man sowohl in einer eigenen Grabung, als auch in der Fachliteratur vorfindet, vorgeschlagen, die Typenbezeichnung I₁ einzuführen. Die vorgeschlagene Knaufvariante kommt – zumindest entsprechend den bisherigen Kenntnissen – vor allem auf Schwertern vor, die in die zweite Hälfte des 13. und die erste Hälfte des 14. Jahrhunderts datiert werden. Das Schwert lässt sich demnach als Schwerttyp XII, Ib, 2 klassifizieren und ziemlich zuverlässig in die zweite Hälfte des 13. Jahrhunderts, ggf. in den Anfang des anschließenden Jahrhunderts datieren. Es sei hinzugefügt, dass das Schwert aus Boskovice bereits einen längeren Griff hatte, was ermöglichte, die Waffe ziemlich bequem zu greifen, weswegen sie an der Grenze zwischen den älteren Kurzs Schwertern und den aufkommenden Langschwertern steht. In dieser Hinsicht zählt die untersuchte Waffe zu den relativ interessanten Exemplaren, welche die Evolution der Schwerter des Hochmittelalters belegen und eine charakteristische Etappe in ihrer langen Entwicklung beschließen. 11) Ein Schwertknauf aus Rohoteř. Bei ihm handelt es sich um den Solitärfund eines Knaufs, der Typ I, bzw. seiner Variante Ib zugeordnet werden kann, die auch beim Schwert aus Boskovice als Zuordnung des Knaufs empfohlen wurde. Der Knauf aus Rohoteř lässt sich den verfügbaren Angaben nach lediglich grob datieren, und zwar in den Verlauf des 13.–15. Jahrhunderts.

Insgesamt lassen sich folgende Tatsachen zusammenfassend hervorheben. Für Schwerter aus dem 11.–13. Jahrhundert, die in Mähren gefunden wurden gilt, dass sie mit relativ massiven und breiten Klingen mit weniger ausgeprägten Spitzen versehen waren, d.h. zumindest soweit man dies aufgrund ihres Erhaltungszustandes beurteilen kann. Die Länge dieser Klingen bewegt sich zwischen ungefähr 770 mm (Vrchoslavice) bis 950 mm (Koberčice–Mezilesice), wobei ihre Maximalbreite an der Parierstange um die 50–65 mm schwankt. Fast alle Klingen der untersuchten Schwerter sind mit einer Hohlkehle jeweils unterschiedlichen Typs versehen, wobei sich in der Verwendung der einzelnen Typen keine, umso weniger dann eine chronologische Gesetzmäßigkeit ausmachen lässt. Lediglich die Klinge des Schwertes aus Koberčice – Mezilesice ist mit einer doppelten Hohlkehle versehen. Die Hefte, bzw. Griffe der untersuchten Waffen, sind in allen Fällen primär dazu bestimmt, die Waffe mit einer Hand zu greifen, jedoch kann man an ihnen ziemlich deutlich eine Tendenz zu ihrer Verlängerung beobachten. Während die ältesten erfassten Exemplare aus Vrchoslavice und Květná Hefte mit einer Länge haben, die ungefähr zwischen 140–150 mm

schwankt, erreicht diese Länge bei den jüngsten Schwertern aus Boskovice und Černovír 185–215 mm, was es bereits erlaubt, die Waffe ziemlich bequem auch mit beiden Händen zu greifen. Damit hängt auch die Gewichtung der Waffe insgesamt eng zusammen. Obwohl der Schwerpunkt im Hinblick auf den jeweiligen Erhaltungszustand lediglich bei 5 der untersuchten Schwerter gemessen werden konnte, scheint es, dass selbst bei einer solch kleinen Auswahl die Tendenz offenbar zum Ausdruck kommt, den Schwerpunkt von der Spitze in Richtung Griff zu verlagern, was in letzter Konsequenz zur idealen Gewichtung einer Waffe führte, mit welcher bequem wirksame Hieb- und auch Stichangriffe ausgeführt werden konnten. Das lässt sich an dem ältesten, messbaren, erfassten Schwert aus Květná anschaulich demonstrieren, bei welchem der Schwerpunkt in einer Entfernung von bis zu 250 mm von der Parierstange gemessen wurde, während diese Entfernung beim jüngsten Exemplar der untersuchten Gruppe aus Boskovice lediglich bereits ungefähr 175 mm betrug. An der Gesamtgewichtung einer Waffe waren vor allem Typ und Massivität des jeweils verwendeten Knaufs beteiligt. Auch anhand der untersuchten Gruppe lässt sich die Entwicklung und Beliebtheit der einzelnen Knaufotypen anschaulich demonstrieren. Sie reichen von Halbkreisformen über verschiedene Pilzformderivate bis hin zu Scheibenformen, die für spätere Zeiträume zum gebräuchlichsten Knauftyp überhaupt werden. Völlig außerhalb dieses Entwicklungstrends steht jedoch der bei der Konstruktion des aus den Sammlungen des Städtischen Museums in Moravská Třebová stammenden Schwerttorsos verwendeten Knaufs, durch den somit die bunte Skala der benutzten Formen dieses funktionellen Attributs widergespiegelt wird. Die unter den beobachteten Knäufen vorkommenden raren und völlig unikaten Exemplare erlauben eine Erweiterung der bestehenden typologischen Systeme, konkret um die Varianten Ib und S₁ in der etablierten Typologie von Oakeshott. Für Schwerter des betreffenden Zeitraums ist eine Dominanz einfachster Parierstangen mit geraden und relativ langen Armen charakteristisch, deren Querschnitt entweder rund, oval, rechteckig oder quadratisch sein kann. Die Mitte des Parierstangenkorpus, d.h. die Stelle, an welcher die späteren „Ecussons“ angebracht wurden, ist nur leicht verbreitert, und zwar eher noch in die Stärke als in die Breite. Was die räumliche Verteilung der mährischen Schwertfunde angeht, ist es erwähnenswert, dass die meisten der bisher entdeckten Waffen in der Nähe der damaligen Machtzentren oder an den wichtigsten Verkehrswegen gefunden wurden. Dementsprechend lassen sie sich – obgleich immer noch nur hypothetisch – mit der Ausrüstung der höchsten Gesellschaftsschichten des Mittelalters in Verbindung bringen.

Alle Zeichnungen und Fotos stammen, falls nicht anders angegeben, vom Verfasser.

Der vorliegende Beitrag wurde von der Förderagentur der Tschechischen Republik Projekt Nr. P 405/12/2289 „Die Schwerter des mittelalterlichen Europas als technologische, archäologische und kulturhistorische Quelle“ gefördert.

Mgr. Petr **Žákovský**, Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Arna Nováka 1, 602 00 Brno, zakovsky.p@volny.cz

Ing. Jiří **Hošek**, Ph.D., Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Letenská 4, 118 01 Praha 1, hosek@arup.cas.cz

Mgr. Lenka **Sedláčková**, Archaia Brno, o. p. s., Bezručova 15, 602 00 Brno, lsedlackova@archaiabrno.cz